

**HISTORISCH JAARBOEK
VLAARDINGEN
1982**



**KLEDERDRACHT IN VLAARDINGEN
DOOR
HERMAN ROZA**

24/183

**HISTORISCH JAARBOEK
VLAARDINGEN
1982**

**KLEDERDRACHT IN VLAARDINGEN
DOOR
HERMAN ROZA**

*Foto voorkant boek :
redersvrouw eind 19de eeuw
(ook afbeelding 25)*

*Foto achterkant boek :
vissersvrouw ca 1920
(ook afbeelding 34)*

*Deze uitgave kwam tot stand
dank zij financiële medewerking
van de Gemeente Vlaardingen*

HISTORISCH JAARBOEK VLAARDINGEN 1982

een gezamenlijke produktie van

Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen



Historische Vereniging Vlaardingen

zesde jaargang

Druk : Drukkerij Van As BV, Oud-Beijerland

INHOUD

7—9	Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen
10—11	Historische Vereniging Vlaardingen
12—13	Streekmuseum Jan Anderson
14—15	Visserijmuseum
16—41	Kroniek van Vlaardingen 1931, door Wil van der Velden-van Hees
42—66	Kroniek van Vlaardingen 1981, door Wil van der Velden-van Hees
67—146	Klederdracht in Vlaardingen, door Herman H. Roza
147—148	Slot
149—151	Bijlage

GEMEENTELIJKE ARCHIEFDIENST VLAARDINGEN

In 1981 steeg het aantal bezoeken aan de studiezaal opnieuw, getuige de jaarcijfers, met tussen haken die van 1980: totaal aantal bezoeken 1.702 (1980—1.670), waarvan door Vlaardingers gebracht 1.121 (1980—1.015) en door mensen van elders 581 (1980—655). Het aantal donderdagavondbezoeken bedroeg in 1981 401 (1980—459). Het aantal telefonisch verstrekte inlichtingen lag rond de 900. Er werden 99 inlichtingenbrieven behandeld. Aan archiefgebruikers werden 7.601 fotocopiëën van documenten geleverd (1980—8.015) en 296 foto's (1981—452). Er is duidelijk minder geld te besteden. Aan andere archiefdiensten, overheidsinstellingen en particulieren werden uitgeleend 53 archiefstukken, 381 boeken en tijdschriften en 179 foto's.

De hoop op een aanzienlijke verbetering van het gebouw vervloog, er wordt bezuinigd. Gewerkt wordt aan een goedkoper plan dat althans aan de ergste nood tegemoetkomt.

In 1981 werden de volgende archieven of gedeelten daarvan verworven: Van Leydenshofje 1755—1951; notabelen Nederlandse Hervormde Gemeente Vlaardingen 1820—1951; Onderlinge Verzekering Maatschappij Vlaardingen 1900—1936; Zeevisscherijmaatschappij Nederland 1930—1955; Vlaardingse Voetbalvereniging Fortuna 1939—1950; Cor Don, stadsbeiaardier, dichter-schrijver 1956—1981; Toneel- en Letterlievende Vereniging Varia 1962—1977; kadastrale leggers Vlaardingen 1940—1980; Nederlandse Biljartbond district Nieuwe Waterweg-Noord 1960—1980. De topografisch-historische atlas werd uitgebreid met de volgende aanwinsten: 2.883 foto's, waaronder 706 als schenking van de Historische Vereniging Vlaardingen en ca 1.900 pasfoto's van Vlaardingers van 1921—1929; aangekocht werden een tekening van de oude haven van Herman C.A. Paradies uit ca 1950 en zeven vlaardingse potloodschetsen van Jan Ensing van rond 1880.

Geïnventariseerd werden de volgende archieven: gemeentebestuur Vlaardingen, correspondentie 1902—1963; Van Leydenshofje 1755—1951; Vlaardingse Christelijke Besturenbond 1908—1973; Coöperatieve Verbruiksvereniging Onderlinge Steun 1918—1921; vlaardingse commissie Draagt Elkanders Lasten 1934—1952 (tuberculosebestrijding); Mondaccordeonvereniging Hohner Boys 1950—1951; Werkende Jeugd afdeling Vlaardingen 1957—1960; Oud Gereformeerde Gemeenten in Nederland te Vlaardingen 1933—1980; afdeling

Vlaardingen PvdA 1953—1979; Huldigingscomité Jan Buis 1954—1958. Met medewerking van de archiefbezoekers H. den Boer en A. van der Tuyn werden archiefbescheiden vanaf 1561 toegankelijk gemaakt. 1.218 portretten en 328 kaarten en plattegronden werden gecatalogiseerd. Voor het Historisch Jaarboek Vlaardingen 1981 werd het gebruikelijke redactiewerk verzet.

Tot eind april 1981 liep in het Visserijmuseum de inhoudelijk door de Archiefdienst geproduceerde tentoonstelling „De waarschuwingsreis van Jacob van der Windt 1780/1781”. Voor het 25-jarig bestaan van de Openbare Scholengemeenschap Professor Casimir maakte de dienst de tentoonstelling „Casimir 5681 — kind van deze tijd”, die van 28—31 oktober 1981 in het schoolgebouw was te zien: de jaren zestig met Provo, Dolle Mina enzovoort stonden hierin centraal. In het kader van het project „Oostwijk Was Is Wordt” stelde de Archiefdienst een expositie samen die de geschiedenis van de wijk liet zien, in het Hollandiagebouw vanaf oktober. Voor andere tentoonstellingen werd materiaal geleverd, onder meer: de expositie over loggers in het Rijksmuseum Nederlands Scheepvaart Museum te Amsterdam; de tentoonstelling „Vissersvrouw, zelfstandig tegen wil en dank”, in 1982 in het Visserijmuseum.

Van de hand van archiefmedewerkers verschenen de volgende publikaties: L.J.M. Bovée. Een verdwenen liefdadigheidsinstelling, het Van Leydenshofje te Vlaardingen. in: Tijd—Schrift nr 26. blz. 32—44; Marianne van Papeveld-Hörst. Kroniek van Vlaardingen 1980. in: Historisch Jaarboek Vlaardingen 1981. blz. 45—68; Theo J. Poelstra. Stuurman Jacob van der Windt en de oorlog van 1780. in: Historisch Jaarboek Vlaardingen 1981. blz. 69—98; Matthijs A. Struijs. De Schoolstraat. = Tijd—Schrift nr 25; Idem. Bij het verdwijnen van een oude firmanaam (Hofstee). in: De Omroeper van december 1981; Wil van der Velden-Van Hees. Kroniek van Vlaardingen 1930. in: Historisch Jaarboek Vlaardingen 1981. blz. 19—44. Matthijs A. Struijs verrichtte bovendien het transcriptiewerk en het biografisch onderzoek voor het boek: Dagboekantekeningen 1876—1882 van J.C. van Büüren van Heyst, koopman en reder te Vlaardingen. Vlaardingen, 1981.

Voor de Historische Vereniging Vlaardingen hield de gemeentearchivaris op 20 januari 1981 een lezing over vlaardingse straatnamen en voor de nederlands-hervormde vrouwengroep in Holy-zuid op 21 januari één over het werk

van de archivaris. De archiefmedewerkers C.D. Gast en M.A. Struijs hielden op 6 februari 1981 op de Onderwijsdag van de Vereniging voor Christelijk Onderwijs inleidingen over de rol van het archiefwezen bij het onderwijs.

HISTORISCHE VERENIGING VLAARDINGEN

Op 26 oktober overleed na een ernstige ziekte, 56 jaar oud, Gilles Geluk, architect. Geluk was de eerste voorzitter van de vereniging, van 1967-1970. Hij heeft de vereniging op poten gezet, wat niet meeviel, de beginmoeilijkheden waren groot. Geluk's wijsheid, tact en milde, doch besliste aanpak waren daarbij onmisbaar. Ook na die tijd, tot 1979 toe is hij lid van het bestuur gebleven. Vanaf 1972 zat Geluk namens de vereniging in het Comité Stadsverfraaiing, tot de opheffing in 1977 toe. Tot zijn dood toe leidde hij de commissie voor de restauratiepenning en het bijbehorende gevelschildje die de vereniging toekent voor geslaagde huizenrestauraties. Nog veel meer heeft Geluk gedaan, en góed gedaan, binnen en buiten de vereniging. Wij doen een greep: het houden van lezingen over restauratie van monumenten; het uitvoeren van het architectonisch deel van de restauratie van het pand Markt 42/43, nu studio en galerie Groen, en de renovatie van de Schoolstraat. Een belangrijk werk van Geluk is de Sionkerk aan het Westnieuwland. Op 16 november 1981 werd hij op een verenigingsbijeenkomst in korte woorden en daarna in stilte herdacht. Moge bouwmeester Gilles Geluk gevonden hebben wat hij zocht.....

Midden december 1980 had de vereniging 430 leden, een jaar later 477, waarvan 70 buiten de stad. Voorzitter Jan Anderson zat namens de vereniging in de gemeentelijke commissie stadsherstel, secretaris Eva Stolk was toehoorder bij de vergaderingen van de Culturele Raad Vlaardingen. Verschillende commissies verzetten veel organisatorisch werk, het bestuur hoefde dan ook slechts vier keer te vergaderen.

Het Historisch Jaarboek Vlaardingen 1981 verscheen door omstandigheden pas in februari 1982. Dit vijfde jaarboek telt 144 pagina's en bestaat uit de volgende bijdragen: jaarverslagen 1980 van de Gemeentelijke Archiefdienst, de Historische Vereniging Vlaardingen, het Streekmuseum Jan Anderson en het Visserijmuseum; de kronieken van Vlaardingen over 1930 en 1980, van de hand van respectievelijk de archiefmedewerksters Wil van der Velden - Van Hees en Marianne van Papeveld -Hörst; een artikel van gemeentearchivaris Theo J. Poelstra - Stuurman Jacob van der Windt en de oorlog van 1780 -, over hoe het uitbreken van de vierde zeeoorlog met Engeland in Vlaardingen werd beleefd; een artikel van Gerard A. Vroom, historisch wetenschappelijk medewerker aan de Universiteit van Amsterdam - De wollen wanten van de Vriendschap; de

gebeurtenissen rond een IJslandvaarder in 1811 -, het relaas van een smokkelreis op IJsland die voor de bemanning in de gevangenis in Valenciennes in Frankrijk eindigde; een studie van Dirk J. van der Veen, historisch wetenschappelijk medewerker van de Vrije Universiteit, over een nog weinig bekend historisch terrein: Economische groei, modernisering en opkomst van vakverenigingen in een traditionele bedrijfstak, de nederlandse Noordzeeharingvisserij 1850-1910.

Over de gewone bijeenkomsten van de vereniging het volgende. Op 20 januari 1981 hield gemeentearchivaris Poelstra een lezing over historische straatnamen in Vlaardingen. Spreker achtte zich met zijn historische kennis te weinig bij de huidige straatnaamgeving betrokken; daarop namen de aanwezigen een resolutie aan waarin het bestuur werd gemachtigd met de gemeente in contact te treden over verandering van die situatie. Op 17 februari vertelde C. A. van Eendenburg voor 125 mensen over zijn leven als politieman in het dorp Vlaardingerambacht.

Mr. J. van der Burg hield op 19 maart in Drieënhuizen voor 150 belangstellenden een causerie over het vlaardingse dialect. 250 mensen waren aanwezig bij de dialezing „Vlaardingen in oude ansichten” van Arie Ouwendijk en Koos van IJperen, een activiteit van de vereniging en het NIVON samen. Op zaterdag 10 mei maakten ruim 30 leden een excursie naar de Eendenkooi, een prachtig stukje historische natuur. Bij de oplevering van de renovatiebouw van de Schoolstraat op 22 juni verscheen als Tijd-Schrift nr. 25 de studie De Schoolstraat van bestuurslid en archiefmedewerker Matthijs A. Struijs, over de geschiedenis van de straat. Op zaterdag 26 september werd een stadswandeling door Schiedam gehouden waaraan, mogelijk door het slechte weer, slechts vijf leden deelnamen, bestuursleden meegerekend; zeer teleurstellend voor de schiedamse gastheren en ook voor de excursiecommissie! Oud-burgemeester mr J. Heusdens vertelde op 1 oktober voor een gehoor van 80 personen over zijn 28-jarige ambtsvervulling: met veel humor schetste hij de stad die hij in 1947 aantrof en wat daarin sindsdien veranderde. De geschiedenis en de toekomst van Midden-Delfland werden op 20 oktober voor 125 aanwezigen behandeld in een diaprogramma van de heren J. W. Moerman en F. van Ooststroom. Op 16 november hield de heer J. Houdijk 70 mensen in zijn ban met de geschiedenis van de machinefabriek Houdijk; met veel liefde vertelde hij over zijn vader die het bedrijf in 1922 als klein fabriekje begon.

STREEKMUSEUM JAN ANDERSON

Veel voorbereidend werk vroeg in 1981 de voltooiing van het museum met drie afdelingen zoals die in 1982 zijn beslag zal krijgen. De inrichting van de drogisterij wordt gesponsord door Tendo Haco Pharmacie te Wapenveld, Overijssel. Over het bakkerswinkeltje ontfermt zich de Damcofabriek voor bakkerijgrondstoffen in Vlaardingen, en over de smederij de serviceclub Nederlandse Tafelronde Vlaardingen. Vlaardingse bakkers zullen brood en koekjes voor het winkeltje bakken. De oud-smid J. Bergeman verzorgt de aankleding van de smederij, terwijl NV Schellekens Staalbouw daarvoor een aantal inventarisstukken schenkt.

De collectie voorwerpen breidde zich uit met 1.815 stuks. Voor de drogisterij werden verworven een gaper en een geelkoperen kroepketel, voor de smederij een blaasbalg, een staartbankschroef en ander gereedschap, voor de banketbakkerswinkel een vitrinekast, een ladenkast voor 16 soorten koekjes, houten taartdozen van bakkerij Jan Boer, chocolade- en speculaasvormen. Voorts kreeg het museum: oude schooltassen, een rekenpenning uit 1596, glas-in-lood-raampjes uit het Handelsgebouw, de bel van de RK begraafplaats aan het Emaus, een wapenstein uit het oude stadhuis, een huisnummerbord uit 1840, kampkleding van een verzetsstrijder uit het concentratiekamp Buchenwald, vele stuks timmer- en schildersgereedschap. 19 vrijwilligers restaureerden 708 voorwerpen, waaronder een fiets van voor 1940 en winkelreclamebordjes.

De tekeningen- en prentenverzameling groeide met 784 nummers, de bibliotheek met 479 titels. Tijdschriften werden ingebonden en boeken gerestaureerd. Bijzondere aanwinsten zijn: vier aquarellen van stadsgezichten van Dirk Haddeman, een tekening van de Grote Kerk van Dirk F. Engelse, twee prenten van scheepsbouwers uit 1787, een brief van keizer Wilhelm II aan een vlaardingse reder, en een gedenkalbum van het oud-hoofd van de Jan Ligthartschool P. van West. Bijzondere boeken zijn: de Hollandsche Huishoudster uit de achttiende eeuw, de utrechtse schrijfalmanak uit 1777 en een zo goed als complete handboekerij voor de drogist. De foto- en prentbriefkaartencollectie werd met 940 nrs vergroot, de postverzameling met onder meer 106 poststukken. Het beeld- en geluidsarchief verwierf videobanden met tv-opnamen van: een RK kerkdienst in de Hoogstraat; dokter C. Moerman; Geuzenverzetsgroep en -monument.

In 1981 beliep het aantal bezoeken 4.815 tegenover 8.578 in

1980. Dit verschil is onder meer te verklaren door de enorme toeloop in 1980 naar de tentoonstelling over de tweede wereldoorlog en door het feit dat een technische tentoonstelling over het schildersvak zoals die in 1981 liep veel minder publiek trekt dan een expositie over een vlaardings gegeven. Elf bruidsparen lieten trouwfoto's in het museum maken.

De eind 1980 geopende tentoonstelling „Kinderparadijs” liep tot 20 april door en trok in 1981 1.685 belangstellenden. Op 21 april ging de expositie „Meester schilder” open, tegelijk met het schilderswinkeltje: J. van der Slot gaf daar twee maal een demonstratie verf maken. Aantal bezoekers 2.314. Op 26 november begon „Vlaardingen te kijk”: foto's, gedenkwaardewerk, tekeningen en prenten uit eigen bezit. De Culturele Raad Vlaardingen verstrekke hiervoor een subsidie. Van de tentoonstellingen die het museum buiten het gebouw hield was de belangrijkste „Hoe de oostwijk aan de was was”, in het Hollandiagebouw in het najaar.

Tientallen malen werd materiaal uitgeleend, onder meer: het complete banketbakkerswinkeltje dat op de Feminabeurs in de Ahoyhallen te Rotterdam werd opgesteld, stukken voor een tentoonstelling over loggers in het Rijksmuseum Nederlands Scheepvaartmuseum te Amsterdam, voor een expositie over 400 jaar gemeentewerken in het Stedelijk Museum van Schiedam en voor tentoonstellingen in het Westlands Museum te Naaldwijk.

Op 20 november 1981 hield Jan Anderson een lezing over zijn museum in het Gemeentemuseum in Den Haag voor leden van de Historische Vereniging Holland. De NOS maakte in het streekmuseum opnamen voor een tv-uitzending. Bij de opening van de nieuwe Willemsbrug te Rotterdam op 30 juni defileerden vrienden van het museum in schilderspak met een schilderswagen voor de koningin. De uitgaaf van het dagboek van reder J.C. van Büüren van Heyst bij uitgeverij De Draak bracht een ander facet van het museumbezit onder de aandacht van de mensen. Geregeld kwam het museum in het nieuws in kranten en tijdschriften.

Het aantal vrienden van het museum bleef ongeveer 200. In 1981 deden tien van hen samen 110 maal museumdienst, Piet Oosthoek had het leeuwenaandeel in dit werk.

VISSERIJMUSEUM

Naar aanleiding van vragen in de tweede kamer over de toekomstige positie van het Visserijmuseum vond in november 1981 overleg plaats met het ministerie van CRM en burgemeester en wethouders van Vlaardingen. Direct resultaat werd niet bereikt, het overleg zal worden voortgezet.

Het buitenschilderwerk van het gebouw kon gelukkig worden uitgevoerd. Na tien jaar intensief gebruik is onderhoudswerk aan wanden, houtwerk en plafonds dringend geboden, het museum is hiervoor op eigen krachten aangewezen. Wegens het niet verlenen van subsidie kon een verbetering van de presentatie in de schepenzaal, de afdeling vangtechnieken en de achterzaal niet doorgaan.

Veel personeelwisselingen troffen vooral de openbare dienst, onderbezetting resulteerde in overbelasting van het overblijvende personeel en veel ziekteverzuim. In het voorjaar moest het museum zelfs twee weekeinden voor het publiek worden gesloten. Aan deze toestand kwam gelukkig tweede helft 1981 een eind. De onzekerheid over de vervulling van de vacature hoofd informatiebeheer duurde helaas voort en kwam uiteraard de informatieve kant van de dienstverlening niet ten goede. Het maritieme documentatieproject MARDOC werd in een nieuwe stichting ondergebracht: het MARDOC-bureau zal daardoor binnenkort uit het museum weggaan en daarmee de projectleider tevens hoofd informatiebeheer dr J.P. van de Voort.

Het VISDOC-systeem groeide door invoer van nieuwe documenten. Mede dank zij vrijwillige krachten vond het werk aan de fotodocumentatie goede voortgang. Het aantal eigen publikaties liep echter snel terug. Voor het ruimteprobleem van de bibliotheek kwam geen oplossing. Van grote waarde was de schenking van microfiches van visserijschepen 1911—1947 mét leesapparaat door het ministerie van landbouw en visserij.

De verzamelingen kregen flinke uitbreiding, voor een belangrijk deel door schenkingen: 780 van de 1.230 aanwinsten! Het aantal nieuwe voorwerpen was 163, het bibliotheek- en documentatiebestand groeide met 433 foto's, 19 prenten, 156 archivalia, 1 technische tekening en 2 kaarten. Belangrijke aanwinsten waren: een opengewerkt model beugsloep, schaal 1 op 20; een schilderij van Hendrik Veder; een pasteltekening van Willy Sluyter; idem van G.W.

Dijsselhof; een schilderij van M.J. Korpershoek en Huib Luns; twee kompassen; twee schepentegels; vier gravures zestiende eeuw; de ordonnantie haringvaten uit 1589; rapport kustvisserij 1850; een kaart van de kust van Scheveningen uit 1647.

1981 bracht het hoogste aantal bezoekers sinds het museum bestaat: 28.722 personen tegenover 27.217 in 1980. Hierop was zonder twijfel van invloed het Haring- en Bierfeest op 5 september met bijna 4.800 bezoekers, een drievoud van het dagrekord totdantoe. Het groepsbezoek verminderde van ongeveer 6.000 personen in 1980 tot rond 4.700 in 1981. Dit was te wijten aan personele onderbezetting in de eerste helft van 1981, waardoor het aantal rondleidingen beperkt moest blijven, en aan bezuinigingen bij het onderwijs waardoor vooral scholen van buiten het moesten laten afweten. De educatieve audiovisuele hulpmiddelen werden uitgebreid met twee diaklankbeelden en twee film-geluidsbanden, alle in eigen beheer geproduceerd.

Door bezuinigingen moest het tentoonstellingsprogramma worden gehalveerd. Tot eind maart 1981 liep de in december 1980 geopende expositie „De waarschuwingsreis van Jacob van der Windt 1780/1781”, een coproductie met de Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen. Van half juli tot eind november liep „De visserij op postzegels”, een tentoonstelling in samenwerking met het Nederlands Postmuseum: 650 zegels uit ruim 80 landen gaven een beeld van vissen en visserij over de hele wereld, een reeds lang gekoesterde wens van het museum. 22 mei zat het museum tien jaar in het huidige pand, het Huis met den Lindeboom: aan dit feit werd een kleine expositie van foto's en drukwerk gewijd over tien jaar exposeren door het Visserijmuseum, het geheel ondersteund met een diaklankbeeld.

In het kader van het Haring- en Bierfeest op 5 september 1981 werden demonstraties van oude visserijambachten gegeven en filmvoorstellingen; een rijdende viskeuken van het Produktschap voor Vis en Visprodukten droeg bij tot een enorme toeloop van publiek. In december deed het museum mee aan het tweede Nationale Museumweekeinde: de toegang tot het museum was kosteloos; er werden demonstraties kuipen en nettenboeten gegeven; een speciale stand, een diapresentatie en films vestigden de aandacht op het belang van een schone Waddenzee; de bibliotheek hield open huis. Op de Dag van de Nederlandse Zeevisserij in IJmuiden was het museum vertegenwoordigd met een opvallende stand. De maandelijkse kamermuziekuitvoeringen konden, voornamelijk dank zij optredens op grond van het belgisch-nederlands cultureel verdrag, voortgang vinden.

KRONIEK VAN VLAARDINGEN 1931

JANUARI

- 1 Aantal inwoners 27.841, een vermeerdering in 1930 met 370.
Aantal inwoners van Vlaardingerambacht 2.403, een vermeerdering in 1930 met 152.

Een wetsontwerp ingediend tot onteigening van grond bij de Vulcaanhaven, noodzakelijk voor de verbreding van de Schiedamsedijk.
- 5 Jan Beerends uit Amsterdam houdt een lezing in het RK Vereenigingsgebouw over de door hem samen met een vriend gemaakte pelgrimstocht te voet van Amsterdam naar Rome, waarbij ze onderweg leefden van de milddadigheid van de mensen bij wie ze terechtkwamen.
- 6 Het aantal genomen baden en douches in het badhuis van de bouwvereniging Samenwerking in 1930 bedroeg 22.720, dat is 2.388 meer dan in 1929.

De openbare leeszaal en bibliotheek telde in 1930 8.197 bezoeken. Uitgeleend werden 43.653 boeken, waaronder 27.584 romans, 14.501 kinderboeken en 1.568 wetenschappelijke werken.

In 1930 zijn aan de Visbank 293 partijen vis afgeslagen met een opbrengst van 7.740 gulden 24 cent.
- 9 De drijvende natuurhistorische tentoonstelling diergaarde, aquarium en zeetuin Klein Artis, van oudstadgenoot W.J.M. Deutz, doet Vlaardingen aan.

Ingezonden stukken in de Nieuwe Vlaardingsche Courant over de onverzoenlijkheid van de AR Kiesvereniging Nederland en Oranje en de kiesvereniging Vreest God, Eert de Koning.
- 13 Scheepswerf De Maas levert het voor Pekaar Daame te Ierseke gebouwde motoroestervaartuig Fide Deo op.

Bij de arbeidsbeurs 828 werkzoekenden ingeschreven.
- 16 De burgemeester spreekt in zijn nieuwjaarsrede zijn verontrusting uit over de economische crisis, de werkeloosheid en de verminderde koopkracht.
Optimistisch is hij gestemd door de visserijopbrengsten, de bevolkingsaanwas en de havenactiviteit in 1930.

De schilderspatroons-, gezellen- en bouwvakarbeidersbonden moedigen de burgerij aan om in de winter zoveel mogelijk binnenschilderwerk te laten doen ter bestrijding van de malaise.

Opgericht de Algemeene Vereeniging voor Volksontwikkeling, met neutraal karakter: sprekers worden gezocht onder alle maatschappelijke richtingen. Het dringendst nodig blijkt een avondcursus voor volwassenen in taal en rekenen. Opgeven bij de Volksbond tegen Drankmisbruik aan de Oosthavenkade.



1. *Ds J. D. de Stoppelaar. Ca 1930. Bericht van 20 januari 1931.*
(Alle afbeeldingen bij *Kronieken 1931* en *1981* komen van Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen).

- 18 In het Volksgebouw spreekt over het Instituut voor Arbeidersontwikkeling ds W. Banning over: de socialistische mens. Muzikale medewerking door het arbeidersstrijksenemble.
- 20 De NH ds Jan Doekes de Stoppelaar op 57-jarige leeftijd plotseling overleden.
- 21 De burgemeester van Vlaardingerambacht spreekt in zijn nieuwjaarsrede over: de werkloosheid, het mond- en klauwzeer en de daardoor verminderde melkopbrengst en de aanleg van de Rozenlaan als verbinding tussen het tuindorp Bloemenwijk en de oude kom. Hij hoopt dat bij de komende raadsverkiezingen de strijd op een waardige wijze zal worden gevoerd.
- 23 Plaatsing van een glazen wachtlokaal bij de bushalte Emmastraat — Binnensingel.
- 26 Opening van de NV Algemene Benzinecentrale Stationemplacement aan de Westhavenkade. De eerste vijf auto's tanken gratis.
- 28 De voorzitter van de kamer van koophandel toont zich in zijn nieuwjaarsrede ongerust over de slechte vooruitzichten in de scheepsbouw, de verminderde vraag naar glas, dranken, de inkrumping van de productie bij de kunstmestfabriek en de prijsschommelingen in de haringhandel. Gelukkig kreeg de zeepindustrie in 1930 veel orders.



2. Haringsjees. 1919. 31 mei 1931.

- 29 In de serie winterlezingen van de hervormde gemeente spreekt ds I. Voorsteegh uit Den Haag over huwelijksproblemen: naar de Geest of naar het vlees.

FEBRUARI

- 2 Prof. M.M. Haring van het seminarie Hageveld spreekt in het RK Vereenigingsgebouw over de hereniging der kerken.
- 3 Voor de Bijzondere Vrijwillige Landstorm spreekt in gebouw Liefde en Vrede dr M.H.A. van der Valk uit Hillegersberg over: Onze roeping jegens ons volk en ons vorstenhuis in verband met het ontwapeningsvraagstuk.
- Mevrouw M.F. van Dijl-Huurman spreekt voor de Nederlandsche Christenvrouwenbond over: De gevangenis en haar bewoonsters. Oorzaken waardoor meisjes de gevangenis ingaan: de invloed van zogenaamde vrienden op argeloze plattelandsmeisjes in de stad en moeilijkheden door kopen op afbetaling.
- 4 De ijzeren band langs de Oude-Havenbrug door een defect onder stroom. Dieren hebben dat niet in de gaten: daardoor veel bekijks door het publiek. Het euvel wordt snel verholpen.
- 8 De Algemeene Vereeniging voor Volksontwikkeling vertoont in het Luxortheater de film Morphine, waarin op aangrijpende manier de ellendige gevolgen van bedwelming worden uitgebeeld.
- 9 In de gemeenteraad aan de orde de verlenging van de openingstijden van café's en het verbieden van hinderlijke radiomuziek uit radiowinkels en woningen. Besloten wordt dat viswinkels tot half twaalf 's avonds open mogen.
- 12 De vakbonden spreken met het gemeentebestuur over de werklozenzorg. Er wordt aangedrongen op verhoging van de basisuitkering. Gewaarschuwd wordt tegen het met voorkeur aannemen van ongeorganiseerden bij de gemeentebedrijven.
- 13 Het fonds weduwensteun Sint Elizabeth van de RK Volksbond telt 71 leden. In de 26 jaar dat het fonds bestaat is aan 12 weduwen of wezen over totaal 829 weken uitgekeerd 1905 gulden 22 cent. Voor 1931 bedraagt de uitkering drie gulden per week.

- 15 Lezing in het Volksgebouw voor het Instituut voor Arbeidersontwikkeling over gevangenis en gevangenen. De arbeidersbeweging moet er zich van bewust zijn dat de meeste gevangenen uit arbeiderskringen komen. Oorzaken: armoede zet aan tot diefstal; wie hard moet werken heeft geen tijd om op te voeden.
- 16 Oprichting van een door deelnemers zelf beheerd ziekenfonds voor Vlaardingen en Vlaardingerambacht, het OBZ.
- 17 De opbrengst uit de negertjes voor de zending (die knikten als je er geld instopte), en uit het abonnementsgeld van het Nederlandsch Zendingsblad bedraagt over het tweede halfjaar van 1930 327 gulden 73 cent.
- Voor de Vredeskring spreekt Fedde Schurer: De stem des bloeds.
- 19 Vergadering van de schiedamse communisten in Excelsior. De meesten van de honderd belangstellenden verlaten de zaal als het tot oprichting van een comité van actie komt. Ongeveer 15 mensen worden lid.
- 20 Bij scheepswerf De Maas afgebouwd de mosselmotorkotter Bruinisse 38 voor S. Kik Okkerse uit Bruinisse. De werf krijgt opdracht tot de bouw van een oestermotorkotter voor P. Boogert te Ierseke.
- 23 Opgericht een vlaardingse afdeling van de Gereformeerde Vereeniging voor Daadwerkelijke Vredesactie.
- 24 C.A. van Buüren van Heyst heeft het hervormde weeshuis en de remonstrantse gemeente elk 5.000 gulden en het Visschersweduwen en Wezenfonds 2.000 gulden als legaat nagelaten.
- Op de jaarvergadering van de Nederlandsche Christelijke Bouwarbeidersbond spreekt de voorzitter een bemoedigend woord tot degenen die dagelijks naar de arbeidsbeurs gaan om de werklozenlijst te tekenen.
- De politie krijgt nieuwe uniformpetten, die bij regen doelmatiger zijn dan de oude.
- 27 De plaatselijke vakorganisaties stellen de gemeenteraad voor de steunregelingen te verbeteren.
- 28 Bij het gereedkomen van de ambtswoning van de burgemeester van Vlaardingerambacht krijgen de burgemeester en mevrouw door een welkomstcomité uit de burgerij een lamp en een gemakkelijke stoel aangeboden.

MAART

- 2 De prijs van volle melk met 1 cent verlaagd tot 12 cent per liter.

- 3 De firma A.G. van der Drift in de Emmastraat maakt radio- en luidsprekerkastjes.

De telefooncel op het NS-station wordt verbonden met Schiedam, zodat ook buiten de sluitingstijd van het vlaardingse telefoonkantoor, op zon- en feestdagen en 's avonds, interlokaal kan worden gebeld.

- 6 De motorlogger Margaretha VL 14 van A. Verboom te Vlaardingerambacht wordt bij scheepswerf De Maas met drie meter verlengd.

In de gemeenteraad van Vlaardingerambacht vraagt S. van der Kooij om een telefoonaansluiting in de zogeheten Zouteveense Kapel (kruispunt Zouteveense- en Willemoordseweg): de boeren betalen niet alleen belasting voor mooie dingen in het dorp. Ook wil Van der Kooij naleving van het verbod varkens binnen de bebouwde kom te houden. C.J.G. Winkes vraagt om een geheime raadsvergadering vóór elke openbare.



3. Jan Hoogerwerf, gemeenteraadslid
SDAP. Ca 1930. 11 juni 1931.

- 10 Bij scheepswerf A. de Jong de motorlogger Jacoba SCH 332 verlengd.

Uit 1.200 sollicitanten wordt A. Kokje uit Rotterdam aangenomen als conciërge van het Volksgebouw.

- 11 Op een propagandafeestavond in De Harmonie van de Koninklijke Nederlandsche Middenstandsbond spreekt mr E. Schürmann over: De betekenis van de middenstand voor onze samenleving. Hij wijst op de oneerlijke concurrentie van winkelcoöperaties en het streven van huisvrouwenverenigingen op de prijzen af te dingen. Na de pauze optreden van acrobaten, spaanse zang, telepatische en hypnotische proeven, en bal.
- 13 In februari 1.125 maaltijden aan kinderen uitgereikt door de vereniging Jeruël.
- 14 Heropening van de nu uitgebreide zaak Hofstee-Kofa aan de Hoogstraat, die behalve kledingartikelen tevens dranken, delicatessen en geconserveerde levensmiddelen gaat verkopen.
- 20 In het Luxortheater draait de antioorlogsfilm Im Westen nichts Neues, naar het boek van E.M. Remarque over de loopgravenoorlog 1914-1918. Vanwege de grote belangstelling extra boten vanaf Den Briel.
- 24 Diakones-wijkverpleegster Renske Bartlema spreekt voor de Nederlandse Christen-Vrouwenbond over de geschiedenis van het diaconessenwerk.
- 27 In de Nieuwe Vlaardingsche Courant het westelijk doorbraakplan gepubliceerd, de verbinding van de Westhavenplaats met de Cronjéstraat.

In de beweging Kerk en Vrede vormen dr E.D. Kraan en ds H.J. Heida, gereformeerde predikanten in Vlaardingen, met ds C. Stam van Pernis een commissie om het standpunt van de kerk over oorlog te bestuderen.

NVV hoofdbestuurder C.J. van Lienden spreekt in het Volksgebouw over werkloosheid. Aanbevolen overheidsmaatregelen: het uitvoeren van grote werken, het ontginnen van woeste gronden, en het zorgen voor ontspannings- en ontwikkelingsmogelijkheden voor jeugdige werklozen. En uiteraard moet het kapitalistische produktiestelsel vervangen worden.

Opgericht een vlaardings actiecomité van de Algemene Vereeniging Radio Omroep AVRO, die een eigen zender wil en een week zendtijd per maand.

- 28 Minister van onderwijs mr J. Terpstra opent de naar hem genoemde school van de Vereeniging voor Gereformeerd Schoolonderwijs aan de Chrysantstraat in Vlaardingerambacht.
- 30 In de gemeenteraad aan de orde: verbetering van de steunverlening aan werklozen op aandrang van de vakbonden en het Werklozen Agitatie Comité. De werkverschaffing in Drente blijkt duur.
- 31 Aangekocht de in Utrecht teruggevonden haringsjees, waarmee vroeger de eerste haring naar het hof werd gebracht.

De Vlaardingsche Spijskokerij heeft in de winter 1930/1 18.428 porties warme soep uitgereikt.

Het Rijk heeft het gemeenteraadsbesluit tot stichting van een ambachtsschool goedgekeurd.

APRIL

- 2 Demonstratie en voordracht in het Handelsgebouw over bescherming tegen gasaanvallen in oorlogstijd. Onder de aanwezigen: burgemeester en wethouders, de directeur van de gasfabriek, artsen.

Hereniging van de antirevolutionaire kiesverenigingen Nederland en Oranje en Vreest God, Eert den Koning door opheffing van de laatste, die zich in 1927 had afgesplitst wegens vermeende onregelmatigheden bij de kandidaatstelling voor de gemeenteraadsverkiezingen.
- 4 Het maken van veranda's en betonplaatsjes voor de woningen in de Kornelis Speelmanstraat van: Patrimonium's Woningen gegund aan K. van der Lugt voor 2.690 gulden.
- 8 Op een drukbezochte ledenvergadering van de SDAP wordt de ontslagaanvraag van voorzitter J. Buis niet aanvaard. Gepoogd wordt hem van gedachte te doen veranderen.
- 9 De RK kiesvereniging Vlaardingerambacht besluit om na de gemeenteraadsverkiezingen alleen samen te werken met partijen die nastreven: gelijke subsidie voor de protestantse en katholieke verenigingen voor ziekenverpleging, geen achterstelling van rooms-katholieken bij benoemingen, geen belemmerende bepalingen voor feesten van de Oranjevereniging, premievrij pensioen voor gemeentepersoneel.

- 14 Het Nederlands Onderwijzers Genootschap vraagt op openbare lagere gemeenteschool C een kwekeling met akte aan te stellen, omdat er nu slechts vijf leerkrachten zijn voor zeven klassen met samen 219 leerlingen.
- 16 In het Volksgebouw film over het grafisch bedrijf. Een vakbondsbestuurder zegt dat de mechanisering van het bedrijf arbeidsplaatsen kost. Hij betwijfelt of loonsverlaging een oplossing voor werkloosheid is, maar gelooft meer in werktijdverkorting.
- 17 J. Ranshuysen en 413 andere werknemers van de Sunlightzeepfabrieken, de ENCK en de Matex vragen de gemeenteraad een luchtbrug of een tunnel te bouwen bij de bewaakte spoorwegovergang aan de Parallelweg: wanneer 's middags om vijf uur de fabrieken uitgaan zijn vaak de spoorbomen langdurig dicht wegens rangeren van goederentreinen. Werknemers van buiten de stad missen hierdoor geregeld hun trein.

Aanbesteding van het slopen van 12 panden aan het Weeshuisplein en de Derde Nieuwlandsteeg.

Te huur in een volkrijke buurt een waterstokerij met grote winkel voor 12 gulden 50 cent per week.
- 18 Het district Vlaardingen van Gereformeerd Schoolverband 25 jaar. J. van der Kooij uit Maasland spreekt: Voor het platteland geen achtste leerjaar. Levendige discussie.
L. Haverkamp spreekt over lichamelijke oefening op het platteland. Tevens tentoonstelling van leermiddelen van de Fa Wolters.
- 20 Het Onderling Beheerd Ziekenfonds erkend door de plaatselijke huisartsen, uitgezonderd dokter A.L. Erkelens.
- 21 Excelsiorbioscoop uit Rotterdam vertoont in gebouw Liefde en Vrede Hanneles Hemelvaart, naar het boek van Gerhart Hauptmann, met muziek door een synchronische geluidsinstallatie.

W. Brouwer Azn, directeur van de NV De Zeeuw en Van Raalt's Handels- en Reederijkantoor richt de motortrawlvisscherijmaatschappij Piscator op en laat hiervoor twee schepen bouwen.

- 24 Op de jaarvergadering van de Christelijke Oranjevereniging wijst voorzitter A. van Rijn op het toenemende revolutiegevaar. Bij de film van de historische optocht van de Oranjefeesten in 1930 zingt de zaal spontaan het Wilhelmus.
- 25 Door de politie proces verbaal opgemaakt wegens het lopen met een propagandabord van het Werkloozen-Agitatie Comité Schiedam-Vlaardingen en het colporteren met het blaadje De Hongerzweep. Het bord in beslag genomen.
- 27 Opgericht een afdeling van de communistische partij.
- 28 Kapelaan P. de Groot houdt een lezing met lichtbeelden over de duitse stigmatica Anna Katharina Emmerick (1774-1824) voor de RK Volksbond.
- 29 De Coöperatieve Bakkerij- en Verbruiksvereniging De Voorlooper keert de leden over 1930 twaalf procent dividend over bakkerijartikelen en zes procent over kruidenierswaren uit.

MEI

- 1 1-meiviering met ochtendwandeling naar het volkspark in Schiedam: 50 deelnemers. Verder: optocht van 200 kinderen en spelmiddag op het Fortunaveld; meirede en openluchtmeeting in de tuin van de Harmonie met 700 personen.

De antirevolutionaire kiesvereniging Nederland en Oranje beraadt zich over samenwerking met andere christelijke partijen bij de gemeenteraadsverkiezingen. Aan minister Donner van justitie wordt een adhesiebetuiging gestuurd voor de strafbaarstelling van godslastering.
- 3 Jef Last leest voor uit eigen werk voor de Algemene Vereniging voor Volksontwikkeling.

Bidstond voor visserij en landbouw.
- 5 De Vlaardingsche Middenstandsbond verzoekt de koningin het scherpe gemeenteraadsbesluit over de zondagssluiting af te keuren.
- 7 Propagandafeestavond van de EHBO. De schiedamse toneelvereniging Utile Dulci voert De Butler van Johan Fabricius op. De burgemeester reikt 56 EHBO-diploma's uit.

- 8 Openbare vergadering van de Communistische Partij Holland. C. Frenay uit Schiedam spreekt: veel schiedamse werklozen komen met hem mee. Politietoezicht in de zaal. Buiten wachten honderden nieuwsgierigen die de Schiedammers tot aan hun stad volgen.

De gemeenteraad besluit tot opheffing van de zeevishal: er is onvoldoende aanbod van vangsten van stoombeugers.

De Schippersvereeniging Vlaardingen verzoekt de minister van oorlog om zwaardvissen, die veel netten beschadigen, door de marine te laten vernietigen.

- 11 De eerste kolharing aangevoerd door de stoombeuger Oranje Nassau VL 29 van de Doggermaatschappij.
- 12 In de etalage van De Gruijter op de Hoogstraat een miniatuur koffieplantage, met ossewag en inlanders te zien.

Vanwege de grote verliezen bij Hollandia, fabriek van melkproducten en voedingsmiddelen, zijn ingrijpende maatregelen nodig.

- 13 J. van Tienen vijftig jaar scheepmaker op de werf De Maas.



4. De Baauwstraten in Vlaardingerambacht. Ca 1910. 7 oktober 1931.

- 18 Mevrouw dra P. van Heerdt-Quarles roept in een ingezonden stuk in de krant opvoeders op aandacht te besteden aan de Volkenbonddag, die in het teken staat van vredesopvoeding.
- 19 Burgemeester en wethouders willen een woonhuisabonnement voor levering van elektriciteit invoeren.

150 ouders bezoeken de ouderavond van de Da Costaschool. Hoofd J. Huitma geeft in de lezing „De Heer regeert” praktische wenken voor de opvoeding. Een collecte voor de aanschaf van een orgel brengt 22 gulden 94 cent op.
- 22 In de Pinksterweek in het Luxortheater: de films Ongelukkige Vrouwen en Landverraders, het toneelstuk De Pillenbaron, en optreden van De Snarenzangers.

Op uitnodiging van de firma C. Boonen houdt P. Hesper uit Rotterdam een lezing voor amateurfotografen over het maken van lantarenplaatjes. Tevens demonstratie.
- 27 Het jaarverslag 1930 van de Huishoud- en Industrieschool voor Schiedam en Omstreken stelt dat 42 van de 295 leerlingen uit Vlaardingen komen. Voor het eerst moesten ouders zich verbinden kinderen de tweejarige cursus te laten volgen: vaak werden meisjes zodra zij veertien jaar werden en niet meer leerplichtig waren van school gehaald.
- 28 De RK Volksbond roept de leden op deel te nemen aan de veertigjarige herdenking in Utrecht van de encycliek Rerum Novarum over de arbeidsproblematiek.
- 31 Eerste heilige mis van J.J. Suyker. Oud-kapelaan C.M. Mol wijst op het grote offer dat de familie voor de studie van de jonge priester heeft gebracht.

JUNI

- 1 Het Hoogheemraadschap Delfland bouwt een nieuw gemaal aan de Vijfsluizen.
- 2 De vlaardingse slaggers willen in de gemeentelijke verordening verkoop bevroren vlees de woorden bevroren vlees vervangen zien door: buitenlands vlees. Dit vanwege de concurrentie door Denemarken, dat eigen vlees onder de naam hollands verkoopt. De gemeente weigert. Slagers in beroep bij de provincie.

De PTT geeft de Reedersvereniging voor de Nederlandsche Haringvisserij radiozendtijd: dagelijks behalve op maandag, om 8 uur 's morgens.

De vereniging van haringhandelaren huurt een koellichter voor het koelen van haring.

- 5 De bevolking wordt een bijdrage gevraagd voor schoolreisjes van zesde klassers lagere school die dat niet kunnen betalen.

Paardenmarkt. Aangevoerd 77 paarden en 5 hitten. De prijzen van de paarden liggen tussen de 180 en 300 gulden, hitten kosten 100 tot 175 gulden.

- 6 Onthulling van het gedenkraam in de Grote Kerk ter nagedachtenis aan prof. dr. J.H. Gunning, leermeester van wijlen ds J.D. de Stoppelaar op wiens initiatief het raam is gemaakt.
- 10 Gemeenteraadsverkiezingen in Vlaardingerambacht. 918 geldige stemmen: de combinatie CHU, ARP en SGP 460; RK Staatspartij 233; SDAP 168; de vrijzinnig-democraten 57. De Liberale Vrijheidsbond verdwijnt uit de raad, de SDAP krijgt één zetel.
- 11 Jan Hoogerwerf, gemeenteraadslid SDAP, pionier van de vlaardingse socialisten, christen-socialist, op 56-jarige leeftijd plotseling overleden.
- 12 De werkinrichting Zorg voor het Achterlijke Kind, Bovendayer 3, maakt gaatjesstoelen.
- Drukbezochte en bewogen vergadering van het Onderling Beheerd Ziekenfonds. De huisartsen wijzen dit fonds af, nadat het een brief had geschreven over vermeende onjuiste propaganda door boden van het Algemeen Ziekenfonds voor Vlaardingen en Vlaardingerambacht.
- 13 Opening van het nieuwe voetbal terrein van de ENCK, met een wedstrijd tussen een kantoor- en een fabriekselftal.
- 16 De nieuwe Visserij Maatschappij Piscator van Willem Brouwer Azn onderhandelt met de gemeente over gebruik van de zeevishal. De maatschappij wil haar vijf trawlers regelmatig in Vlaardingen vis laten afslaan.

Proefvaart van de motortrawler Antje van de Visserij Maatschappij Piscator. Vanaf het schip een eerste telefoongesprek via Scheveningen-Haven gevoerd met Vlaardingen.

- 17 De plaatselijke huisartsen F.J. Broers, dr A.L. Erkelens, G.D. Birnie, dr P.G. Kousemaker en E.J. Linzel, die leden van het Onderling Beheerd Ziekenfonds niet als patiënt aanvaarden, geven als reden van hun houding op dat zij als commissarissen van het OBZ slechts adviserende stem hebben.
- 18 Ter herdenking van de slag bij Waterloo in 1813 wappert van de toren van de Grote Kerk de vlag.
- 20 De eerste steen gelegd voor de bakkerij van de Coöperatieve Bakkerij en Verbruiksvereniging De Voorlooper, Tweede Van Leyden Gaelstraat 14.
- 24 Gemeenteraadsverkiezingen in Vlaardingen. Aantal geldige stemmen 11.513. CHU 3.134; SDAP 2.922; ARP 2.302; Liberale Vrijheidsbond 1.366; RK Staatspartij 1.051; SGP 559; Naar Eerlijke Politiek 146; Communistische Partij Holland 33.
- 26 De vlaardingse Algemeene Patroonsvereniging stelt de vakantiedagen vast op 3, 4 en 5 augustus.
- 27 Straatcollecte van het Zonnestraalcomité tot bestrijding van tuberculose onder alle gezindten. Opbrengst 501 gulden 25 cent.
- 30 Het luchtschip Graf Zeppelin om 12.50 uur in Vlaardingen te zien.

De administratie van de Haringschepen van de NV Zeevisserij Nederland, de VL 38, VL 124, VL 130, VL 137 en VL 150, komt bij de firma A. Hoogendijk Jzn, de directie gaat naar J.H. Warneke te 's-Gravenhage. Dat laatste is ook het geval met de VL 121 van NV De Zeeuw en Van Raalt's Handels- en Reederijkantoor.

JULI

- 1 Door de gemeente voor de geneeskundige verzorging van armen de huisartsen E.J. Linzel en A.L. Erkelens aangewezen.
 - 3 Op de Westhavenplaats bij de Blokmakerssteeg mag tussen 17 en 24 uur niet worden stilgestaan. Iedere zondag werd daar door een grote menigte het voetbalnieuws besproken.
- Opgericht de voetbalvereniging DVD voor personeel van de drukkerij Van Dooren.

Vlaardingerambacht neemt in verband met de groeiende bebouwing en het toenemend verkeer ir F.C.J. van der Steen van Ommeren als adviseur aan. Als werklozenproject zal tien kilometer weg worden verbeterd en geschikt gemaakt voor het moderne verkeer.

- 4 Openbare verpachting voor één jaar van de fruittuin achter Emaus 72, waarin 90 vruchtbomen, zwarte, rode, kruisbessen- en frambozenstruiken.
- 9 Een inwoner vraagt paal en perk te stellen aan het dulle verkeer in de Eerste Van Leyden Gaelstraat. De maximumsnelheid van 20 km per uur wordt als regel met tientallen kilometers overschreden. Gepleit wordt voor een maximumsnelheid van 10 km per uur.
- 10 In de leeszaal van de Kamer van Koophandel liggen alle uitgaven van de Volkenbond ter inzage, waaronder een boekje: De Volkenbond in woord en beeld, wat hij is, deed, wil, moet zijn.
- 14 Persmensen roepen de bevolking op de internationale ontwapeningsconferentie in februari 1932 te Genève een petitie te sturen, waarin wordt aangedrongen om tot ontwapening te komen.



5. Boetcursus Visscherijschool. Ca 1934. 3 november 1931.

De SDAP in Vlaardingen wil een wethouderszetel.

Aan de Nederlandsche Economische Hoogeschool cum laude gepromoveerd tot doctor in de handelswetenschap oud-stadgenoot T.P. van der Kooy, op het proefschrift: Hollands Stapelmarkt en haar verval.

- 17 Om overstappen in Schiedam, richting Amsterdam onnodig te maken neemt de NS op het baanvak Hoek van Holland — Schiedam een proef met het koppelen van elektrische treinwagons aan stoomtreinen.
- 18 Verbetering van het telefoonverkeer Vlaardingen — Rotterdam. Gesprekken kunnen nu zonder tussenkomst van een rotterdamse telefoniste onmiddellijk bij het telefoonkantoor in Vlaardingen worden aangevraagd.
- 20 Liefdadigheidsvoetbalwedstrijden van Fortuna, VFC en De Hollandiaan. De opbrengst is voor de vereniging Zorg voor het Achterlijke Kind en de Vereeniging tot Bestrijding der Tuberculose.
- 21 De ANWB en de KNAC vragen de Parallelweg te verbeteren. Door de vestiging van drie grote industrieën is de weg die aanvankelijk alleen voor boerenverkeer was aangelegd, niet meer op zijn taak berekend.

Van de stoomlogger VL 53 Betsy van de NV Van Toor's Stoomvisserijmaatschappij negen scheveningse bemanningsleden gedeserteerd.
- 24 Café-restaurant Rotterdam, Parallelweg 38, eigenaar B. Zijdenbos, heeft een nieuwe Philips radiocombinatie aangeschaft: een originele concertweergever van deze tijd.

Zwemwedstrijden in de Oude Haven over 1.000 meter. Winnaars: dames boven 16 jaar J. van Roon; heren 16-18 jaar J. Don; veteranen J. van Aken. Wedstrijden schoonspringen in de zogeheten gele inrichting. Winnaars: dames Leni Ouwenbroek, heren H.C. Smith jr.
- 25 Op de arbeidsbeurs 769 werkzoekenden ingeschreven.
- 31 In het Luxortheater draait de soundfilm Liebe auf Befehl.

Een Eerste Hulp Dienst opgericht in samenwerking met de EHBO, de gemeente en enkele grootwinkelbedrijven. De dienst beschikt over een ziekenauto.

Lage haringprijzen. Betalingsmoeilijkheden met Duitsland. Weinig consumptie door de lage prijzen van spek.

B. Wessemius en echtgenote eervol ontslag verleend als weesvader en weesmoeder van het Weeshuis der Hervormden. Zij worden opgevolgd door het echtpaar E. Delger.

AUGUSTUS

- 1 Concert door Liefde en Vrede's Tamboer- en Pijperskorps LVP op het Flardingaterrein ter gelegenheid van de verjaardag van koningin-moeder Emma.

In Vlaardingerambacht wordt de verjaardag van koningin-moeder Emma gevierd met een gecostumeerde voetbalwedstrijd, een concert door de harmonievereniging Kunst en Vriendschap uit Kethel, en vuurwerk.

- 4 Hevig onweer en zware regenval. Wateroverlast in het Westnieuwland. Blikseminslag in de schoorsteen van de Boazbank aan de Oosthavenkade.

De VARA richt een studioreisfonds op om vlaardingse leden in de gelegenheid te stellen radiostudio's te bezichtigen. Wekelijkse contributie 15 cent.

Opvoering van: Schipbreukelingen, een zeemansdrama, in het Luxortheater. Humorist Harry Wolf zingt de schlager: Het noodlottige schot op L. Groeneveld in Rotterdam.

- 5 Jaarlijkse bedevaart naar Brielle ter herdenking van de Gorcumse martelaren.

Het hospitaalkerkschip De Hoop, dat aan de Westhavenkade ligt, door 2.500 mensen bezocht.

- 7 De commissie tot wering van schoolverzuim kreeg in 1930 274 gevallen te behandelen.

- 10 Liefdadigheidsvoetbalwedstrijd De Hollandiaan — Sparta Rotterdam voor het gezondheidskoloniewerk.

- 11 Er waren eind 1930 482 minder pleetonnen in omloop dan een jaar ervoor, mede door sloop van oude woningen. Aldus het jaarverslag van de reinigingsdienst over de opheffing van het tonnenstelsel.

- 14 Oprichtingsvergadering van een vlaardingse afdeling van de Nederlandsche Arbeiders Sportbond, in het Volksgebouw.

In Vlaardingerambacht vier hooibergen afgebrand. De branden zijn vermoedelijk aangestoken.

- 15 Openluchtmeeting van de Vredeskring op het Flardingaveld.
- 23 Boottocht van jonge liberalen naar Wageningen.
- 25 De liberalen in de gemeenteraad zijn van mening dat het bij de samenstelling van een college van burgemeester en wethouders niet allereerst gaat om toepassing van het stelsel van evenredige vertegenwoordiging, maar om het bereiken van een krachtig en eensgezind beleid. Dit naar aanleiding van een brief van de SDAP die J. Buis als socialistisch wethouder wil.
- 28 Viering van koninginndag in Vlaardingerambacht met reveille, ringrijderij met gecostumeerde ruiters, kinderspelen, een harmonieconcert en vuurwerk.
Kunsthandel A.J. van Dorp heeft de alleenverkoop van een tegel waarop de Hoogstraat en de Grote Kerk staan afgebeeld.
- 29 Als associé van de huisarts I. Jacobsen gevestigd C.D. Sax, speciaal ten behoeve van patiënten van het Onderling Beheerd Ziekenfonds.
- 31 Viering van koninginndag in Vlaardingen met een reveille door de stad van het tamboer- en pijperkorps van Liefde en Vrede, een aubade voor het stadhuis, ringrijderij op de Westhavenkade, zwemdemonstraties in de haven en kinderspelen op het nieuwe feestterrein aan de Broekweg. Door buurtverenigingen straten versierd, onder meer de Waalstraat, de Spoorsingel en de Eendrachtstraat.

SEPTEMBER

- 1 Gemeenteraadslid J. Buter is verontrust over een experiment met het stofbestrijdingsmiddel calciumchloride dat te dik op straat is gestrooid.
Vier vlaardingse stoom- en vier motorloggers door Van Toor's Stoomvisscherijmaatschappij en Van Toor's Visscherijmaatschappij verkocht naar Gdynia in Polen: Betsy VL 53, Cornelis VL 83, Nelly VL 200, Maria Cornelia VL 211, Jo VL 61, Maria VL 71, Johan Adriaan VL 160 en Neeltje VL 166.
- 4 Door enkele uitgetreden leden van het Onderling Beheerd Ziekenfonds opgericht een vereniging ter bestrijding van de geldelijke gevolgen van ziekte, met recht van vrije artsenkeuze.

De Gebroeders De Jong willen een autobusdienst van Vlaardingeraambacht op NS-station Schiedam exploiteren.

- 8 Door de rotterdamse waterleiding werd aan de gemeente Vlaardingen in 1930 559.918 kubieke meter water geleverd. Het gemiddelde waterverbruik per inwoner was 50,29 liter per dag. Het aantal elektrische aansluitingen vermeerderde in 1930 met 564 tot 3.574.
- 9 De president-commissaris van de NV Motorvisserij te Ostende, de belgische oud-minister van handel en nijverheid Baels, bezoekt de scheepswerf 's Lands Welvaren, de visafslag en de visserijschool.

Proefvaart en eerste oplevering van de sleepboot Haifa, door de NV Vlaardingsche Machinefabriek I.A. Kreber, te gebruiken bij de uitvoering van havenwerken in Haifa Palestina.
- 11 Ledenvergadering van de buurtvereniging Het Nieuwe Westen in het RK Vereenigingsgebouw. In elke straat zal een bode worden aangesteld voor het ophalen van de contributie. Het plan om een kinderkoor op te richten wordt aangehouden.
- 14 Voor de vereniging van spiritisten Harmonia houdt mevrouw Akkeringa uit Den Haag een psychometrische séance. Aan de hand van meegebrachte voorwerpen werden voor de betrokkenen hoogst verrassende en belangrijke mededelingen gedaan.
- 18 De gemeente deelt de Vlaardingsche Bestuurdersbond mee extra uitkeringen in natura aan werklozen te geven.

De Hollandiafabriek voor melkproducten en voedingsmiddelen zal opnieuw geen dividend kunnen uitkeren, omdat de reorganisatie van het bedrijf langzaam verloopt.

C.W. Schoenmakers, gediplomeerd schoenhersteller, Markt, heeft aan zijn zaak een pedicure verbonden.
- 19 Openluchtmeeting op het Veerplein van de Vredeskring. Spreker is dr Jules Verbeeke, oud-oorlogscorrespondent van The Times. Titel rede: De Oorlogsgeesel. Veel belangstelling. Verkoop van brochures, onder meer van de hand van ds J.J. Buskes, gereformeerd predikant te Den Burg op Texel.

- 23 Onder leiding van mejuffrouw J. Vogler, secretaris van de arbeiderssportbond in Vlaardingen, oefenen twintig kinderen, Jonge Pieter Jellen genaamd, in de muziekzaal van het Volksgebouw.

Een ambtenaar van de GEWB geeft op een bijeenkomst van de vlaardingse middenstandsorganisaties voorlichting over de goedkoop-tariefmeter voor electriciteit in winkels.

Bloempjesdag, een collecte voor het fonds tot Steun aan Nederlandsche Tuberculose Onbemiddelde Standgenooten, georganiseerd door de RK Middenstandsvereëning De Hanze. Opbrengst 147 gulden 60 cent.

- 24 Remonstrants predikant ds N. Blokker, houdt een lezing in de remonstrantse kerk: De beginselverklaring van het vrijzinnig protestantisme.

De gemeenteraad besluit de beurszaal van het Handelsgebouw tot gymnastiekzaal in te richten. Verder wordt in het leven geroepen een gemeentelijke dienst voor maatschappelijk hulpbetoon, als moderne opvolger van het burgerlijk armbestuur.

- 25 Het verbouwde en vergrote Luxortheater in gebruik genomen.

- 29 De commissie kindervoeding heeft in de winter 1930/1 11.592 porties eten uitgereikt. In plaats van de gebruikelijke havermout op woensdag, die met tegenzin werd gegeten, werd rijst met boter en krenten klaargemaakt.

De minister van landbouw bepaalt met welke netten de komende winter in de vlaardingse havens spiering mag worden gevangen.

OKTOBER

- 1 Het RK Wit Gele Kruis stelt zuster C.A. Joore aan als wijkverpleegster. C. Pieterse schenkt de kruisvereniging een hoogtezon.

De huisarts E.J. Linzel geeft een EHBO-cursus in het Handelsgebouw: 50 deelnemers.

- 2 Gratis cursus stofversieren met de beroemde S- en C-stofverven van Schoenfeld en Co. te Düsseldorf.

Neus-, keel- en oorarts W. Groeneweg houdt voor leden van het Onderling Beheerd Ziekenfonds poliklinisch spreekuur.

- 3 Eerste vlaardingse stadstaxidienst van de Westhavenplaats naar NS-station Vlaardingen-Centrum.
- 4 De Algemeene Vereeniging voor Volksontwikkeling draait in de Harmonie voor leden en huisgenoten boven achttien jaar de film: De gevaren van abortus. Dokter Joh. P. Tuyt uit Den Haag houdt een inleiding.
- 6 De secretaris van de armenraad deelt mede dat hij ook aan particuliere geldschietters inlichtingen verstrekt over steuntrekkers. Hij waarschuwt tegen het lenen van geld bij ongunstig bekendstaande voorschotbanken.

Garage AVAM van A. van der Windt krijgt vergunning een autobusdienst door de stad te onderhouden van NS-station Vlaardingen-Centrum op station Vlaardingen-Oost en terug.



6. *Van Speykhavenlicht*. 1931.
18 december 1951.

- 7 Zevenentwintig bewoners van de Baauwstraten, de zogeheten Put, vragen de gemeente Vlaardingerambacht om straatverlichting in hun buurt.

De Algemene Nederlandsche Bond van Handels- en Kantoorbedienden en de RK Bond van Handels-, Kantoor- en Winkelbedienden Sint Franciscus van Assisi vragen de gemeenteraad het werktijdenbesluit voor winkelpersoneel te wijzigen: zij willen een vaste vrije middag in plaats van een halve dag per week met onbepaalde tijd.
- 9 Slechte kwaliteit van het drinkwater.

Tentoonstelling van de resultaten van een mecanowedstrijd in de etalage van de firma Hofland aan de Schiedamseweg, die de wedstrijd heeft georganiseerd. Er werden 70 werkstukken ingezonden.
- 12 Van de werf 's Lands Welvaren van I.S. Figee de motortrawler Hans Memling O (Ostende) 295 te water gelaten. Zoals gewoonlijk sloeg het schip een flink gat in de kade.
- 13 De naaikrans Tabitha stuurde naar de Heldringgestichten in Zetten: 12 wollen luiers, 12 witte luiers, 24 babyhemdjes, 2 babyschortjes en 2 paar sokjes. Naar de inrichting voor zwakzinnigen en epileptici te Heemstede gingen: 6 nachthemden, 6 nachtrokken, 6 sporthemden, 2 mansborstrokken en 2 paar sokken. In Vlaardingen werden uitgedeeld: 12 lakens, 19 slopen, 12 hemden, 4 broeken, 3 nachtjaponnen, 1 onderjurk, 2 jurkjes, 1 sporthemd en 1 pyama. Aldus het jaarverslag 1930.
- 16 De garage AVAM, van de nieuwe stadsbusdienst, heeft een prijsvraag uitgeschreven over de vragen: Welke route zal de stadsdienst nemen?, en: Wat is het tarief?
- 19 Concert in de Harmonie door het AVRO-omroeporkest. Spreker is AVRO-directeur Willem Vogt.
- 23 De protestants-christelijke geheelonthoudersverenigingen in Vlaardingen, Schiedam, Rotterdam, Den Haag en Giethoorn verzoeken de gemeente Giethoorn om op zaterdagmiddag en zondag een tapverbod in te voeren met het oog op de tewerkgestelden in de rijkswerkverschaffing aldaar.

- 26 Avond van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen over de ontwapeningsconferentie te Genève in 1932, gelijktijdig met soortgelijke Nutsavonden in het hele land. De AVRO-radio wekt op de bijeenkomsten bij te wonen.
- 30 C.A. de Vette aan de Waalstraat plaatst een sigaren- en sigarettenautomaat aan zijn winkel voor verkoop in sluitingstijd.

De gemeenteraad van Vlaardingerambacht vindt dat er bij het blussen van de recente hooibergbranden te kwistig brood en bier zijn uitgereikt.

Firma C. Boonen organiseert een lezing met demonstraties over fotografie, in het bijzonder het werken met Horam gevaarloos bliksemlicht.

NOVEMBER

- 1 1.114 geregistreeerde werklozen.
- 3 De Armenraad roept de leden van verenigingen voor sociale hulpverlening en volksgezondheid op om juist in slechte tijden lid te blijven, dit in verband met de veelvuldige opzegging van lidmaatschappen.

Voor de boetcursus van de Visscherijschool melden zich 70 meisjes aan.

In lokaal Liefde en Vrede grote propaganda-avond van de protestants-christelijke vakbeweging. Sprekers: ds A. Luteyn over optimisme en pessimisme, J.B.H. Grotenhuis uit Leiden over de vakbeweging in crisistijd, D. de Ridder uit Amsterdam over: Voorwaarts juist nu! Voorts muziek en declamatie.
- 9 Bij de algemene beschouwingen over de gemeentebegroting 1932 zegt J. Buis dat de crisis met zijn 20 miljoen werklozen in de wereld een gevolg is van het kapitalistische wanbeleid.

De muziekschool begint een cursus ritmische gymnastiek.
- 10 Opgericht de Bond van Barmhartigheid, onderafdeling van het Leger des Heils. Doel: kleding inzamelen en uitdelen aan de armen.
- 11 In gebouw Excelsior de jaarlijkse herdenking van de wapenstilstand 1918 door de Vredeskring. Jules Verbeeke, oud-oorlogscorrespondent van The Times, spreekt: Stilte aan het front en onze plicht.

- 13 Gereformeerd predikant ds D.B. Hagenbeek vertrekt naar Dieppe om te werken onder de nederlandse haringvissers.
- 16 Het Crisis Comité Vlaardingerambacht geïnstalleerd.
Taak: subsidiaire steunverlening, vooral in natura.
- 17 De brielse stoombootdienst op Vlaardingen gestaakt. De dienst was in het leven geroepen na klachten over het functioneren van de vlaardingse bootdienst op Den Briel.
- 18 Op Rozenlaan 19 gevestigd A.A. de Koning,
apotheekehoudend huisarts.
- 20 Voor de vlaardingse protestants-christelijke
kiesverenigingen spreekt AR-kamerlid mr J.A. de Wilde
in de Mr J. Terpstraschool over de crisis.

Gemeentewerken vraagt offertes voor het verrichten van
karrewerk in 1932 en voor het leveren van 250
boombeschermers.
- 21 Door het Protestants-christelijke Comité voor Bijstand
van 21 november tot 12 december uitgereikt: 55 pond rijst,
56 pond spek. 56 pond havermout, 67 pond bak- en
braadvet, 67 pond griesmeel, 79 pond gort, 116 pond
bruine bonen, 139 pond capucijners, 166 pond groene
erwten, 129 pond boter en 252 pond suiker. De naaikrans
Trifosa maakte voor het comité 196 stuks bed- en
lijfgoederen.
- 23 De vlaardingse afdeling van de Nederlandsche Bond van
Huis- en Grondeigenaren en Bouwondernemers viert zijn
25-jarig bestaan in De Hollandsche Tuin. Het ledental
steeg in 25 jaar van 23 tot 130. Voorzitter H. Maarleveld
zegt dat de tijd niet best is om feest te vieren maar in
1908 was alles nog slechter: ruim 400 huizen waren toen
in Vlaardingen onbewoond.
- 24 Bij de NV Algemene Begrafenisonderneming kunnen
geplaatst worden bedienaars en dragers.
Verzekeringsagenten en personen die met het vak bekend
zijn genieten de voorkeur.
- 28 Oppericht de Watersportvereniging Vlaardingen.

Burgemeester J. Luyerink opent de verbouwde openbare
lagere school te Vlaardingerambacht.
- 30 Zichtbaar boos verlaten leden van de Communistische
Partij Holland zaal Excelsior toen de spreker uit
Amsterdam niet kwam opdagen. Zulks tot vermaak van
andere aanwezigen waaronder leden van het
Nederlandsch Arbeids Syndicaat.

DECEMBER

- 1 Fancy-fair van de Arbeidersharmonievereiniging Voorwaarts. Groot succes: 3.000 bezoekers.
De diaconieschappen brengen 84 gulden op.
Als opperkeurmeester van gekaakte haring is G. Pet benoemd. Hij volgt de overleden H.N. Droppert op.
- 3 Propaganda-avond in lokaal Rehoboth van de vereniging Steun In Medische Aangelegenheden Voor Inheemschen Simavi. A.J. Berman spreekt over de schreiende medische nood in de overzeese gewesten.
- 9 De gezondheidscommissie behandelt: de oprichting van een lompenbewaarpplaats; onbewoonbaar verklaring van woningen; het toestaan van manshoge schuttingen in de bouwverordening Vlaardingerambacht; stank van honden- en konijnenfokkerijen in bevolkte buurten.
- 11 Het personeel van meubelfabriek Wessels maakt gratis zes kinderledikanten voor het Crisis Comité. Het materiaal wordt door het bedrijf geschonken.
De gemeente Rotterdam bereid een bestemmingsplan voor Vlaardingerambacht te ontwerpen.
- 15 Bij de arbeidsbeurs 1.519 werkzoekenden ingeschreven.
- 16 In de Harmonie demonstratie over zelfbehandeling van ziekten via een kleurentherapie met vijf lampen.
Burgemeester A. van Walsum spreekt over het rapport rotterdamse havenbelangen voor de Kamer van Koophandel en Fabrieken. Grote belangstelling.
De NH predikant dr F.J. Krop uit Rotterdam spreekt in de Grote Kerk over de geloofsvervolging in Rusland.
- 17 P.E. Peaux van de ANWB houdt een lezing over verkeersregels. Onder meer aanwezig: het gemeentebestuur, de inspecteur lager onderwijs, politiemensen en het onderwijzend personeel in Vlaardingen en Vlaardingerambacht.
- 18 Het vlaardings Crisis Comité in werking.
Het Van Speykhavenlicht op het Westerhoofd afgebroken.
- 21 De stadsbusdienst met twee chevroletbussen van garage AVAM geopend. De samenwerking met de Nederlandse Spoorwegen is de eerste van dien aard in Nederland.
Tarief 10 cent, abonnement 3 gulden per maand.

- 23 De soepbrieven van de Vlaardingsche Spijskokerij verlaagd tot 3 gulden per 36 porties, dezelfde prijs als in de oorlog 1914—1918.

De firma De Gruyter schenkt 500 bonnen, goed voor één gulden aan levensmiddelen: 450 voor het Crisis Comité Vlaardingen en 50 voor Vlaardingerambacht. J. van Toorn aan de Hoogstraat en Ph. Kooy aan het Schravendijkplein geven ieder 1.000 bonnen voor een pond margarine voor de werklozen.

De NV Vlaardingsche Boazbank vraagt surséance van betaling aan.

Aanvoer van haring in 1931 in Vlaardingen: 274.388 kantjes in 578 reizen.

- 25 In de gemeentezaal aan het Emaus tegenover het raadhuis kunnen inwoners van Vlaardingerambacht voor 10 cent luisteren naar de radiokerstboodschap van de koningin. Werklozen op vertoon van stempelkaart gratis.

De radiokerstboodschap van de koningin in de Grote Kerk te beluisteren. Het samenzijn geopend en gesloten door ds A. Luteyn.

Wil van der Velden-Van Hees

KRONIEK VAN VLAARDINGEN 1981

JANUARI

- 1 Aantal inwoners 79.099, 432 minder dan begin 1980.
- 5 De Vrije Academie start met een cursus dramatische expressie voor beginners.

Nieuwjaarsbijeenkomst van de gemeentepolitie in De Harmonie.

Commissaris B. van Toledo spreekt over: afspraken met omliggende gemeenten op verkeersgebied, nauwere samenwerking met Rotterdam ter bestrijding van de handel in drugs en de onrustbarende stijging van fietsendiefstallen.

Nieuwjaarsreceptie van het gemeentebestuur.

Tweehonderd binnensporters bieden de burgemeester bakstenen aan als symbool van hun wens om snel een tweede sporthal te krijgen.

- 7 De gemeenteraad neemt het sociaal cultureel plan en de subsidieverordening voor sociaal-culturele activiteiten aan.

De gemeenteraad stelt 35.000 gulden beschikbaar voor het samenstellen van een gevelwanddocumentatie en een lijst van karakteristieke panden.

In zijn nieuwjaarsrede spreekt de burgemeester over de verslechterde financiële positie van de gemeente. Hij is echter optimistisch over de nieuwe verordening op de openbaarheid van bestuur, de bouw van de rioolwaterzuiveringsinstallatie De Groote Lucht, de stadvernieuwing en de plannen voor de bouw van nieuwe scholen.

- 8 De gemeenteraad aanvaardt het tweede deel van de beleidsnota onderwijs in samenhang: primair onderwijs.
- 10 Galerie Groen exposeert tweelingbeeldjes uit Nigeria.
- 13 De Vlaardingse Vrouwenraad organiseert in 1981: politieke vormingscursussen en een cursus Wereld op handen, waarin de positie van de vrouw in de derde wereld aan de orde komt.
- 15 Vlaardingen Oost Bedrijven BV koopt in Duitsland een drijvend dok ter lengte van 130 meter aan om door uitbreiding van de droogdokcapaciteit personeel te kunnen behouden.

Het Hoogheemraadschap Delfland stelt met ingang van 1981 een verontreinigingsheffing in voor transport en zuivering van afvalwater: 7 gulden 86 cent per maand voor gezinnen, 2 gulden 62 cent voor alleenwonenden.

- 18 Tijdens een maatschappelijk avondgebed in de Pax Christikerk wordt in het kader van de brede maatschappelijke discussie over kernenergie over dit onderwerp gesproken.
- 19 Holyhulp van start: via vrijwilligers wordt wijkbewoners de mogelijkheid geboden een beroep te doen op onderlinge hulpverlening in de zin van burenhulp.
- 22 De kantonrechter heeft een moeder tot een boete van 400 gulden veroordeeld wegens ongeoorloofd schoolverzuim van haar dochter.

De actie van Amnesty International voor vrijlating van gevangen vakbondsleden heeft geleid tot de vrijlating van de Roemeen Georgiu Brasoveanu.

- 23 De provincie gaat akkoord met de aanleg van een brug over de Vlaardingse Vaart voor voetgangers en fietsers van Holy naar de Broekpolder.
- 27 De eerste paal geslagen voor twee winkels, twee bovenwoningen en één woonwinkel in de Peperstraat.
- 28 Remy Poppe voert onder het motto „Het huisvuil is geen melkkoe” actie door met een koe voor het stadhuis de aandacht te vestigen op het feit dat in Vlaardingen slechts één keer per week huisvuil wordt opgehaald en dat tegen een prijs die viermaal zo hoog is als in Schiedam. Hij biedt het gemeentebestuur een petitie met handtekeningen aan.

De Nederlandse Aardolie Maatschappij verricht de komende weken op verschillende plaatsen in de stad vibroseismisch bodemonderzoek naar aardolie en gas.

- 29 Het jongerencentrum Ohjeesee verandert zijn naam in OJC Summerstreet.

Onder de naam Suantum worden op initiatief van vrijwilligers van het wijkcentrum 't Nieuwelant activiteiten georganiseerd voor buitenlanders, waarbij de nadruk wordt gelegd op integratie.

FEBRUARI

- 3 De Echte Nederlandse Fietzersbond verzoekt de busondernemingen RET en ZWN de mogelijkheid te onderzoeken fietsen met de bus door de Beneluxtunnel te vervoeren. Sinds de openstelling van de Beneluxtunnel in 1967 is er voor fietsers geen oversteekplaats over de Nieuwe Waterweg tussen Rotterdam en Maassluis.

- 5 De gemeenteraad besluit na lange discussie tot de bouw van drie parkeergarages in de binnenstad: aan de Afrol, bij het stadhuis en aan de Joubertstraat of de Jacob van der Wintstraat.

De gemeenteraad trekt voor de bouw van een tweede sporthal een krediet van bijna drie miljoen gulden uit. De combinatie SGP/GPV stemt tegen.

- 9 Het vrouwengezondheidscentrum Vitamien houdt een themaavond over voorbehoedmiddelen in het Weeshuis.

- 11 Ex-zigeunerkoning Koko Petalo en zijn familie door het gemeentebestuur uitgewezen.

- 12 Het aantal abonnementen van de Gemeentebibliotheek loopt nu die per 1 januari niet meer gratis zijn, terug.

De Algemene Nederlandse Bond voor Ouderen start met een spreekuur in het dienstencentrum Drieënhuizen.

Leendert Borsboom vijftig jaar begrafenisondernemer.

Handtekeningenactie van de werkgroep Huisvuil Holy tegen de verslechterde ophaalregeling. De werkgroep adviseert de tweemaandelijks rekening in twee gedeelten te betalen en protest aan te tekenen op de achterkant van het betaalstuk.

- 13 De raadscommissie voor stadsontwikkeling is het eens met het plan tot sloop in fasen van de noodwoningen voor slachtoffers van het bombardement van Rotterdam uit 1940 in de Babberspolder, zoals dat door een bewonersgroep is opgesteld. De woningen krijgen nog een kleine opknapbeurt.

De Rooie Vrouwen in de PVDA willen een vrouwenhuis als ontmoetingsplaats voor informatie over vrouwenactiviteiten, vrouwenliteratuur en contact van vrouwen om uit hun isolement te komen.

Rients Gratama met zijn cabaretprogramma Alle Hulde in de Stadsgehoorzaal.

- 16 Rien Westrate jr, voorzitter van het CDA in Vlaardingen, stapte over naar de Evangelische Volkspartij.
- 18 In het Holyziekenhuis de vereniging voor stervensbegeleiding Shanti opgericht.
- 19 De werkgroep openbaar lager en bijzonder lager onderwijs heeft het boekje „Naar school — naar welke school” samengesteld, bestemd om ouders te helpen een verantwoorde schoolkeuze te doen.
- 22 Sociëteit De Sokkel organiseert een forumdiscussie over de uitwijzing van de zigeunerfamilie Petalo.
- 23 FNV-leden kunnen hun aangifteformulier inkomstenbelasting laten invullen door een belastingteam.
- 26 Robert Long en Leen Jongewaard in de Stadsgehoorzaal met het programma Duidelijk Zo?!

Sjaak Hoogendijk van de Atletiekvereniging Fortuna wint de Hosmanbeker voor de beste vlaardingse atletiekprestatie in 1980.

MAART

- 1 De voetbalvereniging Vlaardingen stelt een elftal samen van meisjes van acht tot en met veertien jaar.
- 3 Gehuwde vrouwen en weduwen kunnen als zij willen post van de gemeente onder hun meisjesnaam toegezonden krijgen.
- 4 De inspraakafgevaardigden namens de winkeliers, Martin Steenberg en Jan Bulva dienen bij het gemeentebestuur schadeclaims van elk 9.900 gulden in wegens het meespreken over de plaats van parkeergarages in de binnenstad zonder dat naar hen geluisterd is.

De gemeenteraad neemt de nota voor migrantenbeleid aan.
- 5 De gemeenteraad besluit in een geëmotioneerde vergadering de zigeunerfamilie Petalo ook in de toekomst geen tijdelijke standplaats in de gemeente toe te staan.
- 7 Gerrit Kouwenaar opent bij galerie Kunst Plus een expositie van werk van Jan Cox.

De ex-voorzitter van het CDA in Vlaardingen Rien Weststrate landelijk lijsttrekker van de Evangelische Volkspartij. Oud-wethouder M.H.L. Weststrate gekozen tot voorzitter van die partij.

De vlaardingse schrijver Levi Weemoedt leest voor uit eigen werk in het zaterdagavondcafé De Doedelzak, in buurthuis De Haven.

- 12 CDA-gemeenteraadslid Peter Blonk wordt lid van de Evangelische Volkspartij.

De Vlaardingse Filmliga vertoont de film *Ladri di biciclette* (Fietsendieven) van Vittorio de Sica.

Uit het gepubliceerde jaarverslag zeehavengebeuren blijkt dat 1980 een topjaar was. Er kwamen 2.105 zeeschepen binnen met een totale inhoud van bijna 21 miljoen bruto kubieke meter, 2,5 miljoen meer dan in 1979.



7. Moskee Emmastraat. 1981. 19 maart 1981.

- 16 De Holyweg benoorden de begraafplaats Holy afgesloten in verband met de paddentrek.
- 19 Op verzoek van de belangengroep Emmastraat wordt een onderzoek ingesteld naar de brandveiligheid van de moskee aldaar.

De Organisatie Vlaardingse Ondernemers verzoekt zijn leden de betaling van de verhoogde waarborgsommen van de Gemeentelijke Energie- en Waterleidingbedrijven op te houden tot daarover een standpunt is bepaald.

- 20 Geopend de machinefabriek Houdijk, aan de Trawlerweg in het industriegebied Het Scheur. Deze onderneming is één van de honderd die door het ministerie van economische zaken is uitgekozen deel te nemen aan het project industriële innovatie.
- 26 De hektrawler VL 115 van de firma Hoogendijk naar IJmuiden verkocht. Alleen vanuit Scheveningen varen nog twee vlaardingse vissersschepen uit.
Praatavond over de oprichting van een vrouwenhuis.
- 27 Bewoners van de Frederik Hendriklaan plaatsen pionnen op de rijbaan en delen pamfletten uit om hun ongenoegen kenbaar te maken over de afsluiting van de laan in het kader van het verkeerscirculatieplan Holy.
- 29 Dienst in de Remonstrantse kerk met als thema: Wat betekent feministische theologie. Voorgangster is ds Marga de Vos-Wiegand.
Door de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie zijn in de Broekpolder 24 vogelsoorten geteld.
- 31 Wethouder Bas Goudriaan spreekt zich uit tegen instelling van een sneltram van Holy naar Schiedam-noord, zoals het Openbaar Lichaam Rijnmond die wil.

APRIL

- 1 De gemeenteraad besluit de Frederik Hendriklaan en de Dillenburgsingel-Holysingel voor doorgaand autoverkeer van en naar de Holysingel af te sluiten in het kader van het verkeerscirculatieplan.

Opgericht de stichting RIAGG, Regionaal Instituut voor de Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg, een bundeling van twee vroegere instituten op dit gebied, voor Vlaardingen, Schiedam en Maassluis.

- Een veertienjarig meisje door vier meisjes bij een bushalte op het Liesveldviaduct mishandeld, terwijl voorbijgangers toekeken.
- 3 In de galerie/artotheek exposeren Marijke Rek, Françoise Bouché en Ben Palli pentekeningen, olieverfminiaturen en aquarellen.
 - 7 De afdeling geschillen van de Raad van State heeft op een klacht van bewoners van de Oostwijk uitgesproken dat de 1e van Leyden Gaelstraat voor doorgaand autoverkeer gesloten zal blijven.
De geslaagde proef met bij de winkels geplaatste glasbakken heeft de gemeente doen besluiten met het op die wijze inzamelen van wegwerpglas door te gaan.
 - 8 Opgericht de wijkvereniging Hoofdstedenbuurt.
 - 9 VVD-Rijnmondraadslid mevrouw H.A. Bleeker-van Styrum stelt het dagelijks bestuur van Rijnmond vragen over het DNA-Recombinantonderzoek bij het Unilever Research Laboratorium.
 - 10 Gerrit van Mastrigt damkampioen van Vlaardingen.
Het comité Vlaardingen tegen kernbewapening opgericht.
 - 11 Feest in de Vettenoordsepolder bij het gereedkomen van de eerste fase van het renovatieproject Pieter Karel Drossaartstraat.
De toneelgroep De Fakkels voert in De Stadsgehoorzaal het maatschappij-kritische toneelstuk „Jan Rap en zijn Maat” van Yvonne Keuls op.
 - 14 Het gemeentebestuur ontvangt een brief van de zigeunerfamilie Tata Mirando waarin het gevoerde beleid rond de verblijfplaats van de zigeunerfamilie Koko Petalo wordt goedgekeurd.
 - 23 Bewoners van de Schiedamseweg bieden de gemeenteraad 128 handtekeningen aan met het verzoek maatregelen te nemen tot vermindering van de verkeersbelasting van de Schiedamseweg.
 - 24 De eerste paal geslagen van 64 woningwetwoningen voor de vereniging Patrimonium's Woningen op het Lamoenterrein bij de Zomerstraat.
 - 25 De Stichting Rood Vlaardingen vertoont de film In einem Jahr mit dreizehn Monaten van R.W. Fassbinder.

- 27 Inspiraakavond voor de bewoners van Holy-Zuid: de inspraakwerkgroep presenteert het herinrichtingsplan van de straten tussen de Kraanvogel-, Fazant- en Aalscholverlaan.

Tentoonstelling van beeldhouwwerken van Ilana Goor in galerie Kunst Plus.
- 29 Op het Unilever Research Laboratorium een onderzoek voor een proces voor verzuring van melk met microorganismen voltooid. Tevens een nieuw procédé ontwikkeld voor de bereiding van hulpstoffen voor het harden van oliën. Beroep is aangetekend tegen het voor elk deelproject in het DNA-Recombinantonderzoek moeten aanvragen van een afzonderlijke hinderwetsvergunning. Aldus het jaarverslag 1980 van Unilever.
- 29 Minister Pais keurt het open-schoolplan van Vlaardingen, als enige gemeente in Zuid-Holland, goed.
- 30 Viering van Koninginnedag met beiaardconcert, sporttoernooien, kinderkoorzang, een optreden van Willeke Alberti, havenloop, show door muziekkorpsen op het Veerplein, zeepkistenrace op de Voorstraat, doelschieten met Pim Doesburg in de Put aan de Voorstraat, de Film van Ome Willem op de Markt, lampionoptochten, Oranjebal in Triangel, kinderspelen in verschillende wijken en vuurwerk.

MEI

- 1 PvdA-kamerlid Wijnie Jabaaij treedt met haar sprekende pop Marie Modaal op bij de 1-meiviering van de vlaardingse PvdA.

1-meiviering van de PSP met een vertoning van de poolse film Calm en een forumdiscussie met vertegenwoordigers van PvdA, CPN en PSP.
- 3 Het eerste elftal van de voetbalvereniging Fortuna promoveert naar de tweede klasse KNVB.
- 4 Bijeenkomst op de begraafplaats Emaus bij het Geuzengraf en stille tocht naar het verzetsmonument op het Verploegh Chasséplein ter herdenking van de doden in de tweede wereldoorlog.
- 6 Burgemeester W.A. Kieboom deelt de gemeenteraad mee tot 1 augustus 1983 in functie te blijven.

Bij iedere vacature van gemeentepersoneel zal zorgvuldig worden bekeken of vervulling noodzakelijk is, dit in het kader van de bezuinigingen.

- 7 De gemeenteraad besluit een gemeenschappelijke regeling geneeskundige en gezondheidsdienst Nieuwe Waterweg Noord aan te gaan met Schiedam en Maassluis.

Twee Amerikaanse schoeners voor een onderhoudsbeurt bij de Vlaardingen Oost Bedrijven BV.

- 9 Op Smalle Havenstraat 13 galerie Te Kunst en Te Keur geopend.

- 12 Verschenen het boekje van de vlaardingse schrijver Joop Vos: Kijk es in de psychel.

Het gemeentebestuur zal de Reconstructiecommissie Midden-Delfland dringend verzoeken snel te beginnen met verdere planning voor en inrichting van het recreatiegebied De Lickebaert.

- 12 Het Interkerkelijk Vredesberaad Vlaardingen vertoont de film The War Game, een weergave van een atoomaanval op Engeland.



8. Detailhandelsschool Beneden-Maas, Westhavenkade. 1979. 20 mei 1981.

- 19 De PvdA-kamerleden Max van der Stoel, Arie van der Hek, Wijnie Jabaaij, Schelto Patijn en Henk Veldhoen bezoeken Vlaardingen voor de kamerverkiezingen. Max van der Stoel spreekt in De Harmonie over de buitenlandse politiek, vrede en veiligheid. 's Avonds is er een forumdiscussie met Henk Veldhoen en Schelto Patijn over het milieu in Rijnmond. Verder optreden van het rode orkest met strijdliederen.
- 20 Op de plaats van de oude detailhandelsschool Beneden-Maas aan de Westhavenkade zal een complex van 205 bejaardenwoningen komen met een torenflat van twintig verdiepingen en drie flats van vier etages, te bouwen in opdracht van de Algemene Stichting voor Huisvesting en Verzorging van Bejaarden.
- 21 Politieke forumdiscussie voor leerlingen van de Christelijke Scholengemeenschap Groen van Prinsterer, met vertegenwoordigers van acht partijen. Daarna verkiezing door de leerlingen: de VVD wint.

In Vlaardingen 907 mannen en 513 vrouwen werkeloos.

Unilever heeft een eerste succes geboekt met het DNA-Recombinantonderzoek: men is er in geslaagd een bacterie een zoetmaker te laten produceren die met zijn lage caloriegehalte een goede vervanger van suiker kan zijn.
- 24 Laatste wedstrijd van FC Vlaardingen, eerste divisie betaald voetbal.
- 25 Bij schaduwverkiezingen door leerlingen van de Openbare Scholengemeenschap voor MAVO, HAVO en VWO Professor Casimir wint de PvdA.
- 26 Tweede-Kamerverkiezingen. Opkomstpercentage 86,55. Uitgebrachte stemmen 48.628: PvdA 18.304, CDA 9.466, VVD 7.598, D'66 7.002, SGP 1.373, PPR 831, CPN 944, GPV 301, PSP 864, Rechtse Volkspartij 93, SP 508, RPF 822, EVP 521, RKPN 60, Leefbaar Nederland 56, Internationale Kommunistenbond 7, SOS 5.
- 28 Op initiatief van de Vlaardingse Raad voor Sport en Recreatie zijn op verschillende plaatsen in de stad vissteigers voor gehandicapten en bejaarden geplaatst.

JUNI

- 1-4 Aan de avondvierdaagse wandelen nemen 6.300 vlaardingers deel.
- 3 De gemeente ontvangt 432.000 gulden van het rijk voor de aanleg van een fietspad langs de Deltaweg.

Geleende grammofoonplaten uit de Fonotheek worden in verband met toenemend onzorgvuldig gebruik bij teruggave strenger gecontroleerd.

- 4 De Scholengemeenschap Mercurius voor volwassenen start in het nieuwe seizoen met een cursus computerkunde en informatica.



9. *Renovatie Schoolstraat voltooid. 1981. 22 juni 1981.*

Om de grove schendingen van de mensenrechten in Guatemala onder de aandacht te brengen verkoopt Amnesty International het boekje: Het leger is niets anders dan een school voor moordenaars.

- 9 Straatvoetbaltoernooi op het terrein aan de Willem Lodewijklaan.
- 11 Particulieren kunnen kleine hoeveelheden puin gratis laten ophalen door de reinigingsdienst.

Het gemeentebestuur geeft Tenniscentrum J. Hoogendijk BV geen toestemming voor de bouw van een sportcomplex van drie sporthallen aan de Zwanensingel.

Verschenen het boekje: Vlaardinger-Ambacht zoals het was, door Jan de Bloeme.
- 15 Begin Avondzwemvierdaagse in het Kolpabad met 1.944 deelnemers.
- 16 Het jaarverslag 1980 van de Stadsgehoorzaal zegt dat het aantal bezoekers bij maatschappijkritisch toneel te klein is, gemiddeld 41 per voorstelling.
- 19 Mevrouw Vera Streuper ontvangt van wethouder Goudriaan de eerste sleutel van het nieuwbouwproject van de 284 nieuwe woningen op de kaalslag van de 1e van Leyden Gaelstraat.
- 22 Met het onthullen van een oude gevelsteen aan het huis De Eenhoorn en het uitreiken van de eerste sleutel sluit wethouder Maarleveld de renovatie van de Schoolstraat af.

Tegen de zin van de directie van vriesdrogerij Nestlé zijn twintig personeelsleden aan het werk gegaan. Met deze „omgekeerde staking” protesteren zij tegen de voorgenomen sluiting van het bedrijf. De werknemers hadden zich moeten melden op de rotterdamse vestiging, omdat de vlaardingse wegens gebrek aan orders drie maanden dicht moet.
- 27 De zwemvereniging VZC behaalt bij kringkampioenschappen in Rotterdam 3 gouden, 16 zilveren en 14 bronzen medailles.
- 30 De werkgroep drugs en alcohol Emmastraat 71, sluit het seizoen af met de film Gale Is Dead. Na afloop discussie over verslaving.

JULI

- 1 De politie heeft bij een groot aannemersbedrijf de complete administratie in beslag genomen. Het bedrijf droeg geen sociale premies af.
- 2 Ruim 150 werknemers van HVO staken een halve dag.
- 3 Beiaardconcert door Gerard de Waardt. Na afloop gelegenheid de toren van de Grote Kerk te beklimmen.
- 4 Bijna tienduizend folkliefhebbers bezoeken het zevende folkfestival in het Oranjepark.
- 7 De Socialistiese Partij stuurt de Raad van State een brief met 6.000 handtekeningen over de financiële bijdrage van de vlaardingse bevolking voor het ophalen van huisvuil.

De aandelen Hofstee Beheer BV Vlaardingen overgenomen door Linders BV in Dordrecht: de zaak Hofstee Woninginrichting wordt voortgezet als Linders Thuis in Wonen.

Verschenen het eerste nummer van Nieuwsblad Holy-Zuid, een uitgave van buurthuis De Heipaal.

- 10 Honderdveertig statenloze zigeuners verblijven in het oeverbos De Lickebaert in afwachting van een verblijfsvergunning.

De eerste sleutels van 53 gerenoveerde woningen aan de Pieter Karel Drossaartstraat uitgereikt. De huur bedraagt 194 gulden 4 cent per maand voor een tweekamerwoning en 263 gulden per maand voor een vierkamerwoning.

- 14 Straatmuzikanten mogen in juli en augustus op zaterdag zonder vergunning muziek maken.
- 20 Kanocursus op de Vlaardingse Vaart, georganiseerd door de Vlaardingse Raad voor Sport en Recreatie.
- 21 Op achtenzestigjarige leeftijd overleden de oud-stadsbeiaardier en schrijver-dichter Cor Don.
Door een misverstand stroomt 40 ton gasolie uit de tanker Tremaco in de Nieuwe Waterweg.
- 24 Groepstentoonstelling in de galerie-artotheek van de vlaardingse kunstenaars Auke Bergsma, Pieter van Dorp, Carla Einwachter, Linda Hassan, Wilma Kuil, Kees Lesuis, Koos van Oudheusden, Anne van der Ploeg, Jan van Reeve, Marijke Rek, Joop Stigter en Karien Wielenga.

- 30 Het gemeentebestuur weigert de Nederlandse Aardolie Maatschappij proefboringen naar aardgas in de Broekpolder.

Verschenen het gedichtenbundeltje *Surine Cyclus* van Frits Wols, pseudoniem van Eugène Wilfried Wong-Loi-Sing.

AUGUSTUS

- 1 Bij het gewestelijk arbeidsbureau 1.006 vlaardingse werkzoekende mannen en 648 vrouwen ingeschreven.
- 4 Het centraal diergeneeskundig instituut in Rotterdam heeft geen verontrustende hoeveelheden zware metalen in schapen uit de Broekpolder aangetroffen.
- 6 De minister van onderwijs heeft Vlaardingen een project „introductie open school werkwijze” toegewezen voor de periode augustus 1981 — juli 1984.

De Stichting Jeugd tandverzorging Nieuwe Waterweg begint een proefjaar met controle van kleutergebitten: op lagere-schoolleeftijd blijken gebitten soms al onherstelbaar aangetast.

- 10 Bij het verbeteren van het speelterrein aan de Willem Lodewijklaan krijgen de omwonenden bij wijze van experiment behalve inspraak ook beslissingsbevoegdheid.



10. *Stadsbeiaardier Cor Don. Ca 1950. 21 juli 1981.*

- 11 De kerngroep 694 Muwi-I-woningen overhandigt de directeur van het Woningbedrijf een protest met 250 handtekeningen tegen een huurverhoging ondanks achterstallig gevelonderhoud.
- 14 Wethouder Bot slaat de eerste paal voor de tweede sporthal aan de Floris de Vijfdelaan.
- 15 De tarieven van het minibadhuis aan de Rotterdamseweg verhoogd van 75 cent naar 1 gulden.
- 17 Samen met de fietstourclub TC Rijnmond organiseert de Vlaardingse Raad voor Sport en Recreatie de eerste vlaardingse fietsavondvierdaagse door het Westland. 700 deelnemers.
- 18 Moeder- en babyzwemmen in het Kolpabad op dinsdag van 9.00—9.30 uur.
- 20 De Vereniging Wijkbelangen Vettenoordsepolder vraagt een fulltime bewonersdeskundige met academische bouwkundige opleiding voor technische adviezen bij de opbouw van de wijk.
- 24 Vlaardingen, Schiedam en Maassluis en het Sint Jorishuis te Delft hebben bij het Rijk een aanvraag ingediend voor een psychiatrisch ziekenhuis met 250 bedden in de regio Nieuwe Waterweg Noord.
- 26 De werkgroep beleidsnota Onderwijs in Samenhang beveelt deeltijdarbeid in het voortgezet onderwijs aan als werkgelegenheid bevorderend.
- 27 Popgroepen, kunstenaars, de theatergroep Krijt en de Stichting Assurancetourix kraken uit behoefte aan repetitieruimte en ateliers het voormalige pand van de Christelijke Detailhandelschool Beneden-Maas, Westhavenkade 95.

De Stichting Welzijn enquêteert 1.000 ouders van kinderen tot 12 jaar om inzicht te krijgen in de behoefte aan kinderopvang.

Met het onthullen van de naam Elkerlyc opent wethouder Goudriaan aan Oosthavenkade 60 het eerste pand dat in Vlaardingen is verbouwd tot woningen voor één- en tweepersoonshuishoudens, zogeheten Van-Dameenheden.

- 28 H. Ponte, hoofd van de afdeling algemene zaken van de gemeente-secretarie, na ruim veertig jaar bij de gemeente Vlaardingen werkzaam te zijn geweest, met pensioen.
Geopend Pizzeria Ristorante San Remo, Hoogstraat 167.
- 29 Op de binnenplaats van het Muziekinformatie en documentatiecentrum Ton Stolk een Baliavond met dansen door Ida Bagus Gotama Suryawan.

SEPTEMBER

- 1 In het oeverbos De Lickebaert branden vier wooncaravans van de zigeunerfamilie Koko Petalo uit.
- 3 De Vereniging Mensen zonder Werk organiseert een cursus volks- en stijldansen.
- 5 Haring- en bierfeest: intocht van gepavoiseerde schepen in de Oude Haven, touwtrekken, spuitwedstrijden, demonstraties nettenboeten, kuipen, zeilmaken en een braderie door het gehele stadscentrum. Optreden van de zanger Lobo, folk-, pop- en dixylandgroepen, straatdammen.
Het Holybad start met een zwemuur voor zestig-plussers op dinsdagmorgen.
- 7 In buurthuis Oost een cursus Nederlands voor buitenlanders gegeven.
- 10 Bewoners van Holy vragen het gemeentebestuur de afsluiting voor autoverkeer van de polderwegen naar Delft niet door te voeren.
- 11 Op een voorstel van VVD-gemeenteraadslid F. Quast wordt onderzocht of belangrijke raadsvergaderingen rechtstreeks via het kabelnet kunnen worden uitgezonden, om aldus de burgerij meer bij de gemeentepolitiek te betrekken.
- 12 Demonstratieve tocht van de Echte Nederlandse Fietzersbond waarbij een bus fietsen door de Beneluxtunnel vervoert, terwijl de fietsers met een bus van het openbaar vervoer gaan. De ENFB wil de noodzaak van een oeververbinding voor fietsers aantonen.
- 13 In de gereformeerde Emmauskkerk begint een nieuw soort kerkdienst, waarbij spontaan mag worden gereageerd op wat men hoort, ziet of beleeft. Ook kan er van zitplaats worden gewisseld.

14 Mevrouw Jo van der Mark, actief in de Rooie Vrouwen in de PvdA, lid van de Vlaardingse Vrouwenraad en van de Commissie Stadsherstel, op 59-jarige leeftijd overleden.

22 Het ritueel slachten van dieren bij het Islamitisch Offerfeest van 7 — 10 oktober mag alleen op daartoe aangewezen plaatsen, onder toezicht van de vleeskeuringsdienst.

Het nieuwe gebouw van de Christelijke Scholengemeenschap Beneden-Maas aan de Buys Ballotsingel geopend.

23 Burgemeester W.A. Kieboom deelt in een besloten vergadering van de raadscommissie algemene zaken mee dat hij per 1 januari 1982 zijn ambt neerlegt.

24 In een kort geding van de gemeente Vlaardingen tegen de krakers van het pand Westhavenkade 95 spreekt de rotterdamse rechtbank uit dat de krakers het pand uiterlijk 9 oktober moeten ontruimen.

De Vlaardingse Raad voor Sport en Recreatie organiseert een cursus Algemene Basis Opleiding ter voorbereiding op de opleidingen jeugdsportleider en recreatiesportleider.

Vrijwilligers van buurthuis De Haven starten een project Bezoeken van Eenzamen, waarvoor aanvragen kunnen worden ingediend door ziekenhuizen, de Gemeentelijke Sociale Dienst, wijkverplegingsinstanties, artsen en particulieren.

25 Het Oostwijkproject Was, Is, Wordt van start met een tentoonstelling in het Hollandiagebouw, waaraan meewerken het Visserijmuseum, de Gemeentelijke Archiefdienst, de Stichting Welzijn en het Streekmuseum Jan Anderson. Het project wil bij ouders en kinderen in de Oostwijk de aandacht vestigen op de geschiedenis, de huidige situatie en de toekomst van de wijk.

28 De gemeente wijst een verzoek af van de scheepswerf Wilton Feijenoord BV om giftig slib te storten op vlaardings grondgebied.

Verzet tegen de opvoering van de musical Ipi Tombi in de Stadsgehoorzaal. De musical zou een te mooi beeld geven van de werkelijkheid in Zuid-Afrika en daardoor verkapte propaganda voor de apartheid inhouden.

29 Wethouder Bot en burgemeester Kieboom huldigen op het stadhuis dertig individuele en zestien vlaardingse teamsportkampioenen.

- 30 Het gemeentebestuur wil het contract voor geleverd huisvuil met de NV Afvalverwerking Rijnmond herzien. Doordat minder huisvuil wordt aangeboden dan was geschat ontvangt het bedrijf 800.000 gulden waarvoor het niets terugpresteert.

De werkgroep Kerk en Ontwikkelingssamenwerking van de Gereformeerde Kerk houdt in de Emmauskerk vijf lezingen over: Ons bedrijfsleven in ontwikkelingslanden.

OKTOBER

- 4 Kunstveiling door kunstenaars en culturele groeperingen in het gekraakte pand Westhavenkade 95.



11. Elkerlyc, Oosthavenkade 60, verbouwd tot een- en tweepersoonswoningen. 1981. 27 augustus 1981.

- 7 De gemeenteraad besluit tot sloop van het bezette pand Westhavenkade 95.
- 8 Wolhandkrabexplosie in polderwater en vaarten.
- 11 In het Deltahotel brunch op zondag van 11.30 — 15.00 uur voor 27 gulden 50 cent, voor kinderen tot elf jaar 1 gulden 50 cent per leeftijdsjaar.
- 12 Openbare bijeenkomst in Triangel voor het maken van statuten voor een vrouwenhuis.
- 13 Sinds de Rotterdamse Centrale Post Ambulance het ziekenvervoer regelt treden vertragingen op.
- 15 De PSP wil de gemeente ontheffing laten vragen voor benoeming van een nieuwe burgemeester. Dat werkt kostenbesparend en de taken van de burgemeester kunnen onder de wethouders worden verdeeld.

Per 1 september stonden bij de GEWB 1.419 rekeningen open voor samen een half miljoen gulden. Het aantal afsluitingen in het eerste halfjaar van 1981 bedroeg 49: er wordt alleen afgesloten wanneer een betalingsregeling wordt geweigerd. Aldus burgemeester en wethouders op vragen van het PSP-gemeenteraadslid Leo Zeef.

- 16 Exposities in de Galerie-Artotheek en galerie Kunst Plus van schilderijen, gouaches en tekeningen van Age Klink.
- 19 Voortzetting van het onderzoek naar de invloed van vuile lucht op de longen in Vlaardingen en Vlagtwedde.

Het comité Van Mens Tot Mens, vlaardings contactadres Spechtlaan 263, probeert de Hollanditis, de afwijzing van kernbewapening, over heel Westeuropa te verspreiden via het versturen van prentbriefkaarten met de tekst: Mag ik u besmetten met de hollandse ziekte?

De Organisatie van Vlaardingse Ondernemers is er woedend over dat de stoffeerderij Muylaert duizenden vierkante meters tegen lage erfpacht verworven gemeentegrond goedkoop onderverhuurd heeft aan Sanders Meubelstad. Deze bedrijven zitten aldus in een onbillijk gunstige concurrentiepositie tegenover anderen.

- 21 De 410 Muwiwoningen in de Babberspolder krijgen een opknapbeurt. Het Rijk heeft 12.000 gulden per woning toegezegd, zodat sloop kan worden uitgesteld.
- 22 G. Geluk, architect, op 56-jarige leeftijd overleden.

- 27 Viering van het vijftwintigjarig bestaan van de Openbare Scholengemeenschap Professor Casimir met het planten van bomen, tentoonstellingen, cabaret, reünie en feestavond.
- 28 Openbare avond in De Harmonie over rouwen, georganiseerd door rouwverwerkingsgroepen, waarin het verwerken van het verdriet centraal staat. Er wordt verteld over ervaringen.
- 29 Blijkens het rapport: Rijksweg 19 Inpasbaar?, gemaakt in opdracht van de werkgroep Stop Rijksweg 19, is deze weg op geen enkele aanvaardbare manier in te passen in het groene landschap van Midden-Delfland.

Vijftig gemeenteambtenaren uiten op een vergadering van de raadscommissie personeelszaken hun verontrusting. Zij achten zich ten opzichte van hun collega's benadeeld door de invoering van nieuwe salarisschalen.
- 30 Zestig insprekers doen niet langer mee aan de inspraakprocedure voor het verkeerscirculatieplan, maar gaan een eigen plan aan het gemeentebestuur aanbieden.



12. *Opening Sanders Meubelstad, Haringbuisweg. 1981. 4 november 1981.*

NOVEMBER

- 2 Opgericht de kanovereniging Natsec, de eerste in Vlaardingen.

Informatieavond over het beleidsplan Oostwijk-West. Door middel van een diaklankbeeld wordt informatie gegeven over de toekomst van het gebied tussen Binnensingel en Oosthavenkade.
- 3 De Organisatie van Vlaardingse Ondernemers spreekt zijn wantrouwen uit jegens de gemeente, nu, tegen de gemeentelijke Nota Doelstellingen in, een groot detailhandelscentrum bij Het Scheur grond heeft gekregen voor een lage erfpachtprijs.
- 4 Geopend nachtbar De Boekenier, Parallelweg 6-B.

Burgemeester Kieboom opent Sanders Meubelstad aan de Haringbuisweg. De Organisatie van Vlaardingse Ondernemers protesteert.
- 10 Het vijftien jaar oude bejaardentehuis Vaartland wordt gerenoveerd. De bewoners zullen tijdens de verbouwing in woonunits naast het bestaande gebouw worden gehuisvest.
- 13 De gemeenteraad stelt de gemeentebegroting 1982 vast. Bij de discussies is aandacht besteed aan: de slechte financiële situatie, de kernwapens, de inspraakprocedures in het verkeerscirculatieplan, het JAC en het OJC, de woningbouw, de subsidiëring van de wijkvereniging Hoeven- en Hoofdstedenbuurt en een centrum voor podiumactiviteiten en een filmliga.
- 16 De commissaris van de koningin krijgt in een buitengewone gemeenteraadsvergadering de profielschets van een nieuwe burgemeester te horen.

Als alle gebreken aan gemeentewoningen moeten worden weggewerkt kost dat 80.000.000 gulden, zo blijkt uit een onderzoek door de nationale woningraad in opdracht van de gemeente naar de kwaliteit van het gemeentelijk woningbezit. Hierbij is de renovatie van de Muwiwoningen achter de Van Hogendorpstraat en de 410 semipermanente woningen in de Babberspolder buiten beschouwing gebleven.
- 17 De heer J.H. Motz, hoofd van de openbare lagere Erasmusschool, overleden.

- 18 De voormalige bezetters van het pand Westhavenkade 95, verenigd in de Nieuwe Vlaardingse Kunststichting in oprichting, krijgen de Harmonie aangeboden voor culturele activiteiten.
- 19 Drukbezochte en tumultueuze vergadering van de commissie maatschappelijke dienstverlening over de moeilijkheden rond het Jongeren Advies Centrum.

Omdat een nieuwe bewapeningsronde de spanning in de wereld vergroot en de toekomst van de mensheid in gevaar brengt roept de gemeenteraad de Vlaardingers op deel te nemen aan de demonstratie tegen kernwapens op 21 november 1981 in Amsterdam.



13. *Nieuwe Kerk Binnensingel. 1979. 20 november 1981.*

- 20 De 18.000 kilo zware torenspits van de Nieuwe Kerk aan de Binnensingel geplaatst op de hoek van de Eerste Van Leyden Gaelstraat en de Binnensingel. De rand wordt een zitelement in een toekomstig buurtpark, de ruimte onder de spits wordt ingericht als vogelvolière.

De groep Gale in het Open Jongeren Centrum Summerstreet met symfonische rock.

- 22 Alternatieve kerkdienst in de Ichtuskerk met als thema Samen tegen apartheid.

- 27 Wethouder Goudriaan slaat de eerste paal voor 191 woningen in het centrumgebied Holy-Noord.

Wegens de terugval van de huizenmarkt bestaat de mogelijkheid in de Visbankflat op proef te wonen: pas na twee jaar hoeft tot al of niet kopen te worden besloten.

Het psychiatrisch ziekenhuis het Sint Jorisgasthuis te Delft wil een tijdelijke dependance in het Holyziekenhuis.

- 28 Stankoverlast van de Afval Verwerking Rijnmond.

Wethouder Maarleveld opent in galerie De Duig in de Landstraat een expositie van schilderijen van Aad Hofman en Dik Kats en aquarellen van Jan de Winter.

DECEMBER

- 2 In het gebouw van de hervormde diakonie Emmastraat 71, spreekt ds W. Glashouwer over: Wat zegt de Bijbel over de tekenen van de eindtijd?

Vlaardingen aangewezen als één van de gemeenten waar geëxperimenteerd mag worden met een maximum verkeerssnelheid van dertig kilometer per uur.

- 4 Met gebruik van grondwater voor de verwarming van 278 woningen in Holy-Noord van de vereniging Patrimonium's Woningen krijgt Vlaardingen een landelijke primeur op het terrein van energiebesparing.

- 8 De naam Volkskredietbank gewijzigd in Kredietbank. Overweging: de term volks schrikt af.

- 10 Galerie Groen exposeert beelden van de Lobistam uit Opper-Volta.

Tentoonstelling Symbool-signaal, in het Hollandiagebouw, van foto's van teksten op muren, lantaarnpalen, bushalteshuisjes en dergelijke, zogeheten graffiti, samengesteld door Michiel van der Lugt.

- 12 Freek de Jonge met zijn soloprogramma De Mars in de Stadsgehoorzaal.
Ter gelegenheid van het nationale museumweekeinde open huis bij de gemeentebibliotheek en het Visserijmuseum met demonstraties kuipen en netten boeten en een fototentoonstelling over het kuipersvak.
- 14 Prins Bernhard reikt verzetskruisen uit aan voormalige leden van de verzetsgroep De Geuzen in de Koningshof te Maassluis. Daarna wordt het ontwerp voor het Geuzenmonument van Leen Droppert bezichtigd.
- 15 Veel belangstelling voor de inspraakavond in de aula van de Christelijke Scholengemeenschap Groen van Prinsterer over het verkeerscirculatieplan van Vlaardingerambacht en de Babberspolder.
- 17 Jan Bulva, voorzitter van de Organisatie van Vlaardingse Ondernemers, wil volgend jaar voor de VVD in de gemeenteraad. Lukt dit niet dan zal de OVO met een zelfstandige middenstandslijst meedoen aan de gemeenteraadsverkiezingen.
- 18 IJsvermaak. Bakkerij Frans Hazenberg bakt zijn aloude ijsmoppen, die mensen die op de schaats naar Vlaardingen zijn geweest per traditie als bewijs voor hun volbrachte tocht meebrengen naar huis.
Afscheidsreceptie van burgemeester en mevrouw Kieboom.
- 20 Themadienst in de RK Johannes de Doperkerk in het raam van de actie Vechten voor Voedsel van Solidaridad.
- 22 Op Jeugdstad 1981 in de Lijnbaanhallen kunnen kinderen tot twaalf jaar zich vermaken tijdens de kerstvakantie. In het OJC Summerstreet worden onder de naam Sjendiedorp activiteiten georganiseerd voor jongeren van tien tot vijftien jaar.
- 23 Handtekeningenactie tegen de aanleg van rijksweg 19.
- 28 Rijnmond gaat op vijftig plaatsen onderzoek doen naar bodemverontreiniging: in Vlaardingen aan de Koningin Wilhelminahaven, de Broekpolderweg, het dijkje langs de Vlaardingse Vaart, de Maassluisdijk, de Olivier van Noortlaan en in de puinheuvel in Holy-Noord.
- 29 Bij de Vlaardingse Zwemclub haalden in 1981 344 kandidaten een zwemdiploma.

- 30 Voor de wintervoeding van vogels plaatsen de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging en de Vereniging Dierenbescherming Nieuwe Waterweg oud-broodcontainers in de stad.
- 31 Bewonersgroepen in de Oostwijk overleggen niet langer met de gemeente en de projectgroep stadsvernieuwing. Aanleiding voor dit besluit zijn problemen met het uitbetalen van een toegezegde verhuiskostenvergoeding.

Wil van der Velden-van Hees.

KLEDERDRACHT IN VLAARDINGEN

WAT IS KLEDERDRACHT

Er zullen maar weinig mensen zijn die reizend door de agglomeratie Groot-Rotterdam, met zijn aaneenschakeling van havens, scheepswerven, fabrieken en woonwijken, de gedachte zullen krijgen in dat gebied klederdrachten te verwachten. Toch is het niet eens zo lang geleden dat er op de linker Maasoever nog sprake was van een levende klederdracht. Met het begrip levende klederdracht bedoelen we dat men in een bepaalde dorpsgemeenschap of streek in het dagelijks leven nog kleding draagt die duidelijk afwijkt van de internationale mode. Een dergelijke afwijkende kleedgewoonte moet dan wel voor grote bevolkingsgroepen in zo'n plaats of streek een eenheid tonen in zijn totaalbeeld. Dit komt tot uiting in veelal een speciale bedekking van het hoofd, voor vrouwen al of niet met een oorijzer, terwijl de dagelijkse kleding vormen vertoont die ontleend zijn aan vroegere modes in de stad, en die afwijkt van wat op een bepaald moment gangbaar is in de algemene wijze van kleden.



14.
*Vrouw in overmaasse
dracht (IJsselmonde).
Met keuvelmuts en
gouden krullen en
spelden. Begin
20ste eeuw.*

Zo'n duidelijk afwijkende manier van kleden, door grote groepen van de bevolking of soms wel de gehele gemeenschap in een plaats of streek, wordt dan tegenwoordig liever ook stréekdracht genoemd dan klederdracht. Dit laatste woord is echter sinds jaar en dag ingeburgerd en de meeste mensen begrijpen dadelijk wat ermee bedoeld wordt.

Wanneer men dan het woord klederdracht hoort, gaat men meteen bepaalde stevig vastgeroeste ideeën associëren met dat begrip. Samengevat zijn dat drie dingen: (1) de klederdracht is altijd zó geweest, in ieder geval al sinds mensenheugenis, als hij zich in zijn laatste totaalverschijning aan ons voordeed of -doet; (2) klederdracht wordt en werd gedragen in geografisch geïsoleerde plaatsen en gebieden en zou dus te maken hebben met dit isolement; (3) wie klederdracht draagt is op zijn zachtst gezegd een beetje ouderwets, niet alleen door die speciale manier van kleden, maar zeker ook in zijn wijze van denken en handelen. Deze verkeerde begrippen, die ook bij zeer ontwikkelde mensen leven, zijn ons in de loop der jaren steeds weer opgevallen. Daarom willen we hierop uitvoeriger ingaan. Onze uiteenzetting slaat dan ook niet alleen op de vlaardingse klederdracht, maar op het begrip klederdracht als zodanig, waar dan ook in ons land én daarbuiten.

Wat de eerste misvatting betreft, dat de klederdracht nooit is veranderd, zullen we ons beperken tot wat er bekend is over de nederlandse streekdrachten. Veel is dat nog steeds niet en nog minder is er over gepubliceerd. Veel kennis over de streekdracht gaat, wanneer we er niet heel snel bij zijn, letterlijk en figuurlijk het graf in! Dat is ons ook weer opgevallen toen we ons onderzoek deden naar de levende klederdracht van Vlaardingens.

Er moeten, volgens de schaarse gegevens waarover we de beschikking hebben, reeds klederdrachten hebben bestaan in de vroege middeleeuwen. Er is iets over bekend wat Friesland betreft. Bij Friesland moeten we dan wel denken aan het gebied bewoond door friese stammen, dat zich uitstreckte van West-Friesland tot aan het gebied van de eilanden voor de kust van Denemarken. Nog niet zo lang geleden beweerden geleerden dat de oorijzers nog regelrecht af zouden stammen van de metalen hoofdbanden die germaanse vrouwen droegen. Voor wat betreft de dracht rond Axel in Zeeuws-Vlaanderen meende men dat die kleding rechtstreeks zou teruggaan op de spaanse kleding uit de tijd van Philips II. Dergelijke nergens op gebaseerde meningen werden rustig afgedrukt in officiële gedenkboeken en dergelijke. De klederdrachten in ons land,

zoals die hier en daar nog steeds worden gedragen, gaan qua oorsprong echter niet verder terug dan de late zestiende eeuw. Een uitzondering hierop is de dracht van Marken. Deze heeft, zeker wat betreft de feestdagen en plechtige gebeurtenissen, elementen ontleend aan de laat-middeleeuwse kleding zoals die mode was in het gehele noordelijk gebied van het graafschap Holland. De reeds in 1883 uitgestorven dracht van Hindeloopen en de oud-Schoklandse dracht zonder het oorijzer toonden in de opbouw van het kostuum veel overeenkomst met de dracht van Marken en ze hadden evenééns elementen ontleend aan de periode van voor het einde van de zestiende eeuw.

Waarom we hier het einde van de zestiende eeuw als vroegste oorsprong nemen voor de thans nog gedragen klederdrachten, lichten we nu toe. Door de toegenomen welvaart, het intensievere onderlinge verkeer en de handel was er veel meer uitwisseling gekomen tussen de stad en het platteland dan in vroeger perioden. De boeren en vissers volgden, zij het op afstand en de grootste excessen mijndend, in hun kleedwijze de



15.
Scheveningse
vissersvrouw. Oorijzer
met ovale boeken en
muts met ronde
klappen. Ca 1900.

betere burgerij uit de stad na. De adel, voorzover aanwezig in Nederland, en de echte upper class laten we hier buiten beschouwing. De nederlandse mode als geheel was echt hollands, in die zin dat de hele nederlandse cultuur sterk georiënteerd was op wat nu de provincies Noord- en Zuid-Holland zijn; in een zekere mate kunnen we Zeeland daarbij rekenen, in de zestiende eeuw was dat gewest zeer invloedrijk in de Republiek. Hoe de betere burgerij in die jonge opkomende republiek zich kleepte, kan iedereen zien op de prachtige portretten die in vele musea in Nederland aanwezig zijn. Hoewel in veel nederlandse klederdrachten van vandaag nog steeds invloed uit die periode te zien is, valt er toch vooral een modeontwikkeling te bespeuren, die 400 jaar terug begon en die is doorgegaan tot in de moderne tijd. De klederdracht is eenvoudig niet altijd zó geweest als hij nú is! Al denken zelfs de draagsters van klederdracht in een streek waar de dracht zo goed als uitgestorven is, dat wat zij dragen en hetgeen zij kennen uit het recente verleden kenmerkend zou zijn voor het totale beeld van hun dracht door de tijden heen.

Plattelandsvrouwen die soms een flauwe herinnering hebben aan de klederdracht van hun overleden moeders en grootmoeders van heel lang geleden, beweren rustig dat „de dracht altijd zo geweest is”. Daarmee bedoelen ze dan de dracht die zij gekend hebben in de laatste fase voor die uitstierf. Daarmee blijft het dikwijls nogal sombere beeld in de herinnering van opoe in der zwarte jurk met een witte muts op der kop. Wanneer je er dan over begint dat de mutsen vroeger veel groter geweest zijn of juist veel kleiner — alles wat leeft is aan verandering onderhevig — kijken ze je ongelovig aan. Ga je dan nog verder door, met hun te zeggen dat de hun zo bekende zwarte dracht vroeger heel kleurrijk is geweest, met gebloemde jakken en gekleurde rokken en schorten, dan denken ze bij zichzelf — en soms durven ze je het ook wel te zeggen — dat je er niet veel van af weet. En dat is logisch volgens hen, want je komt immers niet uit de streek en je hebt de dracht nooit zien dragen, gezien je jonge leeftijd. Iedereen die zich in de materie klederdracht verdiept, komt tot de meest verrassende ontdekkingen en op het eerste oog vaak in het totaalbeeld van de laatst bekende dracht niet te plaatsen kledingstukken. Dat is uiteraard voor Vlaardingen ook het geval.

We komen nu op het misverstand van het geografisch isolement als absolute voorwaarde voor het ontstaan en blijven bestaan van een klederdracht. Volgens die theorie zou een gesloten gemeenschap op een afgelegen eiland of een dorp dat nogal moeilijk voor het verkeer te bereiken was, er

gemakkelijker toe overgaan om een eigen streekdracht te ontwikkelen en te behouden. Invloeden van buiten zouden daar dus als het ware al op een natuurlijke, geografische wijze gewoerd zijn. We denken daarbij aan de eilanden Marken, Schokland en Urk, dorpen als Spakenburg, Noordwijk of Katwijk aan Zee. Maar dán zien we dat op de tot in onze tijd toe moeilijk te bereiken waddeneilanden — met uitzondering van Terschelling — de klederdracht al vóór het einde van de negentiende eeuw niet veel meer betekende. Terwijl juist in een plaats als Scheveningen, dat sinds jaar en dag helemaal als het ware ingeklemd ligt tussen haagse woonwijken, de dracht zich tot op heden wist te handhaven. Daar komt nog bij dat Scheveningen al meer dan honderd jaar onze drukst bezochte internationale badplaats is. Daartegenover weer: de dracht van het veel afgelegener Katwijk en die van Noordwijk begonnen veel eerder uit te sterven. Voor Zeeland willen we ook een voorbeeld geven. Tot de Deltawerken uitgevoerd werden lagen de eilanden Schouwen-Duiveland en Noord-Beveland zéér geïsoleerd temidden van brede zeearmen. En dáár juist was de kans om na 1965 nog een vrouw „met



16.
*Katwijkse
vissersfamilie. De
vrouw met zilveren
ijzer en gouden
boeken, en volgens
katwijkse gewoonte
met parelspelden in
de muts. Ca 1900.*

een boerenmuts” aan te treffen zeer gering. Tegenwoordig is het daar zo, dat de jongste generatie niet eens meer op de hóógte is dat er ooit zoiets als een eigen regionale dracht heeft bestaan. Op Walcheren en Zuid-Beveland daarentegen, waar sinds 1872 een spoorwegverbinding bestaat met overig Nederland, kan men nog steeds in het dagelijks leven genieten van de mooie klederdrachten die je daar zo maar op straat tegenkomt.

De veronderstelling dat mensen die behoudend zijn in hun wijze van kleden, dat ook op alle andere gebieden des levens zouden zijn, willen we met enkele voorbeelden tegenspreken. In dat zogenaamd zo ouderwetse Staphorst hadden praktisch alle jonge vrouwen twintig jaar terug al hun rijbewijs! Dit ondanks het feit dat daar zo goed als alle meisjes en jonge vrouwen nog in klederdracht lopen. Ze zitten daar uiteraard ook mee achter het stuur. En dan dit. Nog voordat buitenlandse vakanties gemeengoed werden in de zeventiger jaren, kon je al overal in de internationale toeristenoorden in Frankrijk, Italië en Spanje nederlandse vrouwen aantreffen in hun streekdracht. De vrouwen uit Volendam, Urk, Bunschoten en Spakenburg bewogen zich in hun ouderwetse kleren net zo rustig in die buitenlandse vakantieoordens als thuis in hun eigen straat. Voorzover andere toeristen hen niet de hele tijd achtervolgden met foto- en filmapparatuur. Dat is dan ook de enige reden dat vele van die vrouwen ertoe zijn overgegaan „burgerkleren” te kopen. Die dragen ze uitsluitend wanneer ze op vakantie zijn, niet omdat ze zich zouden generen voor hun oude dracht, maar om zelf ook een beetje van een plekje onder de zon te genieten zonder hinderlijke belangstelling. Wie tegenwoordig op het platteland waar nog klederdracht gedragen wordt een bezoek brengt bij mensen thuis, kijkt zijn ogen uit. Echter niet vanwege de oude interieurs met betegelde schouwen, antieke kabinetten en staartklokken. Integendeel. De moderne tijd wordt heel trouw nagevolgd, in al zijn trends. Men leeft in klederdracht temidden van wandmeubels met ingebouwde bars, die net als overal in den lande voorzien zijn van een verlichting die aanfloept als de klep opengaat. De mensen ontvangen je in de zithoek met het modernste wooncomfort, op kamerbreed tapijt. Stereoapparatuur ontbreekt niet, in de hoek van de kamer staat een grote kleuren-tv en voor de ramen hangt luxaflex of de nieuwste vitrage. Modieuze grote vensterramen. Want helaas zijn van veel oude huizen op het platteland de oude ramen met hun verdeling in kleine ruitjes, roedjes geheten, uitgebroken. Afgezien van het conservatisme op het punt van de kleding, loopt het verder nogal los met de lust tot het in stand houden

van dingen uit vroeger tijd in plattelandsgebieden met een nog levende klederdracht. Wanneer je de kans krijgt in een klederdrachtgebied een echt gesprek te hebben met bewoners, dan merk je een weldoordacht aanvoelen en relativeren van wat nu leeft, ook van de dingen buiten de eigen gemeenschap. Over het geheel genomen is de mentaliteit er niet conservatiever dan in overig Nederland. En het allermerkwaardigste vooroordeel over gebieden waar nog veel klederdracht is, vinden we dat men daar niet vriendelijk en gastvrij zou zijn. Onze jarenlange ervaring is, dat je wanneer je echt belangstelling toont voor de klederdracht en de mens die daarin loopt, vriendschap voor het leven kunt sluiten, ook in besloten gemeenschappen als Staphorst.

Goed, zult u denken, wat heeft dit nu allemaal te maken met een artikel over Vlaardingen. Dit: de klederdracht in Vlaardingen was qua oorsprong en ontwikkeling niet anders dan alle overige nederlandse klederdrachten. En dat geldt ook voor de meningen en vooroordelen eromheen. Voor veel Vlaardingers zelf is het een duidelijke zaak dat zij zichzelf als zeer modern beschouwden, ook in de tijd toen er in Vlaardingen nog sprake was van een besloten gemeenschap met een eigen lokale klederdracht. Alleen zullen veel inwoners uit Vlaardingen die de oude dracht nog net in zijn laatste stadium gekend hebben, denken dat „de klederdracht altijd zo geweest was”. De overige misverstanden over klederdracht zullen zij niet delen.

Wanneer blijft men in een bepaalde streek dan wel trouw aan de overgeleverde klederdracht? Het antwoord hierop kan zijn: wanneer men bewust of onbewust als dorpsgemeenschap in heel zijn totaliteit zich als eenheid voelt en de behoefte voelt dit naar buiten toe te manifesteren. Gaat die gemeenschapszin om wat voor reden dan ook verloren, dan verdwijnt onherroepelijk de zin — dit zowel in de letterlijke als figuurlijke betekenis van het woord — om zich in een van de internationale mode afwijkende kleding te steken. Tegenwoordig valt Vlaardingen onder het verstedelijkte en geïndustrialiseerde Rijnmondgebied. De invloed van Rotterdam in dit gebied werd steeds groter. Het duidelijkst is dit te zien in de expansie van de stedelijke bebouwing en de uitbreidingen van de havens in westelijke en zuidelijke richting. De uitwerking hiervan op het gevoelsleven en de mentaliteit van de bevolking rond Rotterdam is zo op het oog moeilijk vast te stellen. Wanneer men over de Van Brienoordbrug het eiland IJsselmonde oprijdt, ziet men vele kranen staan op de werven langs de rivieren. Voor je uit



17. *De vlaardingse klederdracht getekend. Midden 19de eeuw.*



18. Details van de vlaardingse klederdracht, getekend. Ca 1850.

vervuilen torenflats de horizon. Vooral in de late avond en nacht, wanneer er overal duizenden en duizenden lichten branden om je heen, kun je je op de Van Brienenoordbrug nauwelijks voorstellen dat het hier tot het eind van de dertiger jaren nog zo'n tamelijk besloten streek betrof. Op alle dorpen van IJsselmonde kwam klederdracht nog redelijk veel voor. Nu bestond die klederdracht hier weliswaar alleen nog maar uit een speciale bedekking van het hoofd van de boerenvrouwen, maar er was toch sprake van een levende dracht. Men droeg hier zowel door de week als op zondag de zogeheten krullenmuts, ook wel keuvel genoemd. De moderne tijd was wél zover doorgedrongen dat veel van de draagsters door de week in het werk in „der blote haar liepen”, voorzover ze geen gehaakte muts op het hoofd hadden in plaats van die ingewikkelde krullenmuts. De overige kleding van zowel de mannen als de vrouwen had zich toen al jaren aangepast aan de stadsmode. Tenminste dat vonden de dragers en draagsters er zélf van. Dat zij door het áfleggen van de echte oude streekkostuums er juist veel boeriger op waren geworden, dat beseften zij meestal niet. Immers ook buitenstaanders vonden de sombere donkere jurken van de boerenvrouwen, die zij bij hun streekeigen hoofdtooi droegen juist boerig. Inderdaad was de in onbruik geraakte dracht, een lang schootjak, dat gedragen werd tot op de wijde rokken die tot de enkels reikten, met hierover een prachtig lang vallend schort, in heel wat méér harmonie met de witte kanttooi op het hoofd.

Merkwaardigerwijs was dit oude kostuum van de zuidhollandse eilanden opgebouwd uit dezelfde elementen als de vlaardingse dracht, ze toonde een heel grote overeenkomst! Slechts de hoofdtooi, die bestond uit een oorijzer, gouden mutsspelden, oorbellen en krulbellen aan de gouden krullen van het oorijzer, en uiteraard de mutsen zelf, was streek- en plaatsgebonden. Er was echter één groot verschil tussen de drachten op de zuidhollandse eilanden en de dracht van Vlaardingen. In Vlaardingen, samen met Vlaardingeraambacht, waren maar liefst zeven verschillende soorten klederdracht te onderscheiden, op de eilanden maar één. Alle vrouwen dáár, of ze nu landarbeidersvrouw waren of rijke boerin, droegen één en hetzelfde soort oorijzer en een muts van gelijk model en afmeting. Zelfs de vrouwen van ambachtslieden en middenstandsvrouwen waren in kleding één met de dorpsgemeenschap en droegen voorzover ze niet „in burger gingen”, wat meer uitzondering dan regel was, de keuvelmuts met gouden krullen en sierspelden. Al was er natuurlijk wel verschil in de gebruikte materialen voor kleding en mutsen. Iedere ingewijde kon meteen aan de breedte van de

kant die verwerkt was aan de mutsen, zien met wie je te doen had. Aan de pronk van gouden sieraden die de betere stand zich veroorloofde, en de dikte van de gouddraad die verwerkt was aan de krullen (nog afgezien van het aantal windingen), kon men duidelijk de stand afmeten van de draagsters. Maar het totale beeld van het kostuum en de wijze van dragen waren voor iedereen gelijk. In Vlaardingen was dit totaál anders! In het kleinstedelijke milieu daar kwamen de grotere sociale differentiatie en afstand ook in de kleding tot uiting.

In Vlaardingen werd de dracht van de eilanden dikwijls de overmaasse dracht genoemd. Zie afbeelding 14. Afgezien van modieuze ontwikkelingen binnen deze dracht zelf — een oude grootmoeder was natuurlijk niet hetzelfde gekleed als haar kleindochter toen deze nog in streekkostuum was gehuld — was er steeds eenheid. Die eenheid was er ook, zeker per dorp apart, in het dialect. Dit dialect week volkomen af van wat er in Rotterdam en verder benoorden de Maas gesproken werd. Daar komt bij dat men op de eilanden nogal rechtzinnig in de kerkelijke leer was. De meelevendheid met de kerk manifesteerde zich vooral in de kerkgang op zondag. Tussen haken: wij bedoelen hier de „algemene” nederlandse hervormde kerk, niet de gereformeerden, dat is een groep



19.
Vlaardingse oude
vrouw. Met witte
halsdoek binnen
uitgesneden jak,
volgens mode
achttiende eeuw.
Ca 1860.
Visserijmuseum Vlaar-
dingen.

apart. Voor de tweede wereldoorlog ging het overgrote deel van de eilandbewoners 's zondags naar de kerk. Velen voornamelijk naar de ochtenddienst en een deel, maar dat waren de zwaren, ook wel nog eens naar de middagdienst. Wanneer op zondagmorgen de klokken van de kerken op de eilanden luiden, gingen uiteraard orthodox-christelijken naar de kerk. Maar wat daar zo typerend was, velen die zichzelf als liberaal of socialist beschouwden, vrijzinnigen, gingen eveneens! De kerkgang was behalve een godsdienstig een sociáál gebeuren, dat letterlijk en figuurlijk middenin het dorpsleven stond. Kijk, en dit zou wel eens een heel belangrijke reden voor het voortbestaan van de klederdracht op de eilanden en elders geweest kunnen zijn. Te meer omdat juist met de zondagse kerkgang de mooiste kostuums en sieraden uit de kast kwamen en de kostbaarste kanten mutsen werden opgezet. Voor dat uur — vroeger duurden de diensten overigens wel veel langer ook — deed men al die moeite en werden al die grote uitgaven bij de stoffenwinkels, naaisters en juweliërs gedaan. Je wilde er bij horen en dat liet je zien door zo goed mogelijk, als bij je stand en je beurs paste, tevoorschijn te komen als lid van de hele gemeenschap in het huis des Heren. Ook is zeer belangrijk dat er in een streek met klederdracht een grote eenheid is wat betreft de economische structuur. Dat kan overwegend agrarisch zijn, of de visserij. Daarbij hoort eveneens dat de belangrijkste beroepen die er in zo'n gemeenschap uitgeoefend werden, te maken hadden met de toelevering en het onderhoud van dat boerenbedrijf of de visserij. Dat zijn beroepen als smid, hoefsmid, wagenmaker, molenaar, graan- en veehandelaar, jakkennaasters voor de klederdracht, mutsenopdoenster, boerenkleermaker enzovoort. Voor de visserij hebben we te maken met bij voorbeeld scheepswerven, kuiperijen, bedrijven voor de proviandering van vissersschepen en vishandel en -verwerking.

De belangrijkste voorwaarde voor instandhouding van een klederdracht is inderdaad dat de dragers zich werkelijk deel voelen van een lokale of regionale sociale gemeenschap in al zijn facetten. Daarbij moet men genegen zijn zich te onderwerpen aan wat zo treffend heet de sociale controle. Binnen al die overgeleverde zeden, gewoonten en gebruiken moet men zich dan veilig en geborgen voelen en dus min of meer prettig. Naar buiten uit zich dit gesloten-gemeenschapsgevoel doordat het overgrote deel van de huwelijken gesloten wordt binnen eigen kring. Was die kring, die gemeenschap te klein, dan bracht dit uiteraard gevaar van inteelt mee, met gevolgen voor lichaams- en geestkracht.

Samenvattend: het collectief besef tot een bepaalde gemeenschap te behoren — religieus en economisch ineen, totaal — werd naar buiten toe geuit in het dragen van een klederdracht. Wanneer die gemeenschap gevaar loopt te ontbinden door nauw contact met de buitenwereld, door infiltratie, kan dit de drang tot instandhouding van een klederdracht versterken. Mogelijk verklaart dit waarom de schéveningse klederdracht nog steeds bestaat. En tevens waarom die in geografisch geïsoleerde gebieden, als Ameland of Drente, zo vroeg verdween. Daar namelijk werd de eigenheid van de gemeenschap níét door nauw contact met andere werelden bedreigd: die eigenheid hóefde in dat geval niet nadrukkelijk te worden bevestigd door het dragen van afwijkende kleding. Die kon verdwijnen toen ze geen sociaal-symbolische functie meer had. Is een geografisch isolement geen voorwaarde tot voortbestaan van een klederdracht, een sociáál isolement kon dat wel degelijk zijn:



20. *Redersvrouw Vlaardingen. Met laag uitgesneden schootjak over een rok van andere stof en kleur. Grote witte halsdoek in het jak. Begin 19de eeuw.*

een bewust of onbewust gekozen sociaal isolement ter verdediging van het eigene van een gemeenschap, met als uitdrukkingsmiddel de klederdracht. Dit geldt voor Staphorst en natuurlijk heel duidelijk ook voor Scheveningen, zoals we zagen. Dan is er nog dit. Groepen die geestelijk en levensbeschouwelijk rechtzinnig zijn, evenwichtig en rotsvast in hun leerstellige schoenen staan, zelfs conservatief zijn op dat punt, kunnen het zich veroorloven anderszins zeer vooruitstrevend en modern te zijn zonder zichzelf te verliezen. Dit verklaart de hypermoderne woninginrichting in bij voorbeeld Urk, Arnhem en Volendam. Het bevestigt misschien ook waarom het op geestesgebied nogal behoudende Japan zichzelf blijft, ondanks het feit dat de Japanners zo gretig de moderne technologie hebben omhelsd en daarin nu vooroplopen.

DE VLAARDINGSE KLEDERDRACHTEN

Toen ons verzocht werd iets over de verdwenen dracht van Vlaardingen te schrijven, stemden we meteen in. Het werd namelijk wel tijd dat over dit stiefkind onder de nederlandse klederdrachten eens iets gepubliceerd zou worden! Ik schrijf hier iets: want met hetgeen nu eindelijk eens gepubliceerd wordt, pretenderen we echt niet dat de vlaardingse dracht volledig beschreven zou zijn. Het is een verhaal dat veel groter zou kunnen: als je tijd voor dieper onderzoek hebt en een gelegenheid om te publiceren. Je kunt tegenwoordig geen publikatie ter hand nemen over nederlandse streekdrachten of de schrijver beklaagt zich over het feit dat de dracht of drachten die hij beschrijft zo weinig aan bod komen. Of het nu over Noord-Brabant gaat of over Gelderland en Overijssel, overal buiten Holland leeft het gevoel dat men alleen aandacht heeft gehad voor de Randstad. En daar zit veel waars in. Wat dat aangaat, zou de stad Vlaardingen zich ook gediscrimineerd kunnen voelen, al is die plaats dan zo hollands als wat. In een boek over oude gebouwen vindt je zelden iets over de unieke kerktoeren van de oude hervormde kerk uit de achttiende eeuw. En zóveel achttiende-eeuwse kerktorens heeft Nederland nu ook weer niet. Over het charmante oude raadhuis van Vlaardingen met zijn deftige hoge stoep zie je nooit een foto of beschrijving in welk standaardwerk dan ook over onze nederlandse cultuur. Nee, wat de meeste nederlandse dan nog van Vlaardingen weten, voor zover ze er iets van weten, is dat er vroeger veel haring vandaan kwam. Naar de vlaardingse klederdracht zult u tevergeefs in welk boek dan ook zoeken. Daarom noem ik de vlaardingse dracht dan ook het stiefkind onder de nederlandse

klederdrachten. Een foto van die dracht zoek je in de literatuur tevergeefs.

Voor ons onderzoek naar die vlaardingse dracht hadden we niet kunnen denken dat het zoveel opzienbarends op zou leveren als het deed. Namelijk dat de klederdracht van Vlaardingen uniek is, gezien tegen de achtergrond van alle andere nederlandse klederdrachten die er nog zijn of ooit waren, en wel door de volgende zaken. Vlaardingen is de enige stad in heel Nederland die een eigen streekdracht heeft bezeten. Zoals de vissersdracht zich vertoonde in deze plaats kwam deze in het land nergens voor. Ook de dracht van de redersvrouwen en de daarvan weer afwijkende dracht van de betere burgerij waren in die zin uniek. De hoofdtooi werd nergens anders in die uitvoering en vorm gezien. Alle drie genoemde sociale klassen hadden hun eigen dracht die je zou kunnen betitelen als een vlaardingse dracht. Maar dan zijn we er nog niet! Vlaardingen was omgeven door een landelijke gemeente die zeer geconcentreerd was op deze stad: Vlaardingerambacht. Voor allerlei aspecten van het leven was men daar aangewezen op het leven in Vlaardingen-stad. Dit gold met name ook voor het kerkelijke leven, want men ging naar de kerk in Vlaardingen, Vlaardingerambacht had geen



21.
*Voorname
vlaardingse
burgervrouw. Met een
„boot” van juwelen
aan de halsketting.
Begin 19de eeuw.*

kerken. Echter in het landelijke Ambacht kwamen nog eens vier verschillende drachten voor. Al met al kom je dus voor Vlaardingen en Vlaardingerambacht samen op zeven tamelijk verschillende klederdrachten binnen één leefgemeenschap. Dit is een absoluut record. Zeven soorten klederdrachten die naast en door elkaar werden gedragen!

Het kwam in Nederland wél meer voor dat er in een bepaalde plaats of een streek meer dan één soort klederdracht werd gedragen door de lokale bevolking. Meermalen verhuisde er een vrouw die een bepaalde klederdracht droeg, naar een streek die zijn eigen klederdracht bezat. Soms nam zo'n vrouw de dracht gewoon over, die hoorde bij de plaats waar zij zich door haar huwelijk of wat voor reden had gevestigd. Dit laatste gebeurde nogal eens tot het eind van de vorige eeuw. Dracht en streek hoorden bij elkaar. Toen deze band losser werd, kleepte een vrouw die zelf een kostuum van elders droeg, wél de kinderen die zij kreeg in de dracht van hun geboorteplaats of streek! Voorbeelden van beide mogelijkheden zijn ons meermalen ter ore gekomen. Waren er nu veel vrouwen van buiten de plaats dan kon je bij de kerkgang soms verscheidene vrouwen zien die hun eigen soort klederdracht droegen. Vooral op Walcheren en Zuid-Beveland kwam het dikwijls voor, en soms nog wel, dat je diverse soorten klederdracht zag in de dorpskerken op zondag. Door de week viel dit minder op. Het betrof hier steeds vrouwen die niet meer in hun geboorteplaats woonden, maar die het hun zo vertrouwde kostuum niet wilden afleggen.

In Vlaardingen waren alle hierboven genoemde varianten in grote verscheidenheid aanwezig. Afgezien van de import was dat een kwestie van sociale verschillen, die binnen de eenheid die de gemeenschap vormde, toch weer een differentiatie te zien gaven. De facetten van die differentiatie beschrijven we hierachter. In mindere mate dan in de stad Vlaardingen kwamen ook elders sociale verschillen in de klederdracht tot uiting. Zo waren er in de meeste Noordzeekustplaatsen al sinds jaar en dag, twee verschillende klederdrachten per oord. In Scheveningen had je een afzonderlijke dracht voor vrouwen van reders en die van vissers. Zie afbeelding 15. De oude vissersdracht kende een zilveren oorijzer met gouden kleine vierkante boeken (sierbladen), de redersdracht had een ijzer met ovale, grote boeken. Daarbij droegen de redersvrouwen een muts met ronde klappen (opgeslagen zijstukken van de muts) en de vissersvrouwen één met vierkante klappen. Het eind van de ontwikkeling was dat er tegenwoordig geen enkele redersvrouw meer is, die een gouden oorijzer draagt en dat

vissersvrouwen in klederdracht nog steeds een zilveren oorijzer dragen maar dan wel met..... gouden, ovale boeken eraan en een muts erover met ronde klappen; de vroegere redersdracht dus. Voor Katwijk geldt hetzelfde. Zie afbeelding 16. De redersvrouwen zijn er al lang niet meer in dracht. Zij droegen evenals de overige betere stand ter plaatse een gouden oorijzer met gouden boeken, die vierkant waren en rijk met filigrain versierd. Hun mutsen hadden naar achter afhangende stroken aan de bol. De vissersvrouwen droegen naar vorm dezelfde oorijzers; wél was dat ijzer van zilver, maar de boeken waren eveneens van rijk met filigrain bewerkt goud. De muts van een vissersvrouw had evenwel geen achterstrook en leek nog het meest op die van de scheveningse en vlaardingse vrouwen. Uiteraard waren er ook duidelijke verschillen in kwaliteit, grootte en kostbaarheid.

Ook in agrarische leefgemeenschappen kwam het voor dat er meer soorten klederdrachten naast elkaar gedragen werden. Soms hielden de soorten dracht generaties lang stand naast elkaar, maar ook wel kreeg men er na enkele tientallen jaren genoeg van en ging op een andere dracht over, met kleine of groter aanpassingen. Veel onderzoek is hiernaar nog niet verricht. De hoogste score in het aantal variaties in dracht in



22.
*Redersvrouw
Vlaardingen. Muts
met lange kap,
gedragen bij een
modejapon uit de tijd.
1834.*

één streek of dorp heeft tot nu toe het land van Axel in Zeeland geboekt met drie drachten: de gewone boerendracht, een ingewikkeld zeeuws kostuum met een smal zilveren oorijzer met gouden krullen; de burgerdrecht, een gewone of verboerste modejapon en eenzelfde oorijzer als de boerendracht, echter met een wijde, lange sluiermuts; de zogenaamde „Hernhütterdrecht”, die minder rijk en uitbundig was dan de boerendracht en gedragen werd door vrouwen uit „de mindere stand”, niet door landarbeidersvrouwen, want die droegen een eenvoudiger vorm van de boerendracht. Een Hernhütter was eigenlijk een meisjesmuts, die gedragen werd door volwassen vrouwen. In zijn algemeenheid geldt voor de streek van Axel dat het totale beeld van de drie kledvarianten toch weer eenheid vertoonde. Treffend vinden wij de grote overeenkomst tussen de axelse en de vlaardingse drachten uit de achttiende eeuw.

DE OUDST BEKENDE DRACHTEN

Het stemt tot vreugde dat er nu eindelijk eens iets op papier staat over Vlaardingse klederdracht. Voor de fraaie afbeeldingen is een selectie gemaakt uit de rijke verzameling foto's van de vlaardingse archiefdienst. Ook de foto's van personen in niet-vlaardingse klederdrachten komen uit dit archief. Wat daar aan materiaal aanwezig is, wat betreft afbeeldingen van oude in onbruik geraakte klederdrachten, kan zonder overdrijving genoemd worden als zijnde in 's lands belang! De overige afbeeldingen, mutsen, sieraden en dergelijke zijn verzorgd door het Visserijmuseum in Vlaarding. De afgebeelde stukken bevinden zich aldaar, op de rouwhangers na, die zitten in een privécollectie. In genoemd museum zijn ook de klederdrachten tentoongesteld. Hetgeen daar het publiek getoond wordt, kan, hoe fraai ook, nooit het echte verdwenen beeld meer oproepen van de klederdracht. Hetzelfde geldt voor deze geschreven tekst, het blijft een papieren overbrenging. Om iets van klederdracht wérkelijk te begrijpen zou je die moeten zien dragen in de eigen omgeving uit die tijd. Voor Vlaarding kan dat de haven zijn. Daar hoort alles bij, de geluiden op de kade en op het water, de levendigheid door-de-weeks, de in- en uitvarende schepen, de wind, de geur van vis, taan en teer! Daartussen door bewogen zich dan de mensen in klederdracht. De vrouwen met hun heldere schootjakken, de frisse bonte schorten en de witte mutsen. De mannen in donkerder kleding, verlevendigd soms door wat rode baai. Een hoogtepunt bereikt welke klederdracht dan ook, bij de zondagse kerkgang. Zoals hiervoor werd

vermeld, blijft het bij de kerk betrokken zijn één der grootste voorwaarden om werkelijk op financieel gebied offers te brengen. Want slechts het mee willen doen met wat gangbaar was in een plaats, bracht de eenvoudige standen er toe al die pronk aan kostbare sieraden en mutsen ook aan te schaffen.

De meeste meisjes uit het vissersmilieu moesten zelf, het liefst vóór hun achttiende jaar, alles bij elkaar verdienen wat er zoal bij de klederdracht hoorde, inclusief het oorijzer en de overige sieraden. En dat ging, hoe raar het ook klinkt, van hun armoe! Wanneer een meisje van school kwam, was ze meestal twaalf jaar oud. Dan kon ze netten gaan boeten, aanvangssalaris twee cent per uur. Ieder jaar ging dat uurloon dan omhoog; daar moest je wel om vragen, want net als tevenwoordig werd het weleens vergeten door de bazen om opslag te geven. Een volslagen boetster verdiende „in de schuur” tien cent per uur, 's zomers op het land 12,5 cent per uur. Door de lange arbeidsdagen kwamen de boetsters dan aan enige guldens per



23.
*Mode eerste helft
19de eeuw. Jak en rok
reeds van dezelfde
stof vervaardigd.
Ca 1860.
Visserijmuseum
Vlaardingen.*

week. Dit zijn de lonen van vóór de eerste wereldoorlog, in de tijd dat jonge meisjes nog spaarden om zich in klederdracht te steken. De arbeidsomstandigheden in die boetschuren waren niet optimaal, er was geen kraan, geen kachel in de winter en géén WC. Beneden bij de kuipers moest men water halen en om het allernoodzakelijkste te doen, gebruikte men een emmer en trok men zich even terug in een hoekje. Die emmer werd leeggegooid in de haven. We moeten ons het leven uit die tijd niet al te romantisch voorstellen, hoe mooi de zilveren oorijzers 's zondags ook schitterden. 's Zomers op het land stond men soms dagen onder de brandende zon, of dagen lang weg te soppen op het vochtige land. Er waren wel andere beroepen voor een vrouw dan boetster, maar afgezien van de werkomstandigheden was het daar niet veel beter, zeker niet de beloning. Ook de jongens en mannen verdienden zeker geen vermogen op een kuiperij of werf en aan boord hing het af van de besomming wat een visserman thuis bracht. Wie méér dan tien gulden per week verdiende vóór 1914, het hele jaar door genomen, zat ver boven het vlaardingse modaal uit die tijd.

Dit alles neemt niet weg dat wie ooit in de gelegenheid is geweest om ergens binnen of buiten Nederland, waar nog veel klederdracht gedragen werd, de kerkgang mee te maken, dit een leven lang niet meer zal vergeten. Wie ooit zelf is mee opgegaan tussen statig op z'n zondags stappende mannen en ingetogen voortschrijdende vrouwen met hun deinende rokkenvracht, onder de uitnodigende blijde galm van de kerkklokken, weet dat om die sfeer te proeven, meer zintuigen nodig zijn dan alleen het gezichtsvermogen. Dan werkt klederdracht zo heel anders dan bij prachtig aangeklede levensgrote poppen in een museum. De zijden schorten wapperen op in de wind en opgewaaide stroken van een muts worden weer met een behendige armzwaai die ervaring verraaft, in fatsoen geduwd. Binnen in de kerk zelf, temidden van het overwegend zwart van de mannenkostuums, zaten de vrouwen dan des te feestelijker met al dat wit van de mutsen, met daaronder het goud en zilver van de oorijzers, die bij de geringste beweging van het hoofd flonkerden in het licht dat door de hoge ramen naar binnen viel. Ook de geur om je heen, van kleren die de hele week zorgvuldig opgeborgen zijn geweest, van zeepoeder en eau de cologne en in de rooms-katholieke kerk nog doortrokken met de geur van wierook, het hoort er allemaal bij. Dat is in een boek niet over te brengen. Geluiden ook niet. Wie ooit in een volle kerk op het platteland van Nederland in een traditionele streek door de gemeente een psalm in heeft horen zetten, ondersteund door zo'n prachtig oud orgel, of wie een stoet vrouwen met

prachtige kanten mutsen op het hoofd door het middenpad naar de communiebank zag schuifelen, terwijl op het oxaal hoog achter je het kerkkoor een werkelijk uit het hart komend Agnus Dei inzette, begrijpt dat de luister die er dan uit gaat van klederdracht, slechts in het echt ervaren kan worden.

Dankzij het feit dat in oude notariële boedelbeschrijvingen ook de daarbij aangetroffen kledingstukken opgesomd werden, kunnen we ons nu enigszins een beeld vormen van wat er vroeger alzo gedragen is. Bij ons onderzoek werd het duidelijk dat er rond 1700 al sprake moet zijn geweest van een eigen klederdracht in Vlaardingen. Dit vanwege specifieke kledingstukken en ook al het veelvuldig voorkomen van oorijzers in het eerste kwart van de achttiende eeuw. Gezien de tijd, konden de draagsters deze oorijzers niet meer bij de algemene mode van de stadse burgerij gebruikt hebben. Immers na het midden van de „gouden eeuw” heeft men in de stad het „hooftijsertgen” voorgoed vaarwel gezegd en bleef dit oorspronkelijk als een onzichtbare ondersteuning en versteviging van de mutstooi dienende element uit de algemene gangbare hollandse mode, een zeer eigen streekgebonden bestaan leiden. In de boedels vinden we ze dan



24.
*Vlaardingse
redersvrouw. Met
gouden oorijzer en
muts met lange kap.
Aan de krullen van
het ijzer bellen met
diamanten. Ca 1875.*

terug met de vermelding: een silver ijzer met gouwe stucken. Wat de mannenmode betreft zal men ook rond 1700 van een algemene burgerdracht, onbewust vaak, over zijn gegaan op wat men als klederdracht kon beschouwen. In 1731 is er nog een vermelding bij een boedel van: vier akers met goude haackjes; dat waren kleine kwastjes van ragfijn linnen garen, die aan de kragen werden gehangen in de zeventiende eeuw. Hier kan het evenwel nog zijn dat iemand ouderwets stads gekleed was in plaats van naar de lokale klederdrachtmode. In latere achttiende eeuwse boedels is dikwijls sprake van gouden knopen, zoals die tot op heden in de halsboorden worden gedragen door nederlandse mannen in klederdracht. Een dergelijke in het oog lopende sluiting van het hemd, kwam in de gewone mode van de achttiende eeuw niet voor.

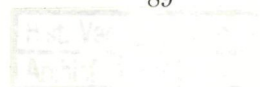
Iets van die klederdracht uit de achttiende eeuw is nog doorgedragen door zeer behoudende mensen in de eerste helft van de negentiende eeuw. In het boek *Nederlandsche Kleederdragten* van Valentijn Bing en Jan Braet von Ueberfeldt treffen we twee bladzijden met afbeeldingen van vlaardingse klederdrachten aan (afbeelding 17 en 18). Op de als afbeeldingen 17 en 18 afgedrukte platen van *Nederlandsche Kleederdragten* (die verschenen is tussen 1849 en 1857, want dit werk verscheen in veertien afleveringen) zien we nog wat van die klederdrachten uit de achttiende eeuw. De vrouw linksonder draagt een achttiende eeuws schootjak, dat een diepe halsuitsnijding vertoont. In die halsuitsnijding heeft zij over een kroplap een witte halsdoek binnen het jak gevouwen. Een kroplap bestaat uit twee aan de hals uitgesneden lappen stof, die rug en borst bedekken. Op één schouder zijn ze aan elkaar genaaid en op de andere schouder sluiten ze met koperen haken en ogen. Van onder zit er meestal aan de ene lap een stel linten en aan de andere lap twee lussen. Men bevestigt dit kledingstuk door de linten door de lussen heen onder de borst vast te strikken. Op het beroemde schilderij van Jan Steen, van de Sinterklaasochtend is dit kledingstuk duidelijk afgebeeld bij het staande meisje. Het meisje is daar in tussenkleding gekleed, ze heeft haar eigenlijke mooie bovenkleding nog niet aangetrokken vanwege het vroege uur. De kleintjes zijn al vanwege de feestelijke stemming in vol ornaat, bij hun is dus dit stuk lingerie niet te zien: je weet immers nooit of Sint Nicolaas je niet vanuit een onzichtbaar plekje gade slaat. Het zou ondankbaar zijn om in half volledige morgendrucht al die prachtige geschenken van de goedheiligman in ontvangst te nemen. De bestudering van mode en klederdrachten is pas de laatste jaren echt goed op gang gekomen. Wanneer men vóór 1900 zich wat meer

verdiept had in de ontwikkeling van stads- en plattelandskleding, had de verworven kennis over kleding mede kunnen dienen ter determinering van schilderijen uit vroeger tijd en had dat schilderij van Steen nooit de foute benaming van Sint Nicolaasavond gekregen.

De mouwen van het jak op de prent in Kleederdragten zijn halflang, zij vallen net over de ellebogen. De coupe van dit jak is heel anders dan van de jakken ná 1850. Op afbeelding 19 zien we nog een vrouw zo'n witte achttiende eeuwse halsdoek binnen het aan de hals uitgesneden jak dragen. Als compensatie aan de moderne tijd (de foto zal uit de vroege zestiger jaren van de vorige eeuw zijn) heeft de draagster wel al een jak met lange mouwen. Bij deze vrouw is de stand van de gouden krullen nog heel laag op de wang. Er is eveneens duidelijk te zien dat de muts het haar zo goed als geheel bedekt. Op de afbeeldingen 20 en 21 valt er van het haar



25.
*Vlaardingse
redersvrouw. De
gouden krullen hoog
boven de ogen. Achter
de krullen zijn
zijnaalden ingestoken.
Eind 19de eeuw.*



helemaal niets te zien. De mutsen staan diep over het voorhoofd getrokken op het hoofd. Ook de stand van de mutsen is geheel anders. Met het natuurlijk verloop van de schedel mee, lopen ze schuin op naar het achterhoofd; ook op het portret van de notabele vrouw met de lange muts (afbeelding 22) is dit goed te zien. Waarschijnlijk is de ondermuts op het achterhoofd voorzien geweest van een soort opvulling, want anders konden de mutsen niet zo mooi deze kunstmatige schedelverlenging accentueren. De mode volgend werden de mutsen later eerst horizontaal gedragen en bij de scheveningse dracht in deze eeuw zelfs achterover in de nek, daar heeft de tendens nog verder doorgewerkt, omdat de dracht daar nog veel langer in ere is gehouden door de jongere generaties.

Op de beide portretten op de afbeeldingen 20 en 21 zien we dat de dracht zeer fleurig was en nog eens extra feestelijk werd door die grote witte halsdoek om de hals. Het oorijzer staat zeer laag aan de kaken, daardoor steken de krullen meer schuin naar voren. Dit is een nogal afwerende manier van dragen voor vrijlustige meisjes: het is onmogelijk om een vrouw met dergelijk laaggeplaatste krullen te zoenen. In het openbaar werd er door de landelijke bevolking van Nederland nooit gekust tot ver in deze eeuw. Uit de verhalen over andere klederdrachten in Nederland weten we dat bij avondlijke vrijages de meisjes hun oorijzers afzetten als zij haar minnaars ontvingen. Dan ging het allemaal wat gemakkelijker en liepen hun uitverkorenen geen kans zich bij het minnespel lichamelijk te bezeren. Was deze oude dracht dus niet handig, fleurig was zij zeker. Toen het later voor de vissersvrouwendracht zo typerende aan de negentiende eeuwse stadsmode ontleende jak in de mode kwam, hield men zich in de eerste tijd nog aan zeer bont materiaal. De „tante” op afbeelding 23 weet er nog aardig weg mee. De coupe van dit kostuum komt al overeen met die welke later zo typerend zou worden, zij het in veel donkerder uitvoering. Voor dat jak en de rok heeft deze dame op de zeer vroege foto (ca 1860), een algemeen verkrijgbare lichte stof genomen, die ook voor de japonnen van de stadse dames gebruikt werd. Merkwaardig is het dat bij al gebloemde stof er een zondagse schort gedragen werd van zwarte zijde. Ook bij de dracht met de witte halsdoeken werden deze donkere schorten al gedragen. De mouwen worden op de foto aan de pols met een manchet gesloten, hetgeen verderop in de negentiende eeuw steeds minder gebruikelijk werd, toen vielen de lange mouwen vanonder gewoon recht.

Wanneer we resumerend ons een beeld voor willen stellen van de vlaardingse klederdrachten in de achttiende eeuw, dan is dat met één woord gezegd: bont. Alles was gebloemd of gekleurd, jakken, rokken en zelfs ondermutsen. Deze waren van gebloemd sits, of een andere gebloemde stof. Zelfs de zondagse schorten, schortekleeden genoemd in de achttiende eeuw, pasten zich bij dit blijde kleurenfestijn aan. Er waren fris geruite en bonte gebloemde sitsen schorten, maar ook worden witte neteldoekse exemplaren vermeld. In combinatie met de grote witte halsdoek moet dit wel een zeer feestelijke dracht zijn geweest. Een dergelijke combinatie wordt tegenwoordig door de friezen nog steeds beschouwd als typerend van hun friese bodem. Bij gelegenheden vertonen veel Friezinnen zich nog in zo'n pak. Over de muts werd een zeer grote strooien hoed opgezet, die ook nog eens met liefst kostbare sits gevoerd werd. Zie voor het model figuur VIII uit Nederlandsche Kleederdragten, afbeelding 18.



26.
Burgervrouw
Vlaardingen. IJzer en
muts zijn vlaardings,
kostuum naar
algemene mode uit de
tijd. Ca 1915.

De mannendrachten waren hoewel soberder, toch veel kleurrijker dan wat men in de tweede helft van de negentiende eeuw droeg. Allereerst waren de kuitbroeken niet altijd diepzwart, maar bruiniger van kleur soms, en staken de benen in kousen die niet overwegend donker waren, maar soms ook helder blauw en voor feestelijke gelegenheden eventueel wit. De schoenen prijken met zilveren gespen, maar het meest opvallende kledingstuk bij de mannendracht uit de achttiende eeuw was de gebloemde of witte hemdrok bij de zondagse en de feestdracht. De jasjes, rokken genoemd, droeg men los openvallend over deze hemdrokken. Een hemdrok lijkt nog het meest op een modern overhemd: het sloot of met één heel lange rij knopen in het midden, maar ook vaak met een dubbele overslag. Daarbij zaten de knopen dan verder van elkaar verspreid. De hemdrokken bezaten geen kraag. Zij sloten onder langs de linnen halsboord van het onderhemd, dat aan de hals te zien bleef. De halsboord van het hemd stond enigszins op tegen de hals, daar werden twee knoopsgaten ingemaakt, soms rijk met borduurwerk versierd. Door die twee knoopsgaten ging als sluiting het reeds eerder genoemde paar gouden halsknopen, die door een ringetje met elkaar verbonden waren. Vanachter het boord stak men de knopen door de openingen naar voren, het ringetje bleef dan onzichtbaar aan de binnenzijde.

REDERSVROUWENDRACHT

In Nederlandsche Kleederdragten van Bing en Braet von Ueberfeldt wordt de redersdracht als volgt beschreven: „De vlaardingse en maassluisse dames, hoewel zich reeds geheel naar de fransche mode kledende, dragen echter nog, en wel allerbevalligst, de kap met lange afhangende strooken, van kostbare kant vervaardigd, en rijk met juwelen versierd, waarop zij, wanneer zij uitgaan, een hoed volgens den heerschenden smaak dragen. Het gouden hoofdijs is zwaar en breed, en eindigt op het midden der wang in eene naar buiten oplopende krul, die de plaats vervangt der token of boeken; onmiddellijk hierboven is eene juwelen speld ingestoken, en daarachter worden de gouden hoofdnaalden, die naar beneden breed en naar boven tot op de kruin smaller uitloopen, bevestigd. Aan de gouden krul wordt een hanger aangehaakt, bij de voorname klassen met diamanten bezet; terwijl enkele nog daarenboven eene breedte met juweelen rijk versierde naald dwars over het voorhoofd dragen. Ook de doekspeld of broche is meest van diamant en heeft de juwelen boot en gouden halsketting, welke door de burgerklasse

gedragen wordt, vervangen.” Op afbeelding 17 kunt u dit allemaal zien, de dame op de achtergrond is de dienstbode. Zij draagt de vlaardingse muts zonder de achterstroken en de krullen veel hoger dan de „juffrouw”, zoals de rijke en voorname vlaardingse dame tot ongeveer 1900 werd aangesproken. Wat daar qua stand onder kwam, dat was „vrouw die of die” of „buurvrouw die of die”. Was je goed met elkaar bevriend, dan werd met de voornaam aangesproken. Bing geeft op z’n prenten nooit duidelijk leeftijden aan. De jongere vlaardingse dames uit de hogere stand begonnen juist rond 1850 al de voorkeur te geven aan het helemaal weglaten



27.
Vlaardingse
vissersvrouw. Met
bellen van groot
formaat, in de tijd al
uit de mode. Ca 1880.

van de muts met het oorijzer, hoe „allerbevalligst” dat ook mocht staan. Van alle drachten is deze dracht dan ook het eerste uitgestorven. Rond 1900 was er nog maar een enkele zeer hoogbejaarde notabele vrouw in Vlaardingen die een „staartmus” droeg. In de volksmond werd de muts met afhangende stroken zo genoemd. De dienstbode draagt de gouden krullen al vrij hoog, voor die tijd zeer modern, zij is nog jong. De dame met de lange muts is waarschijnlijk een stuk ouder dan haar meid, zoals een dienstbode betiteld werd in die tijd. Zij volgt de mode met de lage stand van de krullen. Wel niet meer zó laag als op afbeelding 21. Deze dame is dan volgens Bing nogal ouderwets. Want zij draagt nog wel de juwelen boot aan de gouden halsketting vrij dicht onder de kin. Het was niet echt mooi al die diamanten en dat goud zo dicht onder elkaar. De bellen hangen praktisch op de witte halsdoek. Maar goed, het was mode in deftige vlaardingse kring in het begin van de negentiende eeuw om deze sieraden zo dicht op elkaar te dragen, dus men deed het, of het nu een mooi gezicht was of niet.

Nee, dan is de dame op de afbeelding 22 volgens onze huidige maatstaven heel wat eleganter gekleed. Cornelia de Zeeuw draagt op haar portret een blauwe japon en een rijke tooi aan diamanten. Nu moeten we ons van de diamanten die vroeger bij de klederdracht gedragen zijn, geen al te overdreven voorstelling maken. Zij waren echt niet allemaal blauwwit loepzuiver. Brillantslijpsel kwam bij streeksieraden niet voor, er werden altijd roosvormig geslepen stenen toegepast in een zetting van zilver. Dat rozenslijpsel neme men ook niet al te letterlijk, want ook schots en scheef geslepen stenen treffen we in sieraden uit die tijd aan. Men wilde zo weinig mogelijk wegslijpen van de gedolven stukken steen, zodat de diamanten zo groot mogelijk bleven. Als het zo uitkwam vielen ze ook wel amandelvormig uit. De ontwerpers van de juwelen pastten die dan logisch toe in het geheel. Het ging in die tijd meer om de decoratieve vormgeving van het sieraad zelf dan om het aantal loepzuivere karaat dat er in verwerkt was. De status die het eindresultaat letterlijk uitstraalde, dáár ging het om. Als het maar door veel verwerkte stukken diamant indruk maakte.

Wat betreft de voorhoofdsnaald in de beschrijving van Bing en Braet, op geen enkele afbeelding troffen we er een aan. Zo'n naald zal zeer incidenteel gedragen zijn. Bij de boerendrachten uit het Rijnland werden eveneens voorhoofdsnaalden gedragen, geheel van goud. In Vlaardingen zijn in de achttiende eeuw ook zilveren voorhoofdsnaalden gedragen. In een boedel uit 1737 wordt „een silvere haernaelde” vermeld. De

zijnaalden die achter de krullen bevestigd werden, treffen we later op foto's nog steeds aan. Zie afbeeldingen 24 en 25. Duidelijk is ook al weer de veranderde mode te zien op deze foto's wat aangaat de manier waarop de mutsen werden opgezet. Wanneer we de afbeeldingen van Cornelia de Zeeuw uit 1834, naast de voorname juffrouw bij Bing en Braet leggen, is er ook nog veel overeenkomst. Op de beide foto's uit het einde van de negentiende eeuw is te zien dat de krullen veel hoger gedragen worden en de muts meer naar achter wordt opgezet. Net als bij de vissersvrouwendracht komt er dan veel meer haar te zien. De stroken vallen niet meer over de schouders naar voren. De twee zijnaalden, die wel tot aan het uitsterven van de dracht op zon- en feestdagen bij de kap gedragen zijn, waren ongeveer 16 á 19 cm lang. Het gedeelte dat onder de muts zelf verdween, was onbewerkt. Op dat uiteinde zat een gaatje in de naald waar een lusje door ging en met een speld kon de naald dan vastgezet worden op de



28.
Vlaardingse
vissersvrouwendracht.
Met grote bellen aan
het ijzer. Ca 1875.

ondermuts. Het brede, zichtbaar gedragen deel van de naalden was rijk bewerkt met draadwerk, tussen deze versiering van filigrain waren plaatjes of ornamentjes verwerkt. De naalden uit de vroege negentiende eeuw waren strakker en minder hoogopgewerkt versierd dan de exemplaren die op het laatst in de mode waren. Op de japonnen droeg men een witte garnering rond de hals, dit werd een „opleggie” genoemd.

De mutsen

Het gemis aan een echte klederdracht wat lijfskleding aangaat, schijnt men gecompenseerd te hebben in de wel heel bijzondere mutsen, die bij deze dracht hoorden. Aan een smal achterbolletje van 10 cm breedte en 17 cm hoogte, met een rechte onderkant en een rond lopend bovenstuk, werd een pas gezet van ca 8 cm breedte. Langs de hele onderzijde, die 26 cm breed werd, kwam een schuif. Door die schuif gingen twee linten, daardoor kan men de ruimte verstellen. Men kon dit doen door aan de binnenkant middenonder de pas aan de linten te trekken. Bij het bevestigen van deze muts op het hoofd moest men de afhangende stroken omhoog slaan om erbij te kunnen. De vrouwen zetten daartoe hun hoofd horizontaal tegen de muur of deurpost, wanneer ze de muts gingen opzetten. De overvloedige lengte van de linten werd weggestopt onder het zwarte ondermutsje. Aan de schuif werd een strook tule gezet van 25 à 35 cm lengte; afgezien van de persoonlijke smaak en wat op een gegeven moment mode was, nam men ook wel eens een langere of kortere strook. Deze tulen strook was ruim gerimpeld aangezet en dusdanig in vorm geknipt dat hij aan de beide uiteinden met een bocht naar voren viel als hij aan de schuif vastgenaaid zat. Zowel aan de pas als langs de gehele tulen strook kwam een strook vaste kloskant te zitten of een minder kostbare kantsoort, bijvoorbeeld handgeborduurde naaldkant, en soms, voor door-de-weeks, ook wel eens machinale kant. De bij de mutsen toegepaste kloskanten waren nooit erg breed maar wel zeer fijn, dus erg kostbaar. De breedte varieerde van ongeveer 8 tot 10 cm. In de naar voren vallende bochten zette men de kant zeer ruim aan de tule, met kleine rimpels. Langs de hele onderkant van de strook werd de tule nogeens extra versierd met een open doorstopwerk, dikwijls nog met applicatie. In de hoeken bij de bocht, zaten aan weerszijden nogeens twee extra grote bloemmotieven op de tule verwerkt. De bol zelf, bestaande uit de achterbol en de pas, was eveneens van handgeborduurde tule vervaardigd. Het is merkwaardig dat sommige mutsen een ander motief kant vertonen aan de

vóórstrook langs de bol, dan wat verwerkt is langs de afhangende áchterstroken. Wel loopt de kant bij alle mutsen nooit geheel door langs de bol en áchterstroken. Ter hoogte van de schuif zijn de kanten aan beide zijden met een naad aan elkaar gezet. Vanaf de zelfkant van de kloskant aan de buitenzijde loopt daar evenwijdig met die naad een dikke vrijliggende draad naar de schuif. Waarschijnlijk had men dan houvast met het bevestigen van de muts. Er werden ook nog verticaal, gouden of met diamant versierde spelden in de muts gestoken. Voor dat men deze muts goed gezet had, kwam er dus heel wat kijken. Het was een buitengewoon ingewikkelde hoofdtooi met al dat goudwerk van hangers, naalden en spelden. Ook was zij buitengewoon kostbaar in aanschaf. Sommige mutsen kostten vijftig gulden en meer, in de tijd dat een dienstbode acht en twintig gulden per half jaar verdiende bij de juffrouw die zo'n muts droeg.



29. *Burgerpaar. De vrouw draagt bij algemene mode, met kapothoed, muts en ijzer uit Vlaardingen. Ca 1925.*

BURGERVROUWEN

Naast de dracht der redersvrouwen werd als tweede dracht een zogeheten „burgerdracht” in Vlaardingen gedragen. Deze dracht bestond uit een japon die aan de stadsmode ontleend werd en een oorijzer en muts zoals de vissersvrouwen droegen.

In meer plaatsen was het de gewoonte dat de burgerij, bestaande uit middenstanders en andere ondernemers een van de kleding der boeren of vissersbevolking afwijkend kostuum droeg. Er zijn verhoudingsgewijs nooit erg veel vrouwen in Vlaardingen geweest die deze dracht hebben gedragen (afbeelding 26). Over het algemeen kon men het zich bij deze categorie inwoners wat beter veroorloven om duurdere sieraden aan te schaffen dan bij de vissersbevolking. Op afbeelding 27 zien we dan ook duidelijk dat de vrouw zware krullen aan haar oorijzer heeft. Die hebben zelfs 5,5 winding, ook daar kon men een zekere welstand aan aflezen. Dat de vrouw geen grote bewerkte bellen aan de krullen draagt, hangt samen met de periode waarin zij zich heeft laten portretteren, zo rond 1915. Toen waren de grote fraaie bellen uit de mode, zoals afgebeeld zijn op de afbeeldingen 27 en 28. Wilde je mee doen, dan kocht je kleinere exemplaren.

Er waren ook wel vrouwen uit de burgerij die het zich konden permitteren om een gouden oorijzer te dragen. Meestal bezaten degenen die zich een gouden oorijzer konden veroorloven, daarnaast een zilver exemplaar. Het gouden werd dan gereserveerd voor speciale gelegenheden.

Toen het in Vlaardingen niet meer zo gebruikelijk was om een oorijzer op te zetten, gingen veel vissersvrouwen op de algemene burgermode over. Dat was een hele stap, want men moest tot de aanschaf van een geheel nieuwe garderobe overgaan. Bij de burgerdracht hoefde men slechts het ijzer af te zetten en een stadse hoed te kopen. Na de eerste wereldoorlog werd deze burgerdracht dan ook steeds zeldzamer in het vlaardingse straatbeeld, zeker de gouden ijzers zag men zelden meer. Af en toe gingen wat beter gesitueerde vissersvrouwen er toe over om het bij hun zilveren ijzer en vissersmuts behorende klederdrachtkostuum vaarwel te zeggen en voortaan een japon te gaan dragen bij hun oorijzermuts. Ze wilden dan ook wel eens juffrouw wezen. Het spreekt dat zo'n verandering in lokale kring nogal eens stof deed opwaaien. Hoe zo'n vlaardingse juffrouw er dan uit kon zien, bewijst afbeelding 29. Zelf vond men het maar wát deftig staan.



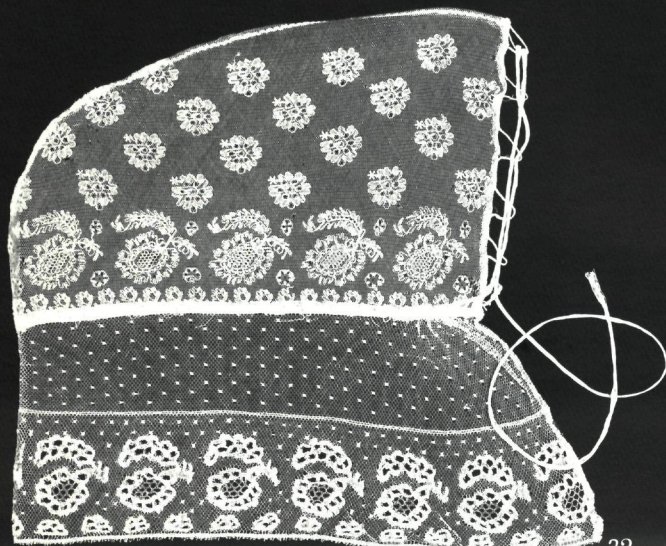
30

30.
Mopmuts. Voorstrook
van point de Paris
met Louis XVI
motieven. Bol van
handgeborduurde
batist. 18de eeuw.

31.
Muts. Voorstrook
handgeklost kant van
zeldzaam type,
bloemen vullen niet
de hele breedte van de
strook. Bol van
naaldkant 19de eeuw.

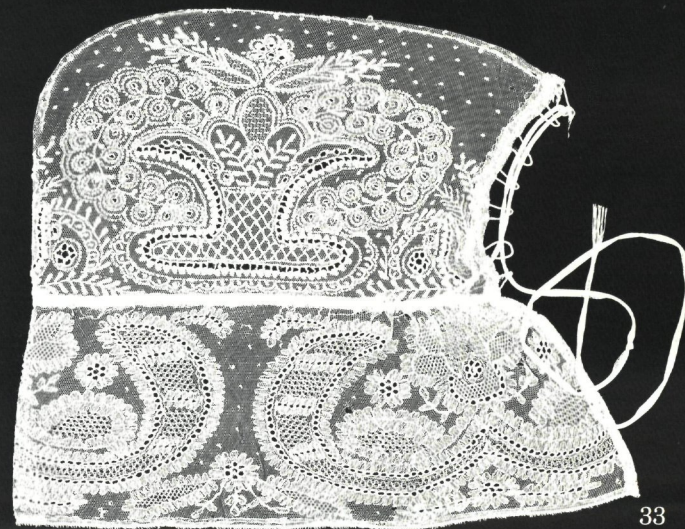


31



32

32.
Muts. Voorstrook van
algemeen gebruikt
point de Lille. Tussen
bol en kant een strook
stiptule. Ca. 1900.



33

33.
Muts. Bol en
voorstrook van
naaldkant in zeer
rijke techniek. 20ste
eeuw.

VISSERSVROUWEN

Op 24 november 1964 stierf vrouw Plokker, ruim 90 jaar oud. Daarmee was na 2,5 eeuw een einde gekomen aan een specifiek tot de stad Vlaardingen behorende klederdracht. Vrouw Plokker heeft tot haar dood toe de complete vissersvrouwendracht gedragen. Rond 1960 heb ik deze bijzondere vrouw ooit eens mogen ontmoeten. Gastvrij heeft ze mij toen ontvangen, naar de beste vlaardingse traditie.

De mutsen

De mutsen voor de zondag waren van zeer kostbare kloskant vervaardigd. Deze kanten werden ingevoerd uit België, zij kwamen uit de omgeving van Beveren. Daar werden zij door thuis werkende vrouwen geklost. In de achttiende eeuw waren de mutsen voorzien van een voorstrook in „poit de Paris”. Per maas werden daarbij twee paren klossen gebruikt, dus in totaal vier klossen. Naderhand ging men in de negentiende eeuw over tot de „point de Lille”, daarbij werd slechts één paar klossen per maas gebruikt, dus in totaal twee klossen. Voor het effect van deze technieken, zie de afbeeldingen 30, 31, 32 en 33. De kant die we aantreffen aan de kanten mutsen uit de collectie van het Visserijmuseum was van een zeer hoge kwaliteit: 30 klossen per cm was geen uitzondering: voor een strook kant van zo’n 10 cm breedte komt dat neer op 300 klossen. Dat is geen kleinigheid. Ondanks het feit dat de kantklosters uit België niet ruim betaald werden voor hun arbeid, waren dergelijke fijne kanten toch erg kostbaar vroeger. De gebruikte soorten „meterkant” (want zo werd de kloskant vroeger in België genoemd) zijn van een weinig voorkomende tekening. Klaarblijkelijk werd er vroeger met een speciaal op Vlaardingen gerichte kantsoort rekening gehouden. Veel mutsen uit vroeger tijd vertonen in de toegepaste kant een verdeling in bloemmotieven langs de buitenrand en zijn verder opgevuld met moesjes in zogenaamde „dutse slag”.

In de achttiende eeuw wordt er steeds gesproken van mopmutsen. Zij kwamen toen voor zowel van kant als van „langet”. De totale diepte van de mutsen bedroeg nooit meer dan zo’n 25 cm. Het bolletje, waarin midden achter een naad zit, nam daar 15 cm van in. De rijkste mutsen hebben dan een 10 cm brede kant. Bij eenvoudiger mutsen zijn de kanten smaller. Tussen de bol en de kant bevindt zich dan een strook „stiptule”. De achterbollen zijn in de achttiende eeuw van heel fijn batist, al of niet met hier en daar een eenvoudig motief

erop geborduurd. De gebloemde ondermutsen schemerden dan door dit dunne materiaal heen. Bij de negentiende eeuwse mutsen zijn de achterbollen in rijke ogenbedervende technieken geborduurd, velerlei technieken en patronen komen voor, te veel om hier op in te gaan. Voor de daarin geïnteresseerde lezers verwijzen wij voor wat dit betreft naar het boekje „Brabantse mutsen uit grootmoeders tijd” van Aug. van Breugel. Alle soorten klos- en naaldkant die hij behandelt kwamen bij de vlaardingse mutsen eveneens voor, behalve de „ijsgronde”. De gehele rijkdom aan variëteiten uit een grote provincie was ook aan te treffen bij de mutsen van vissersvrouwen in één stadje in Holland! Voor brede kloskant aan de muts, zie afbeelding 34. De mutsen werden verstevigd met een „karrekas”, die werd in de voorstrook genaaid (afbeelding 35). Zo’n karkas bestond uit dun koperdraad, dat omwikkeld was met fijn katoen; eerst was het blauw, later kwamen ook witte karkassen in de mode. De voorstrook van de muts bedroeg doorgaans een el, dat is ca 66 cm. In het midden zat dan een karkas van ca 45 cm lengte, dat bestond uit een stevige draad langs de rand van de muts met om de twee cm een soort lus met een diepte van 14 cm. Men bevestigde de muts op het hoofd door twee linten vast te



34.
Vlaardingse
vissersvrouw in daags
jak, met zondagse
muts van brede
kloskant. Ca 1920.

trekken welke door een rij trensjes gehaald werden die langs de gehele achterbol waren aangebracht. Het niet door het karkas verstevigde gedeelte van de voorstrook hing er in het midden van de negentiende eeuw min of meer slap bij. Later spelde men deze slippen op tegen de muts. Naast mutsen met een strook echte kloskant waren er ook goedkoper soorten. Af en toe zette men de bloempatronen van kloskant uit de voorstroken van versleten mutsen over op nieuwe stiptule.

De kanten mutsen werden opgezet over een zwart ondermutsje, dat bestond uit een bol en een pas. Met zwarte linten, die óf door trensjes gehaald konden worden óf door een schuif onder langs de bol, kon men deze muts op het hoofd bevestigen. De ondermutsen waren gevoerd met een lichtere katoenen streepstof. Of de antieke gebloemde witte ondermutsen uit de achttiende eeuw een speciale coupe hadden, is tot op heden niet bekend voor wat betreft Vlaardingen. De meeste draagsters wisten hun mutsen niet zelf, men liet dit doen door speciale mutsenwasters. Dikwijl naaiden die ook de nieuwe mutsen voor de vrouwen. De mutsen werden „opgedaan” met behulp van stijfjel.

De oorijzers

Voor de vorm van de oorijzers verwijzen we het liefst naar afbeelding 36. De ijzers werden in speciale dozen opgeborgen. De oudste ijzers waren in de achttiende eeuw voorzien van gouden of zilveren „stucken”. In de loop van die eeuw kwamen de gouden naar de top toelopende spiralen in de mode, die kortweg „gouden krullen” werden genoemd. Rijke mensen hadden een stevige draad goud voor die windingen, tevens namen zij dikwijls één slag meer in de windingen dan mensen die dit niet konden betalen. Nergens hebben we ooit zulk dun draad aangetroffen bij gouden krullen als in Vlaardingen. Men moest ergens op bezuinigen, wilde men de overige sieraden eveneens aan kunnen schaffen. In de negentiende eeuw hadden arme mensen ook wel eens krullen van koperdraad. In die tijd had ook niet iedereen een zilveren ijzer. Men kon een oorijzer van zilver met gouden krullen huren, wanneer men bij een gelegenheid ook wel eens mooi wilde zijn! De oude oorijzers waren in de beugel heel erg smal, later ontstond er meer een soort brede band (zie afbeelding 37). Rond 1875 was de leeftijd dat de jonge meisjes voor het eerst een ijzer opzetten veertien jaar: „Asze ze veertien jaar wazze, kregze ze der aaizer op”, werd ons eens in zangerig vlaardings meegedeeld door een zegsvrouw die behoorlijk op de hoogte was van alle aspecten van de vlaardingse klederdracht voor

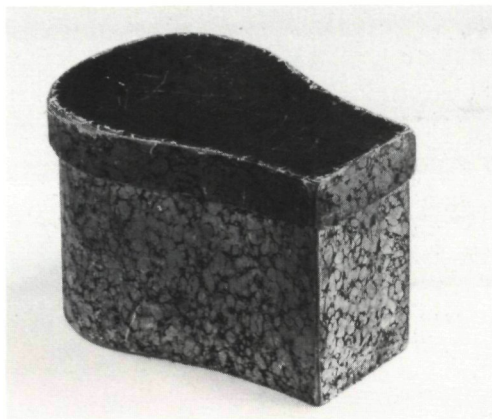
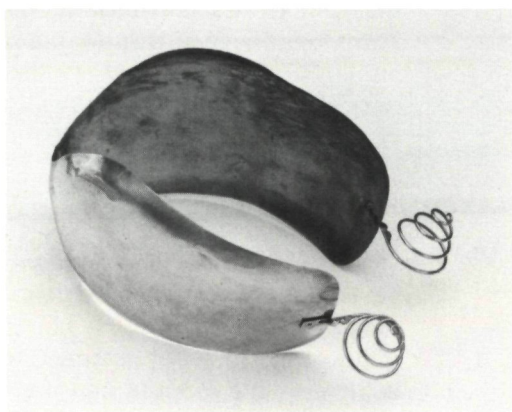
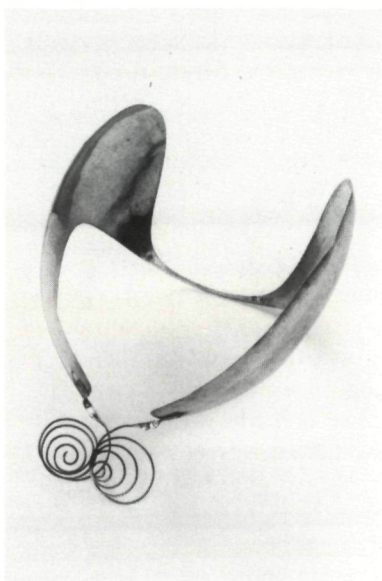
1900. In de negentiende eeuw werden de oorijzers veel meer dan later gebruikelijk was ook door de week gedragen. Rond 1900 kwam het zelfs nog voor dat een oude grootmoeder met haar oorijzer op een middag kwam naaien bij haar getrouwde dochter. Deze informatie kregen we van haar nu 86-jarige kleindochter. Voordat de gehaakte mutsen de kanten mutsen en oorijzers door de week geheel verdrongen, droeg men „voor netjes” de zondagse muts ook wel eens zonder het oorijzer. Zie de afbeeldingen 38, 39 en 40.

Gouden mutsspelden

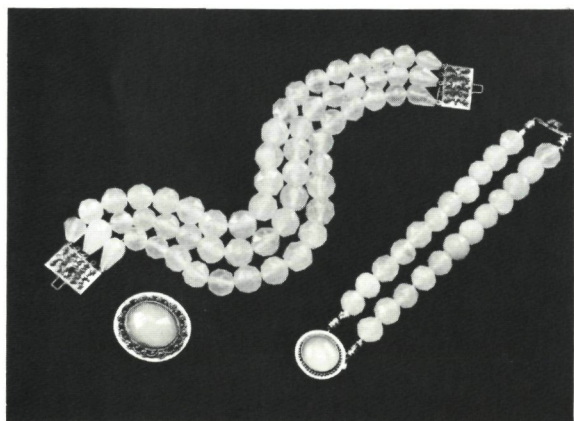
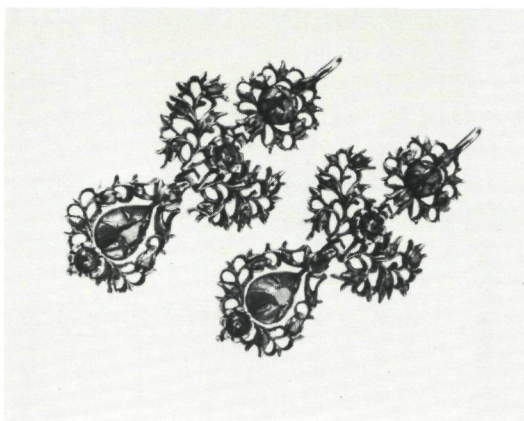
In de muts stak men verticaal een stel gouden spelden (zie afbeelding 40). In de achttiende eeuw kwamen de mutsspelden al voor. Zij worden in de boedelbeschrijvingen „paarlspelden” genoemd. Als zodanig doen zij nog steeds dienst bij de scheveningse mopmutsen. In de negentiende eeuw waren de mutsspelden geheel van goud en plat; een amandelvormig model kwam het meest voor, rijk met filigrain versierd. Dat men ze soms versierde met slingerende zogeheten „baardjes” vanonder, bewijst afbeelding 40.



35.
*Vlaardingse
vissersvrouw. Met
karkas in de muts.
Begin 20ste eeuw.*



36. Oorijzer eerste helft 19de eeuw; idem ca 1900; speciale oorijzerdoos 19de eeuw; gouden zijnaalden tweede helft 19de eeuw. Visserijmuseum Vlaardingen.



37. *Krulhangers, ook krulbellen genoemd; linksonder sieraden redersvrouwen dracht 19de eeuw. Visserijmuseum Vlaardingen.*

Krulbellen

Aan de gouden krullen hing men op zondagen bij de kerkgang de prachtige gouden hangers. De meeste hangers waren van boven voorzien van een rond oogje, men draaide ze langs de spiraal van de gouden krul naar beneden. In de achttiende eeuw, toen de gouden krullen in de mode kwamen, worden al vroeg bellen vermeld. Men noemde ze in die tijd dikwijls „hangpaarlen”. In het begin zullen deze hangpaarlen niet groot van afmeting zijn geweest, maar in de negentiende eeuw bereikten zij hun grootste vorm (zie de afbeeldingen 28 en 27). Dit soort uitvoeringen kwam in verhouding zeer veel voor, maar van uniformiteit wat de uitvoering van de bellen aangaat is in Vlaardingen geen sprake. Dit in tegenstelling tot veel andere drachten waar men bellen aan de gouden krullen draaide bij feestelijke gelegenheden. De bellen, die zo rond 1850 in de mode waren hadden de grootste afmeting, de vrouw op afbeelding 28 draagt het soort bellen, dat Bing en Braet ook afbeeldten, zij waren wel 10 à 11 cm lang en bestonden uit enige losse delen boven elkaar, welke steeds met een oogje aan elkaar verbonden waren. Voor andere soorten bellen welke gedragen werden bij de vissersvrouwenmuts verwijzen we naar de afbeeldingen. Men trof ze aan met granaten erin verwerkt, parels ook soms, maar voor zover bekend nooit met bloedkoralen. De prachtige bellen met granaten stenen erin, welke de vrouw op afbeelding 27 draagt, konden uitsluitend bij een granaten halsketting gedragen worden. Toen dit model in de mode was, droeg men eveneens nog erg veel bloedkoralen. Bij feestelijke gelegenheden heeft men het altijd deftiger gevonden granaten te dragen dan bloedkoralen. Tegen het einde van de negentiende eeuw werd het mode om veel kleinere bellen aan de krullen te gaan hangen dan voorheen. Er zijn vrouwen geweest, die uit vrees voor ouderwets versleten te worden, zich toen nieuwe kleinere bellen hebben aangeschaft. Een goed voorbeeld van de kleine bellen rond 1900 geeft afbeelding 41. Het is merkwaardig dat in menig gebied waar gepronkt werd met sieraden, de gewoonte bestond om ná je vijftigste jaar geen overdadige sieraden meer te dragen. Op Walcheren lieten de vrouwen in de negentiende eeuw hun krulbellen, daar „strikken” genaamd, in de kast op latere leeftijd. Een enkeling onttrok zich aan die sociale controle en droeg juist de hele week door de bengelende strikken aan de krullen. Maar zo’n type werd maar als een soort halve zot beschouwd door haar dorpsgenoten. In Vlaardingen keek niemand er zelfs de oudste vrouw op aan, wanneer zij op hoogbejaarde leeftijd nog bellen aan de krullen droeg op zonden feestdagen.

Halssloten met kralen

Zowel 's zondags als door-de-weeks droeg men meerrijige sloten met kralen om de hals. Wanneer men netjes aangekleed was hoorde dat er bij. In de achttiende eeuw wordt er gesproken van een „goud bootje” met kralen. Ook treffen we in de boedelbeschrijvingen aan: „een granaate ketting met een goud lusje” en „een bloetcorale kettingh met goud slot of boot”. In de negentiende eeuw waren tot 1860 vooral de bloedkoralen in de mode, later gaf men de voorkeur aan granaat. De sloten waren over het algemeen driedelig: een rond of ovaal middenstuk, dat voorzien was van twee haken en twee gebogen smalle zijstukjes die voorzien waren van een oog. Wat dat aangaat sloot de vlaardingse traditie meer bij het vasteland van Holland aan dan bij de zuidhollandse en zeeuwse eilanden. Dáár zat altijd één van de twee zijstukjes met oogjes verbonden aan het middenstuk. De sloten kwamen net als de bellen in allerlei soorten en uitvoeringen voor. Op foto's is de vorm goed te zien. Aan de grootte van de kralen en



38.
*Vlaardingse
vissersvrouw in
opknapdracht,
's middags. Met
karkasmuts zonder
oorijzer. Tegen 1900.*

de omvang van het slot kon een ingewijde meteen de status van de draagster zien. Hoe groter het slot hoe meer geldmiddelen de draagster ter beschikking had. Over het algemeen zijn de heel oude sloten erg plat, later werden zij hoger opgewerkt met filigrain en dergelijke. Bij het dragen was er niet altijd zóveel van te zien, omdat de jakken nogal hoge boorden bezaten en men tegen 1900 de sloten wat ruimer om de hals ging snoeren dan in de jaren ervoor (voor strakke kralen zie afbeelding 42).

Overige sieraden

Over de overige sieraden het volgende. Ringen hebben altijd toepassing gevonden in de vlaardingse dracht. In de achttiende eeuw vindt men al vermelding van: „wapenringen, hoepingen en ringen met steentjes”. De rijkere vrouwen namen in de achttiende eeuw naar de kerk een bijbel mee, die met zilver was beslagen, aan zilveren draagkettingen. Men kan dit nu na tweehonderd jaar nog steeds zien bij de zondagse kerkgang in Staphorst, daar is dit gebruik in de mode gebleven. Ook droeg men onder de schort een zilveren beugeltas aan een zilveren haak. In een boedel wordt „een silvere kettinghaek, een beslage messekokker en twee dito heftversierselen” vermeld. Dat was dus reisbestek, hetgeen goed te pas kwam op bruiloften en dergelijke. Je had dan je eigen bestek bij je. Lepels waren in die tijd vrij algemeen, maar bij een groot aantal gasten was het handig dat ieder zijn eigen mes en vork bij zich had. Wat al deze attributen betreft, op Zuid-Beveland en Walcheren waren dergelijke voorwerpen eveneens in de achttiende eeuw in de mode. Veel van al die kostbaarheden die boedelbeschrijvingen vermelden, zal lang niet iedere vissersvrouw hebben gehad. Wel liepen in de achttiende eeuw de burgerdracht en de vissersdracht veel meer door elkaar dan later het geval was. Ook zullen de armeren geen kasten vol kostbare sitsen jakken en damasten rokken hebben gehad! Wie het betalen kon, droeg en gebruikte ze echter, ook bij de vissersstand.

Jakken en rokken

In de achttiende eeuw droeg men nooit een jak, toen mantel genoemd, bij een rok van dezelfde stof. De mantels zijn dan van sits en dergelijke en werden met een ruimvallende schoot over de rokken gedragen. Men treft rokken aan van damast, blauw satijn, gestikt zijde (dit is doorgestikt over gewatteerde voering), zee groen, blauwe serge, rood laken en kalamink. In de negentiende eeuw werd door-de-weeks een blauw katoenen

jak gedragen, dat men meestal 's maandags schoon gewassen en gesteven aantrok en gedurende de rest van die week gebruikte. Er zat een weinig wit in die katoen. De oudste jakken vertonen kleine bloempatroontjes, later werden ze én veel donkerder én veel saaier bedrukt, met stippen en dergelijke. Men droeg deze jakken over een zwarte rok. Voor de zondag en gelegenheden kwam in het begin van de negentiende eeuw een jak en rok in de mode dat van dezelfde soort stof was genaaid. Rond 1850 was dat nog gebloemd (zie afbeelding 23), later kwamen effen stoffen. Wanneer er in de rok vijf banen stof in de rondte verwerkt zaten, nam men voor de schoot vier banen. De rokken zijn aan de onderzijde zeer breed, zo'n 330 cm. Van voren waren zij glad met twee splitten aan weerszijden van 30 cm hoogte. Van achteren en opzij



39.
*Vlaardingse
vissersvrouwen aan
de was. Met gehaakte
mutsen en donkere
sloven. Ca 1910.*

waren de rokken gerimpeld aan een band gezet. Tegen de slijtage werd onder langs de rand aan de binnenzijde een stuk voering genaaid van 40 cm breedte. De jakken werden gevoerd, lijf en mouwen; de schoot was niet gevoerd en mat ongeveer 65 cm, langere schoten kwamen ook wel eens voor (afbeelding 43). Een zeer geliefde kleur in de negentiende eeuw was bruin, maar men droeg eveneens donkerblauw, paarsblauw, blauwgrijs en donkergroen. Voor het naaien van zo'n ingewikkeld jak vroeg men rond 1910 60 cent. Het was echt vakwerk met die mooie plooiavalling vanuit de schouders.

Schorten

Bij elk kostuum hoorde een schort, ook bij de kerkgang, dan waren ze van zwarte zijde (afbeelding 44). Door-de-weeks droeg men bonte katoenen schorten als het werk gedaan was, zo'n schort werd een slofschort genoemd. Voor opknapdracht was een heel fijn blauw streepje erg gezocht, de fond was wit. De meeste schorten waren echter geruit. In het werk droeg men een sloof. Die was van blauwe wol vervaardigd en voorzien van een extra stel gatbanden. Deze zaten op enige afstand van de taille, vastgestrikt verhinderden zij dat de sloof tijdens het werk over de grond slierde. Bij het nettenboeten deed men een geheel wit schort voor. In de achttiende eeuw zaten de schorten niet aangerimpeld, maar op een schuif. Men noemde ze schortekleden. Zij waren van „dobbelsesteen”, wit linnen, ruitstoffen en dergelijke. Voor 's zondags droeg men toen wel een gekleurd zijden schort.

Hoeden

Zowel in de winter als in de zomer zette men rond 1900 bij de kerkgang en speciale gelegenheden een hoed over het oorijzer met de muts. Men noemde dit een kapothoed. De hoedjes werden versierd met veren, zijden lint en dergelijke, dit in navolging van de dameshoeden uit die tijd. Pas in de tweede helft van de negentiende eeuw kwam dit soort hoeden bij de vissersvrouwen in de mode. Bij de redersvrouwen worden ze reeds genoemd rond 1850. Met twee brede linten van 60 cm lengte die onder de kin vastgestrikt werden, waren ze op het hoofd bevestigd (afbeelding 43).

Wezendracht

Door de weesmeisjes in het hervormde weeshuis te Vlaardingen werden mutsen en oorijzers gedragen van hetzelfde model als bij de vissersvrouwen gebruikelijk waren.

Omdat er hierbij sprake was van een soort uniform die verplicht gesteld werd van hogerhand, kunnen we de wezenkleding niet onder klederdracht rekenen. Het gebruik van een klederdrachtkostuum was nooit ergens verplicht gesteld, men was vrij het al of niet te dragen.

Volledigheidshalve wordt het hier vermeld, omdat de vorm en uitvoering ontleend waren aan de klederdracht die ter plaatse gebruikelijk was (afbeelding 45).

Nachtgoed

In de tijd dat de klederdrachten nog volop gedragen werden, waren er bij de vlaardingers nog geen pyama's en dergelijke in de mode. Zowel man als vrouw ontdeden zich van zoveel mogelijk kleding en legden zich zo ter ruste. Wel zorgde men er voor óók in de nacht iets op het hoofd te hebben. Voor de vrouw was dit een min of meer streekeigen model slaapmuts. Men noemde zo'n muts in Vlaardingen een nachtmuts. Er bestonden twee soorten: de ene was van wit katoen gehaakt en de andere uit witte stof genaaid. Beide soorten sloten met lintjes die onder de kin vastgestrikt werden. Het minimum aantal kledingstukken dat een vrouw minstens aanhield voor de nacht was een onderrok en een hemd of lijfje. Daarover werd dikwijls een kort wit of bonten jakje aangetrokken, het „sjekkie”. Van een nachtijkje of 'n nachtijk sprak men ook wel eens, maar dat was toch niet zo'n echt vlaardingse benaming.



40.
*Vlaardingse vrouw
met door-de-weekse
gehaakte muts.
Ca 1900.
Visserijmuseum
Vlaardingen.*

Evenals bij de drachten van de vissersbevolking op Katwijk en Scheveningen was er in Vlaardingen ook een wijde schoudermantel in gebruik bij de vissersvrouwen. Dit kledingstuk dat in de winter gedragen werd, droeg de benaming „schoermantel”. Het was één der oudste elementen in de dracht, dat hier tot aan het uitsterven steeds in de mode is gebleven! Omstreeks 1940 werd de schoermantel nog steeds gedragen (afbeelding 46). In boedels van onder andere 1717 en 1737 worden schoermantels vermeld. Een boedel uit 1798 bevat er zelfs twee, waaronder „een zwarte geblomde schoermantel”. Wanneer in oude boedels kledingstukken vermeld worden, wordt er nooit gesproken over geblomde stof als het om onderdelen gaat, waarvan gevoeglijk aangenomen kon worden dat zij destijds vervaardigd waren van fleurig en bont materiaal. Aangezien er in dezelfde boedel uit 1798 eveneens een schoermantel vermeld wordt, zonder enige verdere toevoeging, mogen we aannemen dat de „zwart geblomde” voor de rouw zal zijn geweest. De schoermantels zoals die in de laatste periode van de dracht nog gedragen werden, bestonden uit een cirkelvormig geknpte lap stof, met een diameter van ongeveer 165 cm. De halsopening zat in het midden, daar was de stof op een boordje gezet. De split droegen men precies van voren en sloot daar met koperen haken en ogen onder de hals. Opstaande kragen, zoals er nog steeds op de schoudermantels van Scheveningen gedragen worden, met een fraaie lintversiering vanachter op de rug, kende men in Vlaardingen niet. Het bescheiden boordje, van ca 3 cm hoogte, liep geheel rond de hals. De garnering kon bestaan uit wat sierband en soms kraaltjes of knoopjes in een zwarte uitvoering.

Op het einde van de negentiende eeuw en voorzover men de schoermantel in deze eeuw nog droeg, waren alle mantels zwart. Men gebruikte nog wel een gekleurde voering, bij voorkeur rode baai. Soms waren de schoermantels ook wel met zwarte stof gevoerd en een enkele met groen laken. Dat laatste was het allerduurste en daarom het deftigste. Heel oude mantels waren met een rulle wollen stof gevoerd, die het best te beschrijven is als crème, aan de wat bruine kant. Zo'n schoudermantel heeft het nadeel dat de wind er onder slaat, zo warm zijn ze nu ook weer niet, omdat ze niet op het lichaam aansluiten en naar achteren trekken in de hals. Dat laatste komt door het zware gewicht van al die wijde plooiingen, de omtrek van de cirkelvormige mantel bedroeg ca 540 cm. Daarom deden veel vrouwen als het erg koud was en vooral

wanneer er een gemene wind stond, nog een zwart wollen dasje om de hals. Deze wollen doekjes werden op een speciale manier zó gebreid, dat wanneer men de doek dubbel nam, er een soort halsuitsnijding te zien was van een vlindervormig model, de punt viel dan rond naar beneden. Men droeg die punt dan meestal over de schoermantel heen, wat geen mooi gezicht was. In huis of aan de deur sloeg men zo'n doekje ook wel eens om, men spelde het vast met een knospeld, die met zwarte wol omwoeld was, op de borst. Bij minder strenge koude werden er ook wel wollen omslagdoeken gedragen, die bij verschillende boerendrachten voorkwamen. Men trof ze in die tijd ook wel aan in de steden bij de mindere stand, die zich geen dure wintermantel kon veroorloven. Deze omslagdoeken werden diagonaal dubbelgevouwen, zodat ze met de punt op de rug vielen. De laatste jaren toen men deze doeken nog droeg, waren ze overwegend nog van zwarte wol vervaardigd. Zij hadden een aan vier zijden ingeweven rand, met een eenvoudig motief, soms met zwarte chenille erin. Rondom waren ze voorzien van aangeweven wollen franjes. Kon men



41.
Vlaardingse
vissersvrouw. Met
kleine bellen aan het
ijzer, halsketting en
mutsspelden. Op het
traditionele jak een
garnering van
functieloze
sierknoopjes. Ca 1900.

bijvoorbeeld tegen de kilte van de avond zo'n omslagdoek het hele jaar door omslaan, de schoudermantels werden slechts gedragen van 1 november tot 1 mei. Het gebruik van dit kledingstuk viel dus onder de sociale controle, net als het stoken van de kachel in de woonkamers. Vóór en na een bepaalde datum werd men verondersteld geen kachel te stoken, ook al was het nog zo koud! Het bleek dat als het bijvoorbeeld vóór 1 november al koud was, men zoveel mogelijk in huis bleef wanneer men er niet écht uit behoefde.

Onderkleding

In de vorige eeuw droeg een vlaardingse vrouw die goed gekleed wilde zijn heel wat rokken over elkaar. Alleen de bovenste rok werd een rok genoemd, de rest „onderrokken”. Men droeg soms wel 5 à 7 stuks rokken over elkaar, inclusief de bovenrok. Veel onderrokken waren van baai, zowel blauwe als rode. Het is merkwaardig dat van al die honderden onderrokken, die er toch geweest moeten zijn, er niet één te achterhalen bleek voor het Visserijmuseum in Vlaardingen. In de collectie aldaar is geen rood of blauw exemplaar van vroeger aanwezig. Men heeft deze kleurige onderrokken óf afgedragen óf later zwart laten verven en er al of niet in tijden van stoffenschaarste een ander kledingstuk van gemaakt, of ze zijn met veel voortvarendheid van de hand gedaan aan de lorrenboer. Al die zware rokken werden gedragen vanaf de schouders. Daarom droeg men een mouwloos lijfje dat vanonder voorzien was van een wrong; daarop rustten de rokken, men noemde dat dikwijls een „staartje”. Toen men minder rokken ging dragen, werden die ook wel aan een haak opgehangen die aan het lijfje werd genaaid. Beide manieren van dragen hebben het voordeel dat men met een mooie rechte rug liep. De meeste plooiën van de rokken waren vanachter aangebracht, de zwaarte van al dat materiaal gaf de meeste vrouwen dan ook hun mooie rechte houding en „loop”. Tijdens het werk heeft de bevestiging op de rug tevens dat voordeel, dat na het gebukt staan er steeds niet gesjord hoeft te worden aan afgezakte kleding. Ná 1900 werd het steeds meer mode om slechts één of hooguit twee onderrokken te dragen. De bovenste onderrok, die meteen onder de bovenrok werd gedragen was dan over het algemeen van witte katoen, al of niet vanonder van een fraaie machinale kant of een tussenzetsel voorzien.

De onderbroek komt in de klederdracht van Nederland pas vrij laat in de mode. Nog in het begin van deze eeuw waren er op Walcheren vrouwen die uitsluitend rokken droegen. De linnen

of katoenen vrouwenhemden die daarbij gedragen werden, vielen ruimschoots over de heupen (hier het woord ruimschoots in letterlijke zin op te vatten). Toen in de loop van de negentiende eeuw de onderbroek als nieuw element werd toegevoegd aan de lingerie van de vlaardingse dames, bezat deze geen kruis. Onderbroeken werden genaaid van witte katoen of keper en waren voorzien van twee lange pijpen, die vanonder met bandjes dichtgestrikt konden worden. Zulke vrij omvangrijke onderbroeken werden dan ook wel spottend „een open rijtuigie” genoemd, of „een open kles” (van calèche, een soort rijtuig).

Als laatste bijzonderheid over de dameslingerie van vroeger nog dit. De onderkleding wordt haast nooit vermeld bij een klederdrachtbeschrijving, maar zonder een juiste foundation is het dragen van welke dracht dan ook niet mogelijk. Er waren



42.
Vlaardingse
vissersvrouw in een
kostuum naar de
mode van ca 1850.
Krullen nog laag op
de wang gedragen.
Kralen strak om de
hals. Derde kwart
19de eeuw.

ook onderbroeken, die met een klep sloten. Men maakte deze dan vast met een gewone knoop en een knoopsgat. Sommige vrouwen lieten weleens een speciaal beursje naaien op de onderbroek. Dat was een klein extra zakje, dat gesloten kon worden met een koordje dat door ringetjes ging. Zo'n veilig verborgen plekje om wat geld weg te bergen, noemde men „het onderbroekbeursje”. Het was te bereiken door één van de splitten van de rok. Normaal hing men een grotere zak onder de bovenrok aan twee banden die men om het middel vaststrikte. In deze zak werd de portemonnaie bewaard, (het beursje genoemd), de zakdoek, sleutels enz. In Vlaardingen heeft nog lang de mode bestaan om snuif te gebruiken. Het was van oorsprong een oude stadse mode geweest, die vooral in de achttiende eeuw in elegante kringen veel opgang gemaakt had. In binnen- en buitenlandse musea zijn zeer kostbare snuifdozen te zien uit die tijd, soms rijk versierd met diamanten en emaille inlegwerk. Tot in de twintigste eeuw is die oude gewoonte in Vlaardingen blijven bestaan. Zeker veel oudere Vlaardingers zullen zich „vrouw Halewijn” nog wel herinneren, zij dreef een winkeltje. Tot haar dood toe heeft zij een speciale snuifdoos gebruikt. Deze werd iedere keer weer vanonder haar schort, zij was in klederdracht, tevoorschijn gehaald uit haar roszak. Ook zilveren pepermuntdoosjes en eau-de-cologneflesjes met gouden of zilveren stoppen droegen de vrouwen mee onder haar bovenrok, wanneer zij uitgingen, in die meestal van keper vervaardigde bewaarplaats. In gezelschap presenteerde men elkaar kleine, nu niet meer gefabriceerde pepermuntjes, of ieder mocht uit het eau-de-cologneflesje een lekker geurtje op de zakdoek nemen. Snuiven deed men door één neusgat dicht te knijpen, de duim met wat snuif erop onder het andere neusgat te houden en dan te snuiven. Wie ooit in zijn leven vrouw Halewijn dat gebaar heeft zien maken, zal het nooit vergeten. Waarschijnlijk is zij één der laatsten geweest die de oude mode in het openbaar snuif te gebruiken in ons land in ere heeft gehouden.

ROOMSE VISSERSVROUWEN

In veel streken van ons land met een gemengde protestantse en RK bevolking waar klederdracht werd gedragen, leidde een en ander soms tot kostuums die van elkaar afweken en kenmerkend waren voor geloofsrichtingen. Soms weken zij weinig van elkaar af en moest je wel echt een ingewijde zijn om het op te merken. Het was bijvoorbeeld zichtbaar aan een uitbundiger en fleuriger versierde hoed bij de roomse dracht, wanneer de boerenvrouwen over hun witte zondagse mutsen

ook nog een hoed opzetten. Eveneens kwam het voor dat slechts één van de beide bevolkingsgroepen in streekdracht gekleed ging, terwijl de andere groep, uiteraard op een afstand, gewoon de burgermode uit de stad volgde. In het land van Cadzand staken de roomse vrouwen zich wel in het streekkostuum, maar droegen er niet de bijbehorende witte muts bij. Bij de regionale uitmonstering werd gewoon een hoed opgezet! Weliswaar had zo'n hoed wel een eigen cachet, dat weer kenmerkend was voor al die roomse vrouwen in de streek rond Cadzand. In de Langstraat in Noord-Brabant waren de protestantse vrouwen gewoon een vrij eenvoudig wit mutsje op het hoofd te zetten. Dat was naar streekeigen wijze opgemaakt



43. Vlaardingse vissersvrouw met kaphoed over de muts. Jak met lange schoot. Begin 20ste eeuw.

met plooitjes in de voorstrook en een smal achterstrookje langs de bol van de muts. De roomse vrouwen in de Langstraat droegen echter zeer rijkelijk met lint gedecoreerde mutsen. Hun mutsen sloten met een grote decoratieve strik onder de kin en van achter hingen over de rug ook nog eens twee grote linten af. Op Zuid-Beveland is er heden ten dage nog verschil te zien in de grote mutsen welke bij speciale gelegenheden en de kerkgang worden opgezet. Staat de protestantse bovenmuts wijduit rond het gelaat, de roomse bovenmuts valt hoekiger naar beneden met twee brede slippen op de schouders. De protestantse vorm van deze dracht is duidelijk te zien op afbeelding 47. Wat de grondvorm betreft, stamt deze muts rechtstreeks af van hetzelfde type hul uit de 17e eeuw waaruit zich de muts van de vissersvrouwen uit Vlaardingen heeft ontwikkeld. Het oorijzer heeft hier nog steeds de gouden „stucken” behouden, waarover in de vlaardingse boedelbeschrijvingen uit vroeger eeuwen gesproken wordt. De grote rechthoekige gouden platen worden op Zuid-Beveland „stikken” genoemd. Bij de roomse dracht zijn zij overwegend een stuk groter dan bij de protestanten, ook al weer zo'n onderscheid.

In tegenstelling tot de hier aangehaalde voorbeelden was er in Vlaardingen geen enkel onderscheid op te merken tussen de drachten van beide bevolkingsgroepen. Men kende voor roomsen en protestanten één en dezelfde soort oorijzer. Mutsen, overige sieraden en de kleding waren eveneens volkomen gelijk van vorm. Er bestond één streekeigen mode voor de gehele vissersbevolking. Bij grote gelijkvormigheid in kleding was het wel vaak zo dat in sommige streken de roomse vrouwen gewoon waren hun jak of japon op te sieren met een gouden kruis aan een halsketting. Zo'n glinsterend gouden kruis, dat soms nogal fors van afmeting was, viel op de vaak donkere streekdracht duidelijk op en was een indicatie voor de geloofsrichting. Bij ons onderzoek naar de vlaardingse klederdracht bleek dat er nooit gouden kruisen op de jakken van de vissersvrouwen in de mode zijn geweest als zij streekdracht droegen. Bij de roomse vrouwen is het wel eerder in onbruik geraakt om typisch vlaardingse kleren te dragen. Zelfs jonge meisjes die geboren waren rond 1865, zetten als zij de leeftijd van veertien jaar hadden bereikt al geen oorijzer meer op. Er zullen uitzonderingen geweest zijn. De ene familie was behoudender dan de andere. Navraag bij de nazaten van echt geboren en getogen vlaardingse RK vissersfamilies, maakte wel duidelijk dat het toch veel langer geleden was dat er in hun families klederdracht was gedragen dan in het doorsnee protestantse vissersmilieu.

Vanwege het feit dat bepaalde kledinggebruiken wel echt aan Vlaardingen gebonden waren, willen wij de lezer enige bijzonderheden niet onthouden. Veel vrouwen gingen ook door de week naar de mis. Er waren er zelfs die iedere morgen bij de mis van half acht in de kerk aan de Hoogstraat aanwezig waren. Daarbij zetten zij geen oorijzer en kanten muts op. Men ging gewoon met het katoenen gehaakte mutsje, dat eigenlijk tot de werkdracht behoorde. Bij de meeste roomse streekdrachten zette men wel een soort muts op die niet gerekend kon worden tot de werkkleding, soms zelfs wel een zondags model in een minder kostbare uitvoering. Hier niet, met uitzondering van een speciale gelegenheid. Dan werd door-



44. *Goed gesitueerd visserspaar. De vrouw met zijden zondagse schort „in de vouwen”. Na het dragen werd het schort in de vouwen opgeborgen met linten er omheen. Begin 20ste eeuw.*

de-weeks wel het ijzer, met de kanten muts uit de kast gehaald, bijvoorbeeld bij een plechtige gebeurtenis als „het doen van de kerkgang”. Dat is de eerste maal dat een vrouw ná haar kraambed weer naar de mis gaat. Daarbij verrichtte de priester, alleen samen met de vrouw, ceremoniën, zoals het branden van een gewijde kaars. Misdienaars kwamen er niet bij te pas en ook geen verdere kerkbezoekers. In Vlaardingen werden dan wél het oorijzer en de muts opgezet; aan het ijzer hingen geen gouden bellen. De zwarte zondagse schort werd niet voorgedaan, men volstond met een bonte daagse schort. Uiteraard koos men dan een zeer nieuw en zorgvuldig gestreken en gesteven exemplaar. Van de kerk zelf uit waren er geen richtlijnen wat een vrouw aan moest trekken bij een „kerkgang”. Vandaar dat het voor kon komen dat een brabantse boerenvrouw bij de eerste kerkgang gekleed was in de allerzwaarste rouw, met een zwarte falie om het hoofd geslagen, een volendamse in haar bruidskostuum. Ook wat het ter communie gaan betreft bestonden zeer uiteenlopende regionale gebruiken. Er waren streken en dorpen, waar de vrouwen in de winter hun omslagdoeken en dergelijke achter lieten op hun zitplaatsen wanneer zij naar het altaar gingen om de hostie te ontvangen, dit ondanks de kou die er in de kerk heerste. In Vlaardingen hield men er de schoermantels altijd gewoon bij aan.

Op zon- en feestdagen droegen de RK vrouwen ook de kapothoedjes over muts en oorijzer heen. Qua opmaak was er hier beslist geen sprake van dat een roomse hoed fleuriger of zwieriger opgemaakt zou zijn, met lint en veren, dan de kapothoed van een protestantse buurvrouw. Natuurlijk zette de ene vrouw een fantasievoller creatie op het hoofd dan de andere, maar dat had in Vlaardingen niets met de geloofsrichting te maken. De verschillen ontstonden hier meer door de individuele eigen smaak en wat een draagster daarvoor kon en wilde betalen. Overigens kennen we wat dat aangaat geen enkele dracht in Nederland waarbij men zo'n grote marge had wat mogelijkheden betreft als in Vlaardingen, binnen de perken die een streekeigen mode toch altijd enigszins oplegt aan de dragers en draagsters. Bij de dracht van de vlaardingse vissersvrouwen op zondag was ongelooflijk veel variatie in de hoeden, de gouden bellen aan de krullen, de sloten met kralen, de gouden mutsspelden en ook in het soort materiaal dat men gebruikte voor de zondagse kleding. Door de week was er met de blauwe katoenen jakken en de bonte schorten een veel grotere beperking in stoffenkeuze. Merkwaardig is het dat de gehaakte katoenen mutsen in vergelijking met andere gebieden zo'n

grote eenvormigheid in patronen te zien gaven. Daar leefde men z'n fantasie nu echt niet in uit, zoals dat op het moment bijvoorbeeld wel gebeurt in Spakenburg. Je kon daarom nooit een vlaardingse vissersvrouw wanneer je haar in vol ornaat tegen kwam, inschatten naar haar geloofsrichting wanneer je afging op haar sieradenpronk en materiaalkeuze.

Er zijn verhoudingsgewijs nooit veel roomse inwoners in Vlaardingen geweest. Hun aantal bedroeg 1.445 bij de volkstelling van 1890, dat was iets meer dan elf procent van het totaal. Zij gingen sociaal gezien volkomen op in het maatschappelijk leven van deze vissersplaats. Roomse kinderen bezochten rustig een protestantse breischool in de Emmastraat, omdat je volgens moeder daar zo goed breien leerde. IJverig zongen ze daar de psalmen mee, volkomen opgenomen in de kring van protestantse breistertjes. Roomse vissers voeren als het zo uit kwam aan boord van een protestantse schipper. Uiteindelijk waren er maar twee roomse



45.
*Vlaardings meisje uit
het hervormde
weeshuis. Ca 1900.*

reders in Vlaardingen. Dezen hadden niet genoeg plaats voor iedereen die vanwege de geloofsrichting hun de voorkeur zou willen geven bij het aanmonsteren. Aan boord van de vlaardingse schepen werd vroeger enige malen per week een godsdienstoefening gehouden onder leiding van de schipper. De rooms-katholieke opvarenden luisterden mee naar de in hun kring destijds nog niet veel gelezen bijbelpassages. Zij zongen de psalmen en baden het Onze Vader in de protestantse bewoording, maar sloegen géén kruis bij dit gebed. Zo ver gingen de oecumenische gevoelens in die tijd nu ook weer niet dat de meerderheid dat aanvaardde. Plicht doen noemde de schipper het bidden. Aan de trage wijze van psalmen zingen die gebruikelijk was en die duidelijk afweek van de zangwijze in de RK kerk, wonden de roomse zeelui vanzelf.

Van heel oude mensen die we gesproken hebben hoorden we dat zij in hun schooltijd nooit iets hebben kunnen merken van welke vorm van discriminatie dan ook. In later tijd toen zij zelf getrouwd waren, werden hún kinderen wél gediscrimineerd vanwege het beleden geloof. „Die roomse papen magge nie mee doen” werd er geroepen door de knus onder elkaar spelende protestante kinderen. Omdat er in die tijd zo tussen 1918 en 1940 in geen geval sprake was van individuele discriminatie gaan we er hier even op in. Vóór die tijd hadden de Vlaardingers zich blijkbaar als één gemeenschap onder elkaar gevoeld. We kregen menig verhaal te horen hoe goed, vrijgevig en meelevend juist de protestante vissersbevolking was wanneer een arme roomse weduwe en haar gezin in moeilijkheden zaten. Op veel plaatsen in Nederland werd er erg naar gekeken of men bij een protestante of een roomse winkelier kocht. In Vlaardingen was dat, uitzonderingen daargelaten, geen gewoonte. Men leefde met elkaar mee onder het motto „leven en laten leven”.

We hebben in Vlaardingen niet te maken met een religieuze discriminatie die vanuit de Vlaardingers zelf voortkwam, maar uit een aaneenschakeling van actie en reactie die van buiten af binnensloop. Vooral na de eerste wereldoorlog kwam er een heel sterke krachtenbundeling binnen de eigen roomse kring, geleid en begeleid door de roomse geestelijkheid. Het begon ermee dat de Rooms-Katholieke Staatspartij sinds de verkiezingen van 1918 in een land, dat zichzelf eeuwen als protestant had beschouwd, de grootste politieke partij was. De roomsen sloten zich uitsluitend aan bij hun eigen roomse sport-, zang- en toneelverenigingen, zij werden lid van een roomse uitleenbibliotheek, vakbonden en dergelijke. Zij kregen

steeds meer eigen scholen, waarop door religieuzen het onderwijs verzorgd werd, men las eigen roomse dagbladen en periodieken. In 1925 werd als klap op de vuurpijl ook nog een speciale roomse omroep opgericht, de Katholieke Radio Omroep. Deze verkondigde het roomse geloof in de protestante huiskamer en dat was allemaal wel erg veel om te verwerken.



46. Vlaardingse vissersvrouwendracht. Kapothoed over muts, schoermantel om, zondags kostuum. Ca 1940.

De protestanten hadden het er moeilijk mee en uiteraard werd er over gesproken. De kinderen vingen dat op en zo uitte het zich op straat in een discriminatie bij het spel. Van kinderen die niet eens de oorzaak begrepen. Al sinds mensenheugenis is er in Vlaardingen geen sprake meer van een roomse kinderdracht. Wanneer de kinderen op de leeftijd waren dat zij de eerste communie deden, kregen zij voor die plichtigheid een witte jurk aan, als hun ouders tot de gegoede stand hoorden. De kinderen uit de mindere standen moesten het doen met een nieuwe, blauwe wollen jurk.

MANNEN

Wat een man in de achttiende eeuw zoal droeg, is reeds vermeld. Een mannenjasje werd een rok genoemd: een ober draagt tegenwoordig soms nog een rok. Wat een man allemaal in de kast had liggen, leert ons een boedelbeschrijving uit 1709: vier rocke so se sijn, vijftien hemden so out als nieuw, vier broeken so out als nieuw, twee hoede, vier hemtrocke so out als nieuw, vijff paar kousen soo out als nieuw, twee paar schoene, een paar muyle, een silver hefte mes, een paar silveren gespen, een paar gouden knopen (keelknopen). De aanhef bij deze lijst luidt: klederen, ciragie, gediend en behoort hebbende ten lijve als anders. Klederen waren kostbaar, alles moest met de hand in elkaar genaaid worden, nog afgezien van de broeken, die gevoerd werden met vrij dure linnen voering. Echt oude kleding vererfde aan anderen, zelfs tot in de hoogste kringen was dit gebruikelijk. Iets van die zuinigheid bleef tot in onze tijd nog op het platteland bewaard. Ten eerste ontzag men de kostbare kleding zoveel mogelijk, zij werd slechts met zon- en feestdagen gedragen. Geen wonder dat het voor onverslijtbaar gold, dat goeie pak van opa: hij leefde er niet echt in, het kwam af en toe uit de kast bij plechtige gelegenheden en na het dragen werd het zorgvuldig afgeborsteld. Op maandag had menige vrouw en dienstmeid het druk met het afborstelen van het zondagse mannengoed als er veel manvolk in huis was. De vrouwen verzorgden de kleren voor de mannen: zij legden alles klaar, inclusief de schone zondagse zakdoek, de gepoetste schoenen en de goeie hoed. „Wie verdient, wordt bediend”, zo luidde het devies. De echte oude mannendracht is reeds lang voor de

vrouwendracht verdween, in vergetelheid geraakt. Zeker de notabelen voelden er in de negentiende eeuw al gauw niet veel meer voor om nog langer klederdracht te dragen. Schoenen met zilveren gespen, korte broeken, hemdrokken en dergelijke raakten in onbruik. De hoge heren hadden geen zin om wanneer zij buiten Vlaardingen in het openbaar verschenen, dit te doen als domme boer in een klederdrachtenpakkie. Want zo lagen de gevoelens in die tijd wel!

Voor de volledigheid vermelden we hier nog iets over de mannendracht zoals die rond de eeuwwisseling nog gedragen werd. Een echte klederdracht kon je het niet noemen, al had het zeker hier en daar dat ondefinieerbare bijmaakje dat de echte burgerdracht uit de grote steden toen al volkomen miste.



47.
*Van Zuidbeveland
afkomstige
vissersvrouw, wonend
in Vlaardingen,
protestant. Ca 1900.*

's Zondags werd veel een lakens pak gedragen, het jasje was daarbij met smal band omgeboord langs revers en dergelijke. Zo'n kledingstuk, afgezet op die manier werd een jasje met een bandijzer genoemd. Het schijnt dat men de degelijke jassen van stof uit vroeger tijd na jaren dragen, ook nog wel eens keerde. Ter camouflage zette men dan als afwerking zo'n bandijzer over de oude gaten van de vroegere stiksels heen! Bij deze zondagse pakken van laken werd tot zelfs in deze eeuw nog wel een klebroek gedragen. Er waren lieden die naar de kerk nog lang een slipjas hebben gedragen, dat stond erg deftig en paste geheel in het vlaardingse patroon van laten zien bij welke stand je hoorde, of waartoe je graag gerekend wilde worden. Er waren ook lakense jassen met glimmende kragen. In de winter werd een zogeheten ruige jas gedragen over het lakense pak heen. Zo'n jas was van duffel en had een voering van blauwgeruite wol. Hij was voorzien van een fluwelen kraag.

Door de zeevissers werd als zij aan de wal waren, ook door de week, een jekker gedragen van hetzelfde materiaal. De jekkers vielen korter, maar waren wel van de blauwgeruite voering voorzien. Door de week droeg men lang het boezeroen of een trui. De truien waren gebreid van donkerblauwe wol. Door kuipers en dergelijke zijn nog lang buisjes gedragen: deze bezaten een dubbele overslag, ze werden ook wel een haringbuisje genoemd. De meeste waren van hetzelfde materiaal vervaardigd als de sloven, dat waren werkschorten van de vrouwen. Ze konden van zowel blauwe als zwarte wollen stof zijn. De kuipers droegen lange donkerblauwe wollen kousen met hoge boorden. Deze boorden vielen tot over de knie. Om hun middel droegen de kuipers een lang voorschoot. Daar werd een broek van zogenaamd engels leer bij gedragen, dat was een heel stijve stof met een geruwde binnenkant. De firma Van der Schaft in de Rijkestraat heeft deze stof nog lang verkocht.

Voor al op zee was heel veel ondergoed vroeger genaaid van rode baai. Er waren vuurrode hemden met een dubbele borst, dat was een overslag. Zelfs onderbroeken van baai waren in de negentiende eeuw gebruikelijk, zij sloten met banden onder de knie. Het ondergoed werd veelal genaaid door vrouwen die daarin gespecialiseerd waren. Zij verstelden eveneens later het goed. Een vrouw deelde daarover mede: „Het baaie goed dat versteld werd door sommige vrouwen, was niet altijd een even prettig werk, daar de vlooiën er soms een goede huisvesting in hadden gevonden”. Maar dat was niet typisch vlaardings. De omstandigheden waaronder de mannen op zee hun beroep

uitoefenden waren lang niet optimaal. Het logies voor de lagere bemanning bestond uit een ruimte van ca 3,6 bij 4 meter en een hoogte van 2. Daarin waren kooien aangebracht voor 12 mensen. In deze ruimte moesten die mensen ook nog hun kleren en verdere eigendommen kwijt, en er stond ook nog een fornuis, waarop gekookt en gebraden werd. Het sociale aspect van de klederdrachten wordt zelden ten tonele gebracht, ons heeft het altijd geboeid. Toen wij in 1968 aan een studie over Urk werkten, moesten wij vooral beloven dergelijke zaken niet te vermelden: „Datte ie dat der niet in skrieve. Ik wilde gien visserman trouwen. Na iedere vangst op zee opnieuw onder de vlooië as ze bij je esloape adden. Ik zie me zuster nog mit da boajen goed bij de kachel zitte. En moar vange, die vlooië en de neten. Ze gooide ze geweun in 't vuur". In Vlaardingen was dat niet anders. Menige vrouw rilde vroeger als ze in de kerkbank voor haar een luis over een zijden doek zag kruipen. Men wist niet beter, insecticiden waren nog niet uitgevonden. De erbarmelijke woon- en werkomstandigheden waren de grootste schuldigen.

Een echte visser droeg een visserspet, ook daar waren verschillende modellen in. Sommige waren voorzien van een glimmende klep (afbeelding 48). Typisch is dat het dragen van een baardje of bakkebaarden bij de mannelijke vlaardingse



48. Vlaardingse familie op zijn best. Vissers hielden in huis hun pet op. Ca 1900.

bevolking gebruikelijk was: in Zeeland was het hebben van snor en baard bij de boerenbevolking taboe. Oorringen waren zeer gebruikelijk bij de vissers. Al naar gelang hun draagkracht, hadden zij gouden of zilveren ringetjes in de oren. Wat dat aangaat niets nieuws onder de zon. Wie erg deftig wilde zijn, droeg een bolhoed: zo'n hoed werd in de volksmond gewoon 'n doppie genoemd (afbeelding 29). Wie wél gevaren had in het leven kocht een gouden horloge met ketting. Dat moest uiteraard den volke getoond worden en het prijkte dan ook op de buik. Een enkeling had aan de gouden ketting ook nog een klein boekje met een gouden omhulsel; daar zaten foto's in van familie en dierbaren. De mindere stand was al blij met een zilveren horloge met ketting en de armsten droegen een nikkel horloge of helemaal geen.

FEEST- EN GELEGENHEIDSKLEDING

Afgezien van bruiloften waren er vroeger niet veel feesten in Vlaardingen, of het moest buisjesdag zijn en de kermis. Buisjesdag dateert uit de tijd dat men met haringbuizen voer, buisjesdag was dus een voorloper van vlaggetjesdag. De kleding die men daarbij droeg was zo netjes mogelijk daags, al of niet met het ijzer op de kanten muts. Aan de krullen hingen dan geen bellen, die waren voor echt plechtige gelegenheden en de zondagse kerkgang. Kwamen de schepen terug van de visvangst, dan werd er wél een speciaal jak gedragen door de vissersvrouwen. Er bestond in Vlaardingen het gebruik dat er dan vanaf de toren van de Grote Kerk een bal buiten gehangen werd, met een diameter van ongeveer ruim één meter. Die bal bestond uit een geraamte van houten hoepen en was overtrokken met rood vlaggedoek. De bal werd bij het zichtbaar worden van een vlaardings visserschip op de Nieuwe Waterweg aan een steng gehesen op de zuidoostelijke hoek van de torenomloop. Dit gebruik is afgebeeld door Bing en Braet (afbeelding 17): echter, hoe weinig fouten die auteurs in de kleding maakten, de toren die zij afbeeldde was al meer dan een eeuw vervangen door een nieuwe, de huidige! Wanneer de bal gehesen werd, klonk het door geheel Vlaardingen: „Een bal op. Een bal op!” Iedereen was nieuwsgierig, want welk beroep men ook mocht uitoefenen met de visserij leefde de gehele gemeenschap mee. Wanneer schooljongens van de torenkijker (die op z'n vlaardings „bommeleswinder” genoemd werd, een verbastering van bodenbroodwinner) gehoord hadden welk schip het betrof, holden zij door Vlaardingen om het familieleden van de opvarenden te gaan vertellen. Zij ontvingen als zij het eerste waren met de tijding een voor ca

1900 vrij hoge beloning: bij de vrouw van een schipper 20 stuiver, bij die van een machinist 16 stuiver en bij de vrouw van een matroos 8 stuiver. De ceremonie herhaalde zich bij het uitvaren. Was het schip achter de horizon verdwenen op de Nieuwe Waterweg, dan vernam de schooljeugd van de bommeleswinder welk schip het was. Zij kwamen dan bij de thuis achtergebleven vrouwen aan de deur met de boodschap: „Vrouw, je man is op zee”, of „Vrouw, je man is buiten”. De torenkijker kon met zijn scherpe kijker zien van welke reder het schip was. Het gebruik is uit de tijd waarin er nog geen radiocommunicatie bestond.

Wanneer men niet op de hoogte is van de mens in en achter de klederdrachtkostuums en de zin van zijn gebruiken, blijven de bewaard gebleven kleren slechts stukken textiel, hoe mooi ze op zich ook mogen zijn. In veel streken van ons land en ook in de musea zal er nog heel wat sociale en religieuze achtergrondinformatie ingewonnen moeten worden en vastgelegd: anders zit ons nageslacht met kasten en laden vol onplaatsbare curiosa. Iedere streek had eigen gewoonten, de ongeschreven wetten van de traditie bepaalden wanneer en met welke gelegenheid er dit of dat gedragen moest worden.



49.
*Vlaardingse
vissersvrouw in
rouwdracht, met
zwarte rouwbellen
aan de krullen.
Ca 1900.*

Met het binnenlopen van een schip droeg een vlaardingse vissersvrouw als zij familie was van één der opvarenden, een „buitengaandertje”. Na gehoord te hebben dat hun echtgenoot in aantocht was, kleedden de betrokken vissersvrouwen zich vlug om. Mits zij niet in de rouw waren, haalden zij een lichtblauw katoenen jak uit de kast dat uitsluitend bij die gelegenheid gedragen werd. Een goede zwarte rok er bij aan, en een slofschort dat zo smal mogelijk aan de band van het schort gerimpeld zat voor, het glimmend gepoetste ijzer op, met een beste kanten muts er over heen, toog zij met de kinderen naar het Hoofd, waar de haven uitmondt in de Nieuwe Waterweg. Men droeg bij dit kostuum, dit buitengaandertje, de zondagse ketting, echter nooit de gouden bellen aan de krullen. Het moest een feestelijk gezicht geweest zijn, al die vrouwen bij elkaar aan het Hoofd die stonden te zwaaien naar de opvarenden van de loggers, met minstens twaalf opvarenden. Nog drukker was het wanneer er meer schepen tegelijk binnen vielen. Bij vijf schepen tegelijk kwam er een vlag op de toren.

In de vlaardingse dracht waren er in de negentiende eeuw geen aparte kledingstukken voor kerkelijke plechtigheden bekend; in andere streken had men die wel. Bij het avondmaal was men zo netjes mogelijk gekleed, met het goed en de sieraden die men gewend was 's zondags te dragen. Op 18-jarige leeftijd deed men belijdenis in de hervormde kerk. Ieder meisje had er voor gezorgd, als het maar eventjes mogelijk was, dat zij op die leeftijd in het bezit was van een gouden slot met kralen, een zilveren oorijzer met gouden krullen, gouden bellen en spelden. Voor de gelegenheid zélf stak men zich in het nieuw. Was men niet in de rouw dan bestond het kostuum in de vorige eeuw uit een gekleurd jak, een rok in een effen kleur en een zwarte zijden schort. Ditzelfde kostuum diende later ook wel als trouwkostuum, wanneer men het te begroterlijk vond om binnen een betrekkelijk korte tijd weer een nieuw kostbaar kostuum aan te schaffen. Men trouwde op vrij jeugdige leeftijd rond 1900, vóór in de twintig waren de bruiden meestal. Was men financieel wel in staat om bij het huwelijk zich geheel in 'tnieuw te steken, dan bestond er voorkeur voor blauw. Het trouwschort was van zwarte zijde, over het algemeen van een ingeweven patroon dat kon bestaan uit balletjes, gevlamd moirée of strepen. Wilde men erg exclusief zijn, dan gebruikte men ook wel een zwarte zijden stof die geweven was in een combinatie van de twee bovengenoemde mogelijkheden.

Bij plechtige kerkelijke gebeurtenissen gaf men de voorkeur

aan granaten halskettingen, ook al in de tijd dat men nog in het bezit was van een extra bloedkoralen halsketting. Wie het enigszins kon doen, had een granaten én een bloedkoralen ketting. Armere mensen hadden slechts één slot met kralen, de granaten waren dan dikwijls nog van glas vervaardigd. De doopplechtigheid was de eerste gelegenheid waarbij een inwoner van Vlaardingen in het openbaar verscheen. Het was de gewoonte dat men een kind liet dopen zo gauw de moeder weer sterk genoeg was om naar de kerk te kunnen gaan. De jonggeborene werd onder een wit doopkleed de kerk binnengedragen, van het kind zelf was daarbij niets te zien. Zo'n kleed had nog het meest weg van een kleine witte spreij met franjes. Wie zo'n speciaal kleed niet kon bekostigen, leende het van een ander. De ouders hadden bij de doopplechtigheid meestal weer hun trouwkostuum aan. Wanneer men zich niet voor een overleden familielid in de rouw had moeten steken, zag de jonge moeder er dan echt feestelijk uit. Nadat de eigenlijke doop door de predikant verricht was werden de ouders met het kind door de gemeente staande toegezongen. Vroeger verhief men zich tijdens een protestantse eredienst zelden van zijn zitplaats. Ter ere van het feit dat het pasgeboren kind, hoe jong ook, bij deze plechtigheid een lid van de vlaardingse samenleving was geworden, ging men staan.



50.
*Rouwbellen. Collectie
Herman H. Roza
Amsterdam.*

ROUWDRACHT

Wanneer de torenkijker een schip met de vlag halfstok de Nieuwe Waterweg op zag varen, luidde zijn boodschap aan de familie van de opvarenden: „Vrouwen niet naar buiten”. Angstige spanning heerste dan in de gezinnen van alle opvarenden van de logger. Dan was Vlaardingen opeens een echte mannenmaatschappij. De zee had weer eens zijn prijs genomen. Er was iemand over boord geslagen óf een zieke visser was tijdens de reis overleden. Na de haven te zijn binnen gevaren nam de schipper eerst contact op met het kantoor van de rederij, thuis wachtten de vrouwen in angstige spanning af. Kwam de dominee, dan betekende dit de doodstijding. Nadat de dominee vertrokken was, werden de gordijnen neergelaten en de zonnerakken gesloten, ook bij veel burens links en rechts en aan de overkant van het straatje. Was het slachtoffer niet geborgen dan kon men hem uitsluitend nog herdenken tijdens de kerkdienst. Zoiets was in Vlaardingen een plechtige gebeurtenis. De grote hervormde kerk was dan werkelijk afgeladen. Een ieder die de familie goed kende, wilde met zijn aanwezigheid de nabestaanden doen blijken van zijn of haar medeleven. De gemeenschap was dan één en hecht verbonden, de dood op zee kon iedereen overkomen. Het kwam vroeger erg veel voor dat de nabestaanden ná de begrafenis van een familielid in de rouw gingen. Over het algemeen werd er in een vissersgemeenschap langer en zwaarder gerouwd dan onder de boerenbevolking van Nederland. Men leefde in een vissersplaats altijd onder een zekere druk van de dood. Niemand wist óf er niet iets zou gebeuren met de mannen op zee. Storm en slagzeeën kondigden zich niet van te voren aan. Wat de mannen betreft, bij hun veranderde er niet zó veel aan het kostuum, wanneer zij in de rouw moesten. Zij waren zeker op zondag toch al in het zwart gekleed. Zij die gewend waren op zondag en bij gelegenheden een hoge hoed te dragen, hadden nog wel eens een speciale hoge hoed voor de rouw: een hoed die minder glansde dan een gewone hoge zijkap, en met een lint om de bol van dof materiaal. Het is merkwaardig dat de sieraden die horen tot de klederdracht van mannen zelden weggelaten werden tijdens de rouw, of vervangen door eenvoudige exemplaren. Hier zal in Vlaardingen wel geen uitzondering op gemaakt zijn, het is ons tenminste niet bekend.

Vlaardingen was, wanneer er een logger met de vlag halfstok was binnengekomen, een echte mannenmaatschappij zoals we al zeiden. De vrouwen bleven thuis wanneer er iemand begraven werd. Tot in het begin van deze eeuw was het de

gewoonte dat er absoluut geen vrouwen mee naar het kerkhof gingen. De begraafplaats die toen buiten de stad zelf lag, werd nog lang kerkhof genoemd. De overledenen werden thuis opgebaard, ook in de kleine visserswoninkjes, waar men dikwijls slechts over één kamer de beschikking had. Op de dag van de begrafenis kwamen de familieleden en de burens die genodigd waren bijeen in het sterfhuys. Alle vrouwen waren daarbij in het diepste zwart gekleed, ook zij die verre familie waren. De kanten mutsen waren vervangen door effen witte exemplaren. Gouden bellen en spelden werden niet gedragen. Wel droegen de vrouwen om de hals een gouden of zilveren slot met daaraan zwarte kralen geregen. Nadat de dominee een korte plechtigheid geleid had, volgden de mannen alleen de kist naar de begraafplaats. Hoe lang deze oude gewoonte bij zeer behoudende vrouwen nog doorgewerkt heeft, weet de schrijver uit eigen ervaring. Zijn eigen grootmoeder, geboren in Vlaardingen in 1874, ging in 1959 niet mee naar de begraafplaats toen haar eigen man begraven werd. Hij zal de aanblik nooit vergeten hoe zij snikkend, samen met haar zuster thuis achter bleef toen de kist naar buiten werd gedragen.



51. Vlaardingse vrouwen in donkere rouwshorten. Visitedracht. Oorijzers zonder bellen. Ca 1900.

Zware rouw werd aangenomen over overleden echtgenoten, ouders en schoonouders, eigen kinderen en aangetrouwde kinderen. Over de duur van deze rouw hoort men nogal uiteenlopende periodes noemen. Anderhalf jaar schijnt wel het minste geweest te zijn, gevolgd door anderhalf jaar lichte rouw, aansluitend op de zware. Afhankelijk van de religieuze en levensbeschouwelijke instelling van de nabestaanden, duurde de rouw drie à vier jaar. Afgezien van het slot met rouwkralen droeg men verder geen gouden sieraden. Het zilveren oorijzer met de gouden krullen, werd in de rouw doorgedragen. Dit ijzer gold ondanks de schittering van het zilver en het goud van de krullen in de dracht nooit als sieraad. De meeste mensen die op leeftijd waren, hadden altijd al rouwkleren in voorraad. Toen de vlaardingse dracht nog door jongeren gedragen werd die nooit in de rouw waren geweest, gaf het in orde brengen van het rouwgoed heel wat werk. In de tijd die verliep tussen de sterfdag en de begrafenis zelf, liet men dan enige kleren alvast zwart verven. In allerijl moest men een rouwmuts laten naaien bij de speciale mutsenmaakster. Deze had het maar druk wanneer er veel vrouwen in één familie allemaal binnen een paar dagen schone gewassen en gesteven rouwmutsen nodig hadden.

Hoewel het bij de oude drachten in Vlaardingen, net als in Zeeland, de gewoonte was geweest functionele sieraden in de rouw door te dragen, vervingen sommige vrouwen hun gouden halssloten door speciale zilveren. Heel vroeger volstond men met het aanrijgen van zwarte kralen aan het slot. Zelfs wanneer men het zich kon veroorloven een speciaal rouwslot te dragen, was dit van goud geweest, al of niet voorzien van zwarte stenen. In de negentiende eeuw ging men het dragen van rouw echt cultiveren. Pas toen zijn veel rouwdrachten echt zwart en somber geworden. Men viel soms van de ene rouw in de andere; het is voorgekomen dat vrouwen soms zestien jaar achter elkaar in de rouw liepen. In de achttiende eeuw was de rouw, óók in de klederdracht wat speelser en wat lichter opgevat. De kleur diepbruin was ook rouwdracht. Voor rouwjakken werd dan soms een witte katoenen stof gebruikt, die bedrukt was met donkerbruine verfstoffen, op zo'n wijze dat er witte bloemboeketten uitgespaard bleven tussen het egale bruin. Voor een jong meisje waren de motieven groter en speelser dan voor een oude vrouw. Ook in de breedte van de zomen, die men in een rouwmuts legde, kon men de zwaarte van de rouw aflezen. Bij heel diepe rouw een heel brede zoom, bij het verlies van een verder in verwantschap verwijderd familielid nam men die zoom aanzienlijk smaller.

Iets van de speelsheid uit de achttiende eeuw is tot in deze eeuw blijven voortbestaan in de rouwdracht van de vissersvrouwen. In de rouw verving men de gouden bellen aan de krullen door effen zwarte (afbeeldingen 49 en 50). Ook kwam het wel voor dat men de rouwmutsen vastzette met spelden die voorzien waren van zwarte gefigureerde koppen. In de rouw kende men fasen. Op het laatst, toen de meeste vrouwen voor zover ze nog in klederdracht waren, toch al in het zwart liepen, was dat allemaal minder duidelijk geworden. Sommigen van hen bleven de rest van hun leven in de rouw, wanneer ze klap na klap te verwerken hadden gehad. Hooguit zetten zij de kanten muts nog eens op en droegen ze het gouden slot met de granaten kralen (afbeelding 51).

Door de week mochten bij zware rouw de blauw katoenen werkjakken niet gedragen worden. Er bestonden ook zwart katoenen gebloemde jakken met een weinig wit erin verwerkt: die waren bij de zware rouw evenmin toegestaan. Financieel bracht dat ook nogal bezwaren mee, want men moest dan effen zwarte wollen jakken dragen. Die waren veel duurder.



52.
Vlaardingse
burgervrouw in zware-
rouwdracht. Stadse
japon met garnering
van zwarte crêpe.
Begin 20ste eeuw.

Was een vrouw weduwe geworden dan kon zij geen aanspraak maken op pensioen of weduwengeld. Je hand ophouden was echter vroeger het ergste wat er bestond. De enige manier om het hoofd boven water te houden was werk zoeken als nettenboetster, werkster, wasvrouw, of thuis wat zien te verdienen met het naaien van jakken of mutsen op doen. Voor de zondag waren bij zware rouw de zijden schorten met ingeweven motieven niet toegestaan. Door de week droeg men geen lichte bonte schorten, maar donkergrijze met een zwart streepje erin. De kapothoedjes werden voor de rouw opgemaakt met zwarte crêpe of andere makkelijk te verwerken zwarte stof. Toen de blauwe karkassen nog in de mode waren, werden deze óók in de effen kamerdoekse rouwmutsen genaaid. Blauwe karkassen in witte rouwmutsen kwamen vroeger in veel streken in Nederland voor, het was soms de enige kléur in al dat wit en zwart van de rouwdrachten. In diep zwart ging men ook wel wanneer men rouwde over broers en zusters, zwagers en schoonzusters. De periode die men daarvoor aannam, was aanzienlijk korter.

Zoals vermeld werd de zware rouw gevolgd door de lichte. Deze kenmerkte zich voor Vlaardingen door de kleur grijs. Dit grijs moet men zien als donkergrijs, deze kleur komt niet zóveel voor bij nederlandse rouwdrachten. De daagse jakken hadden kleine ingeweven motiefjes van zwart. De zondagse jakken droeg men op een zwarte bovenrok en de oorijzermutsen waren vervaardigd van tule. De zondagse mutsen, voor zowel de zware als de lichte rouw, bestonden uit een achterbol en een voorstrook. De achterbol was met een zoom van ongeveer 4 cm breedte aan de voorstrook genaaid. De voorstrook zelf was zo'n 7 cm dubbel genomen, gerekend vanaf de voorrand van de muts. Hier tegenaan werden de karkassen genaaid. Dat gaf de stevigte aan de muts, want de tule is niet goed zwaar te stijven. Aangaande de duur van de lichte rouw kan men hetzelfde zeggen als over de zware rouw: hij kon korter en langer duren. Als afsluiting van een lange periode van zeer zware rouw, nam men toch op z'n minst één jaar en zes weken lichte rouw in acht. De lichte rouw werd door enkelen ook wel als een aparte zelfstandige rouw gedragen, los van de zware, over minder naaste familie.

Wie de vlaardingse muts droegen bij een burgerjapon, pasten bij hun rouw hun japonnen hierbij aan. Glimmende stoffen werden zoveel mogelijk vermeden en de garneringen waren zo sober mogelijk. Men verwerkte in de rouw wel eens zwarte crêpe in het bovenstuk van de japon (afbeelding 52).

DE DRACHTEN VAN VLAARDINGERAMBACHT

Rondom Vlaardingen lag vroeger het landelijk gebied Vlaardingerambacht uitgestrekt. Ondanks dat men daar agrarische beroepen uitoefende, was de bevolking toch geconcentreerd op het leven in Vlaardingen-stad. Zelfs het kerkelijke leven was gericht op Vlaardingen, want er waren geen kerken in Ambacht. Dit landelijke plattelands gebied vormde tot 1941 een eigen gemeente. Sindsdien valt het onder Vlaardingen.

In de tweede helft van de negentiende eeuw kon men hier vier klederdrachten onderscheiden. In dezelfde tijdsperiode werden deze drachten door vier verschillende bevolkingsgroepen naast elkaar gedragen. Er was hier, evenals in Vlaardingen, een indeling naar de sociale klassen. De indeling liep door de geloofsrichtingen heen. In Vlaardingen droeg uitsluitend de vissersbevolking een stréekeigen kostuum en bestonden andere drachten slechts uit een speciale hoofdtooi. Bij alle vier drachten op Vlaardingerambacht was er slechts sprake van een specifieke muts, de overige kleding was zoveel mogelijk



53.
*Zeer voorname
boerenvrouw uit
Vlaardingerambacht.
Met kostuum naar de
mode van vóór 1850.
Ca 1870.*

aangepast aan de mode van de grote stad. Vóór 1850 kende Ambacht wel de combinatie van een jak en rok met daarover heen een schort. Waarschijnlijk zal hierin een streekeigen inbreng geweest zijn, qua model en het gebruik van bepaalde stoffen (zie afbeelding 53). De dame moet wel van zeer voorname stand geweest zijn gezien haar kostbare ketting. Zij draagt een kostuum dat lijkt op de oude vissersdracht. Het soort bellen dat zij aan haar boeken gehaakt heeft, kwam eveneens voor bij de vlaardingse vissersdracht.

De door Vlaardingen beïnvloede dracht

Om te beginnen kende Vlaardingerambacht een dracht die sterk door Vlaardingen was beïnvloed. Van de vier drachten uit Ambacht was dit de enige die uitsluitend daar gedragen werd. De andere drie kwamen ook voor in het omringende landelijke gebied van Rijn- en Delfland. Omdat we hier niet te maken hebben met een besloten vissersgemeenschap, maar een boerenland dat open lag naar buiten, drongen hier makkelijker invloeden binnen uit de drachten van Rijn- en Delfland. De muts was ontleend aan de vissersdracht van Vlaardingen en net als daar voorzien van een ingenaaid karkas. Het oorijzer hoorde van oorsprong bij de oorijzerfamilie van Rijn- en Delfland. Bij een burgerjapon die op een afstand de algemene mode uit de stad volgde, werd voor kerkgang en speciale gelegenheden een oorijzer met daaroverheen een muts opgezet. Wanneer men echter pontificaal wilde zijn, kwam daar net als in Vlaardingen zelf ook nog eens een kapothoedje op te staan. Wat de muts zelf aangaat, verwijzen we naar de beschrijving van de vlaardingse vissersvrouwenmuts.

Over het haar, dat met een scheiding in twee partijen verdeeld was, kwam eerst een zwart ondermutsje. Daaroverheen zette men het ijzer op, dat nágenoeg gelijk van grootte en model was als het vlaardingse oorijzer. In plaats echter van gouden krullen zaten aan het ijzer rechthoekige gouden plaatjes, boeken genaamd. Deze boeken waren rijk gedecoreerd met een filigrainversiering, waartussen kleine geponste ornamentjes bevestigd waren. Het filigrain was enigszins mat en de ornamentjes waren glimmend gepolijst, een zeer fraaie combinatie. Er bestond een oneindige variatie in de soort versiering die de goudsmiden aanbrachten op die boeken. Een decoratie, waarbij een soort „hoorn des overvloeds” voorkwam, zag men echter dikwijls. Daar het niet mogelijk was om met feestelijke gelegenheden bellen met een oogje aan de boeken te drááien, waren de boeken middenonder voorzien van een

oogje. Aan dat oogje werden de bellen dan met een haakje bevestigd, overigens was er geen verschil met de soorten bellen uit de vissersdracht. Net als daar werd het mode om al maar kortere en kleinere bellen te gaan dragen tegen 1900. Men droeg in Ambacht ook de gouden sierspelden, verticaal naast de boeken in de muts gestoken. Vroeger waren er eveneens meerrijige sloten met kralen in de mode geweest, maar in Ambacht zijn die veel eerder uit de mode geraakt dan bij de vissersbevolking. Bij deze exclusief Vlaardingerambachtse dracht was het meest opvallend dat er een heel stuk van het oorijzer onbedekt bleef, wanneer men de muts eroverheen opgezet had (afbeelding 54). Daarmee volgde men de vissersmode uit Vlaardingen. Deze dracht werd ook door enige vrouwen die in Vlaardingen zelf woonden gedragen. Waarschijnlijk kwamen die uit Vlaardingerambacht. Wanneer men in de rouw was bleef men het ijzer met al dat fraaie goudwerk doordragen. De gouden bellen werden vervangen door zwarte hangers die in het oogje gehaakt konden worden. De kanten mutsen werden bij rouw vervangen door effen witte.



54.
*Vrouw
 Vlaardingerambacht.
 Over een Rijnlands-
 Delflands oorijzer een
 vlaardingse muts.
 Ca 1910.*

De korte kap

Vervolgens kende Vlaardingerambacht de drachten die aansloten bij de kleding van Rijnland en Delfland.

Om te beginnen de dracht met de korte kap.

Het oorijzer was gelijk aan dat van de vorige dracht. Over het algemeen droeg men bij de korte kap meest gouden oorijzers, omdat het een dracht was van de rijkere boerenstanden. De sieraden die men gebruikte konden eveneens iets kostbaarder van uitvoering zijn en waren niet zozeer vlaardings, hoewel men wel aangewezen was op vlaardingse juweliers; die zullen zich aangepast hebben aan de voorkeur van hun clientèle. Er werden, veel meer dan bij de vlaardingse dracht gebruikelijk was, ook aan de oren kostbare gouden bellen gehangen.

Het wezenlijke verschil met de door de vissersdracht beïnvloede dracht, zat hem in de muts. Ten eerste bedekte de muts het oorijzer geheel en zag je het goud alleen schitteren door de pronk van rijke kant en tule heen. De muts sloot ook veel meer aan bij het gezicht en kwam bijna tot aan de ogen (afbeelding 55). Net als in Vlaardingen was men de oorijzers steeds meer achterover op het hoofd gaan zetten. De boeken, die oudtijds tot even boven de ogen hadden gestaan, waren tegen 1900 hoog naast het voorhoofd terecht gekomen (afbeeldingen 56 en 57). Wat grondvorm betreft bestond deze muts gewoon uit een bol en een kantstrook; de muts had geen karkas. De kantstrook was even lang als bij de vissersvrouwenmuts. De strook bij die laatste was steeds evenwijdig langs de bol genaaid. Bij de korte kap zat de kanten strook in het midden veel dichter bij de bol dan aan de uiteinden. Bij brede kanten zette men twee driehoekige stukjes stiptule tussen de bol en kant, bij smallere kanten moest men de tussenstrook van tule zo knippen dat de aangezette kantstrook als het ware met twee punten naar voren stak. Dit effect werd nog versterkt omdat men het bovenste gedeelte van de voorstrook ná het stijven in het midden sterk rimpelde in zeer fijne plooitjes. Daarvoor gebruikte men vroeger een houten plooiblok. Zo'n plooiblok bestond uit een plankje waar evenwijdig aan elkaar groefjes in aan waren gebracht. De roller was eveneens van deze groefjes voorzien. Al rollend met de roller over het houten blok waarop de gesteven muts gelegd was, kreeg men dan het gewenste effect. Naderhand kwamen er ijzeren machines in de mode, die veel vlugger plooiden door te zwengelen. Deze machines, die merkwaardigerwijs soms made in USA zijn, hadden nog een voordeel. In de ijzeren roller kon men een te verhitten staafje plaatsen, zodat men tevens een soort strijkijzereffect bereikte. Op Urk worden

dergelijke machines tegenwoordig nog gebruikt om de hullen te plooiën. Omdat de muts door dat gerimpelde middenstuk veel nauwsluitender om het hoofd viel, hield men aan de uiteinden aan weerszijden een kanten slip over. Deze slip speldde men tegen het hoofd aan met een gewone speld. Vooral op afbeelding 55 is dit duidelijk te zien. Dit gaf een kenmerkend verschil met de vorige dracht, evenals het ontbreken van het karkas. Voor wat de kleding en de rouwgebruiken bij deze dracht met de korte kap aangaat, merkbare verschillen met de eerst beschreven dracht waren er niet. Beide drachten raakten ná 1900, veel sneller dan bij de vissersdracht het geval was, uit de mode. In de dertiger jaren kwamen zij nog slechts zeer sporadisch voor.

De lange kap

Ambacht kende voorts de dracht met de lange kap. Bij deze dracht was hetzelfde oorijzer in gebruik als bij die met de korte kap: gouden boeken aan het ijzer. Wie de lange kap droeg, ook wel staartmuts genoemd, bezat altijd een gouden oorijzer. Men



55.
Rijnlands-Delflandse
boerenvrouwendracht.
Muts met korte kap.
Hoge stand van de
boeken, voor de tijd
modern. Ca 1915.

kón deze fraaie muts met de afhangende stroken niet opzetten bij een zilveren oorijzer. Deze dracht was dan ook voorbehouden aan de allervoornaamste boerenstand. Merkwaardig is dat de meeste vrouwen die een lange kap droegen eveneens in het bezit waren van enige mutsen zonder achterstroken, de korte kap dus. Over het gouden ijzer droegen men afwisselende een korte en een lange kap. Welke families nu precies dit droegen en welke families dat, is zeer moeilijk na te gaan: de dracht is al zo'n twee, drie generaties terug gedragen. Alle sieraden die bij de lange kap hoorden, waren dermate kostbaar uitgevoerd dat deze dracht van boeren die van de rijke redersvrouwen naar de kroon kon steken. Evenals bij de redersvrouwendracht kwamen er sieraden voor die rijk bezet waren met diamanten. De japonnen die met feestelijke gelegenheden gedragen werden in combinatie met de lange kap, kunnen we rustig als negentiende-eeuwse haute couture beschouwen. Niets was de voorname rijke boerin te exclusief als zij er haar zinnen op gezet had. Het model van de mutsen was praktisch gelijk aan de lange mutsen van de redersvrouwen uit Vlaardingen. Men zou kunnen zeggen dat de boerinnen de voorkeur gaven aan een wat bredere kanten strook aan de muts en dat de redersvrouwen het meer in de kwaliteit van de stroken gezocht hebben. Ook het borduurwerk aan de bol en de tulestroken was dikwijls wat grover van opzet dan bij de redersdracht. De dracht met de lange kap is langer in de mode gebleven dan die der redersvrouwen. Langzamerhand ging men er toe over de afhangende stroken zoveel mogelijk op de rug te dragen (afbeelding 58).

Deze mutsen van de lange zowel als de korte kap werden gedragen in een heel groot gebied, dat zich noordelijk uitstreckte tot in Zandvoort toe en oostelijk tot voorbij Bodegraven. Er zullen zeker sterk aan dorp of regio gebonden verschillen hebben bestaan, al brengt men die hele dracht onder één noemer. Van de zogeheten dracht van Rijn- en Delfland is niet veel precies bekend. Merkwaardig is dat er altijd meer roomse vrouwen uitgedost waren met de lange kap dan protestantse boerinnen. Dit gold ook in gebieden waar de Rooms-Katholieken niet de meerderheid van de bevolking uitmaakten. In het hart van Holland is door de eeuwen heen een groot deel van de bevolking de moederkerk uit de middeleeuwen trouw gebleven (zie afbeelding 59). Of we hier met een zekere ingetogenheid van de protestanten te maken hebben weten we niet. Een feit is dat de doorsnee roomse boer niet rijker was dan zijn protestantse streekgenoot. Om nu de lange muts als een rooms-katholieke dracht te bestempelen en de korte als protestants zou niet juist zijn. Met zekerheid weten

we namelijk dat er verschillende gebieden waren in Rijnland en Delfland waar men met feestelijke gelegenheden de lange muts zag dragen door voorname protestantse boerinnen.

Droeg men de lange kap over het gouden oorijzer dan werden er twee zijnaalden ingestoken op een dusdanige wijze dat de brede uiteinden boven de boeken kwamen te liggen. Wat de sieraden betreft was dit het enige verschil met wat er behoorde bij een korte kap. Wat de uitvoering betreft, waanzinnig kostbaar zijn sommige sets sieraden die men op- en aandeed bij de lange kap. Wij verwijzen hiervoor naar de redersdracht. Aan de boeken kon men lange hangers met diamanten hangen, aan de oren een wat bescheidener stel oorhangers. Een roomse vrouw droeg daarbij aan een halsketting een kruis, rijkelijk bezet met diamanten, aan de vingers ringen met diamant en als ze erg van opschik hield, ook nog eens een diamanten takbroche op de halsboord van de japon. Voeg daarbij de gouden zijnaalden, die „gewoon” van rijk bewerkt goud bleven en de mutsspelden, dan is het duidelijk dat we hier werkelijk te maken hebben met één der rijkste drachten van Nederland, in alle betekenissen van het woord.

Bij rouw werden effen tule rouwmutsen gedragen.
Merkwaardig is dat het dan soms toegestaan was om



56.
*Boerenvrouwendracht
Vlaardingerambacht.
Met Rijnlands-
Delflands oorijzer.
Muts met korte kap.
Ca 1915.*

diamanten hangers aan de boeken te haken en de gouden zijnaalden in te steken bij een overigens wél bij de rouw aangepaste japon. De dame op afbeelding 60 draagt een rouwketting van zwarte kralen om de hals en in de oren eenvoudige zwarte oorbellen. De sociale controle liet dit kennelijk toe. Er is in Katwijk een portret van de weduwe van een reder en een scheepsbouwer uit ca 1850. De daar afgebeelde dame in de rouw draagt bij een effen witte staartmuts ook zijnaalden en hangers aan de boeken. Rijke boerinnen droegen in de winter wel een pelerine, uiteraard qua uitvoering passend bij hun overige kleding wanneer zij uitgingen. Evenals in Vlaardingen zelf kwamen er bij de kerkgang en speciale gelegenheden hoeden aan te pas. De afmetingen van deze hoeden waren over het algemeen groter dan die welke over de vissersvrouwenmuts werden opgezet. Zij hadden ook altijd een veel minder streekeigen vorm. Een vlaardings cachet kan in Vlaardingerambacht de kapothoedjes aldaar niet worden ontzegd. Bij ons onderzoek hoorden we dat toen de dracht al zo'n beetje op z'n eind ging lopen, de jonge boerinnen af en toe hun hoed wel droegen over hun „blote haar”, wanneer zij in de RK Kerk aan de Hoogstraat kwamen. Bij grote liturgische plechtigheden, zoals met Pasen en andere hoge feestdagen, gingen zij nog wel naar de kerk met oorijzer, muts en alle bijbehorende sieraden.

De gewone hul

Tot slot nog de vierde dracht die men kon aantreffen in Vlaardingerambacht, die met de gewone hollandse hul. Die benaming staat voor de beide betekenissen van het woord gewoon. Ten eerste was deze dracht inderdaad nogal eenvoudig in vergelijking met de lange kap. Bovendien kan het woord gewoon ook slaan op het model: aan de grondvorm was in de loop der tijd niet veel veranderd. Over een ondermuts werd een muts opgezet van het model als onder de dracht met de korte kap behandeld is. Er kwam geen oorijzer aan te pas en ook geen mutsspelden. Hooguit had men een stel gouden oorbellen in de oren, al of niet met een bijpassende broche op het jak of de japon (afbeelding 61). Op de foto komt duidelijk uit dat men de muts ongeveer op dezelfde manier droeg als de korte kap, namelijk met de punten van de kanten voorstrook tegen de bol teruggespleid. Dit was de dracht van de eenvoudige boerenarbeidersvrouwen. De enige variatie voor een vrouw uit de mindere stand was het kantpatroon, en de breedte van die kant bij de voorstrook. Alle pronkzucht, zoals bij de vissersdracht van Vlaardingen, ontbrak bij de boerenarbeidersvrouwen. Ook een eenvoudige midden-

standsvrouw of de vrouw van een kleine boer droeg soms deze muts. Dergelijke mutsen kwamen voor tot in de omgeving van Utrecht toe. Op het eind van de negentiende eeuw verdrong deze hollandse hul zelfs de cornetdracht in de Alblasserwaard. Daar werd deze eenvoudige muts ook gedragen door de allerrijkste zelfkazende boerenstand. Naar het noorden toe werd dit soort hullen, met streekeigen afwijkingen, gedragen tot Den Helder toe. De wereldberoemde hul van Volendam is een variant van de gewone hul. In Volendam heeft men de bol steeds hoger dan elders uit laten



57. *RK boerin uit Vlaardingerambacht. Rijnlands-Delflands ijzer. Korte kap. Begin 20ste eeuw.*

steken boven de voorstrook. De voorstrook zelf, die er in de negentiende eeuw nogal slap bij hing, want men spelde de strook in Volendam vroeger niet op, ontwikkelde zich tot de uitdagende wieken, die bij de volendamse hul tegenwoordig zo ver naar voren steken. Bekijkt men de muts uit Volendam in slappe ongesteven toestand, dan valt de grote overeenkomst met de vierde variant die als zelfstandige klederdracht in Vlaardingerambacht gedragen is, meteen op.

Wanneer de ene boerin in Vlaardingerambacht meer opgetuigd was met goud en kant dan de andere, dan hing dat afgezien van de maatschappelijke stand ook af van de godsdienstige overtuiging en de persoonlijke inslag, én de financiële draagkracht: je kon bij een bepaalde stand horen, vanwege je afkomst, maar zekerheid gaf het boerenbestaan niet altijd. Bij een lagere stand kon je in de loop der jaren veel geld verdiend hebben. Een boerenvrouw kon dan, binnen de beperking van de haar toegemeten stand, haar welvaart tot uitdrukking brengen in heel kostbare kanten aan de muts of rijk bewerkte exclusieve oorbellen. Zelfs op de eenvoudige hollandse hul, droeg men bij kerkgang en speciale gelegenheden een hoed. Het liefst een frans model natuurlijk, want men zat niet vast aan de speciale vorm van de kapothoedjes van Vlaardingen.

Vooraf bij de kerkgang was het een fascinerend spel van kijken en bekeken worden. Kritiek was er genoeg. Het boven je stand gekleed gaan werd door een genadeloze roddel van de diverse kletstantes dermate afdoende afkeurend gecorrigeerd, dat menigeen zich er wel voor hoedde niet weer een te grote hoed op te zetten, of een te brede kostbare kant aan de muts te nemen. Wat kleding betreft beschikte men over een fotografisch geheugen. Alle zeven verschillende drachten, die er in de negentiende eeuw in Vlaardingen gedragen zijn, kwamen uit de onderschikking van rangen en standen voort. In zijn totaliteit voelde men zich lotsverbonden: dit blijkt onder meer uit het afwezig zijn in Vlaardingen van verschil in de roomse en de protestantse dracht van eenvoudige vissersvrouwen.

SLOT

Als er bij een klederdracht in een dorp of streek weinig of geen sieraden werden gedragen kon men er zich vanaf maken met de woorden: „ja, de grond was hier zo arm”, of „ze verdienden hier zo weinig vroeger”. Maar dat is geen juiste verklaring voor het ontbreken van die goud- en zilverpronk. Het lag ons inziens aan de aard van de mensen en speciale omstandigheden ter plaatse of er kostbare sieraden bij de dracht werden gedragen en niet aan de kwaliteit van de grond en de welstand. Een arme landarbeidersvrouw in Zeeland had meer en duurere sieraden dan een eigenerfde boerin in Twente of de Achterhoek. Bezat een toch redelijk bemiddelde boerin in sommige zandstreken slechts een paar kleine gouden oor- of mutsbellen, met bijpassende zondagse broche, een landarbeidersvrouw op Walcheren was over het algemeen in het bezit van: een zilveren beugel met gouden krullen, dat was haar oorijzer; een gouden slot, hoe bescheiden ook van afmeting, met daaraan echte bloedkoralen, vijf toeren; een gouden slot met echte granaten alweer vijf toeren (dit werd



58.
*Vrouw
Vlaardingerambacht.
Lange muts, met
zijnaalden achter de
boeken gestoken.
Gouden oorijzer.
Ca 1920.*

gedragen voor best): als het kon een stel gouden mutsspelden, dat was echter niet algemeen; een stel strikken van goud, dat zijn hangers aan de gouden krullen; in veel gevallen echte parels die daar onder aanhingen.



59.
*RK boerin
Vlaardingerambacht.
Boeken staan laag,
ouderwets. Het haar
op speciale manier
langs het voorhoofd.
Eind 19de eeuw.*

Het al of niet de beschikking hebben over mooie kleren en dure sieraden hing voornamelijk af van de onderlinge sociale controle ter plaatse, en de sociale code van gebruiken. Streng rechtzinnig op godsdienstig terrein of niet, wanneer er een algemene zucht tot pronken heerst in een gebied met streekdracht, geld of geen geld, men pronkt. Voorbeelden hiervan zijn de rijke drachten van de vroeger toch zo arme vissersbevolkingen van Scheveningen en Katwijk-aan-Zee. En van de enige stad in Nederland die ooit een eigen klederdracht heeft gekend, namelijk Vlaardingen met zijn stijlvolle dracht die van groot-burgerlijke allure was!

Herman H. Roza.

BIJLAGE

Verantwoording, toelichting en dankwoord.

De documentatie bij ons artikel, dat eigenlijk te snel, dat is binnen een paar maanden tot stand moest komen, hebben wij geput uit: het bezit van de Gemeentelijke Archiefdienst van Vlaardingen; de collecties van het Visserijmuseum aldaar; verder uit mondelinge informatie van bewoners van het RK bejaardencentrum De Meerpaal te Vlaardingen en anderen. Wij noemen met name, in grote erkentelijkheid: Jan Anderson te Vlaardingen; de heer A. Basana uit Amsterdam; mevrouw E.M. van den Bosch te Dordrecht; wijlen mevrouw G. Lohmann-Smit uit Vlaardingen; de heer Th. J. Poelstra, gemeentearchivaris van Vlaardingen; mevrouw W. Singewald-Sluyter te Amsterdam, in klederdrachtkring bekend als „moeders”; de dames A. en M. Smit te Vlaardingen; de dames M. Struijs - Van Witsenburg en J.A. Struijs uit Vlaardingen; de heer M.A. Struijs van de Gemeentelijke



60.
*Rijke boerenvrouw
Vlaardingerambacht.
Ondanks de rouw met
diamanten hangers
aan de boeken en de
zijnaalden. Ca 1880.*

Archiefdienst van Vlaardingen; Janny Verboon van het Visserijmuseum te Vlaardingen; de heer P. de Zeeuw uit Dordrecht.

Zonder de kennis van de historische ontwikkeling van de stadsmode blijft streekdracht in Nederland alleen maar een soort folkloristisch doolhof. Daarom is de schrijver de heer J. Duyvetter, oud-medewerker van het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem, bijzonder erkentelijk voor het inzicht in de kostuumkundige achtergrond, dat deze hem sinds 1955 heeft bijgebracht

Wij raadpleegden de volgende literatuur:

Valentijn Bing en Jan Braet von Ueberfeldt. Nederlandsche kleederdrachten. Zutphen, herziene uitgaaf, 1978; J. de Bree.

Kostuum en sieraad in Zeeland. Lochem, 1967;

Aug. van Breugel. Brabantse mutsen uit grootmoeders tijd,

1975; J. Herbert en D.W. Woertman. Mutsen en streekdrachten in Gelderland en Overijssel. Nijmegen, 1977; A.G. Ligthart. De Vlaardingers en hun haringvisserij. Zaltbommel, 1966.

Van enkele termen geven wij hier de verklaring.

Applicatie: los stukje weefsel dat vastgenaaid werd op de te bewerken stof.

Boezeroen: overhemd zonder boord en met een knopensluiting aan de hals.

Cornetdracht: modemuts tweede helft achttiende eeuw, die rond 1800 bij veel streekdrachten in gebruik kwam, vooral in Gelderland en Overijssel, daar tegenwoordig knipmuts genoemd of iets dergelijks.

Falie: lange zwarte lap, aan de uiteinden al of niet met franjes, dubbelgevouwen over het hoofd gedragen en met één hand onder de kin bijgehouden; bij het dragen van een falie was de muts zo goed als niet meer te zien.

Kloskant: ook echte kant genoemd, kwam vooral uit België.

Langet: katoenen stof, die dusdanig is geweven dat hij dwars op de lengterichting een streppatroon vertoont; op Walcheren worden de bovenmutsen van volwassen vrouwen nog altijd van langet gemaakt.

Schuif: smal, langwerpige stukje stof, eigenlijk meer een zoompje, dat aan de uiteinden niet wordt dichtgestikt.

Sits: katoenen stof; via ingewikkelde procédé's werden er bloempatronen op aangebracht; de meeste sits werd via de Verenigde Oostindische Compagnie ingevoerd uit Voorindië en Perzië; toen men in Europa de fabricage ervan onder de knie kreeg, ging men schablonen gebruiken en kwam de sits per el te koop in plaats van in de vorm van doeken; deze achttiende-

eeuwse stofsoort wordt in de Marker en Spakenburgse klederdrachten nog gebruikt bij feest- en gelegenheidskleding.



61.
*Vrouw van
eenvoudige stand.
Rijnlands-Delflands.
Met hollandse hul.
Begin 20ste eeuw.*

Van enige afgebeelde personen zijn we op de hoogte wie het zijn en wanneer zij geleefd hebben. Wij hebben gemeend geen namen en geboortedata en dergelijke bij de geplaatste afbeeldingen te vermelden. De foto's zijn een illustratie bij de tekst. Af en toe wordt er in de tekst een hoogst enkele keer wel een naam van iemand genoemd: dan is zo'n persoon wel een bijzondere figuur geweest in de oude vlaardingse samenleving. Ons artikel is dus geen kijkboek geworden in de zin van: Kent u ze nog, de oude Vlaardingers? We zouden het echter zeer op prijs stellen als lezers ons willen helpen met afgebeelde personen te voorzien van naam en beroep, liefst met geboortedata en sterfdata er bij én, indien ze getrouwd waren, ook hun levenspartners. Daarvoor kan men zich in verbinding stellen met Janny Verboon van het Visserijmuseum in Vlaardingen, Westhavenkade 53, telefoon 010 - 34 87 22. Wij zijn ons ervan bewust in onze beschrijving lang niet volledig te zijn. Mochten lezers echter menen op de hoogte te zijn van bepaalde belangrijke aspecten van de verdwenen klederdrachten, die in deze bijdrage niet naar voren zijn gekomen, dan houden wij ons evenzeer aanbevolen voor opmerkingen. Tegenstrijdige informatie over de klederdracht is door ons herleid tot dat wat, gezien de algemene ontwikkeling bij elke willekeurige klederdracht, het meest aannemelijk leek. Ook op- of aanmerkingen in die zin, zijn welkom.

Tenzij anders wordt vermeld, komen alle afbeeldingen van de Gemeentelijke Archiefdienst van Vlaardingen.

